

KARYS

1990
LIEPA — JULY
RUGPJŪTIS — AUGUST
Nr. 4

KARYS

1990
Nr. 4 (1660)

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖ

TURINIO SKYRIAI: Karinės žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje pasižvalgius, Žvilgsnis į politiką, Kronika ir Šaulių priedas — Tremties trimitas.

Redaktorius — Balys Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075

Administratorius — Alfonsas Samušis

KARYS išleidžiamas kas du mėnesiai. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Įvairių autorių straipsniai, skelbiami **KARYJE**, nevisada reiškia redakcijos nuomonę. Straipsniai gali būti trumpinami bei taisomi. Korespondencijos spausdinamos tik apie removėnų, šaulių ar birutiečių veiklą bei jų narius. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$26.00, pusmečiui U.S. \$13.00, atskiro nr. U.S. \$4.50

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

Čekius arba Money Orders adresuoti tik **KARYS** vardu, - ne "Warrior" ar kt.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite **KARIUI**, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

KARYS (ISSN 0022-9199) is published bi-monthly by Lithuanian Veterans Assoc. **RAMOVĖ**, a Not-For-Profit Corporation, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$26.00 per year (single copy \$3.00). Second class postage paid at Brooklyn, N.Y. Postmaster. Send Address changes to: **KARYS**, 341 Highland Boulevard, Brooklyn, N.Y. 11207.

TURINYS

Viršelis: Ed. Sakalausko medžio drožinys — koplytstulpiai 1940 metų liūdnąją vasarą prisiminti.

Lietuvos kariuomenės tragedija (Iš "Tremtinys" 1989 m.)	193
G. Merkys — Antano Merkio likimas	200
A. Martinionis — Į kursus, iš kurių negrįžtama	202
V. Baltutis ir J. Paliulis — PLP KM XXI laida	208
Alė Rūta — Lietuvos karinė istorija	216
A. Budreckis — Lietuvių kovos su aukso orda	218
M. Tytuvėnis — Lietuvos karininko keliai	221
V. Katkevičius — Svetimšalių legione	224
Ramovėnų veiklos kronika	228
Karininkų metraštis 1939 m. Faksimilė. Tąsa	229

KARIO SKYRIAI:

Karinės žinios	237
Mūsų spaudoje pasižvalgius	240
Žvilgsnis į politiką	240
Iš grožinės literatūros	243

KARIO PRIEDAS

"Tremties trimitas"	245
---------------------------	-----

MŪSŲ MIRUSIEJI	254
-----------------------------	-----

ATSTOVAI

Baltimore — K. Česonis, California — A. Audronis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Aurora, Col. — Br. Masiokas, Boston — V. Senūta, Detroit — V. Kutkus, Australia — V. Šalkūnas.

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARIYS

Atgavintas Jugtinėse
Amerikos Valstybėse
1950 metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 4 (1660)

LIEPA — RUGPJŪTIS

1990

LIETUVOS KARIUOMENĖS TRAGEDIJA

Ribbentropo - Molotovo paktas, su visomis iš jo išplaukiančiomis pasekmėmis, privedė prie Pabaltijo valstybių žlugimo. Sugebėjo atsilaikyti prieš "draugišką" TSRS pagalbos sutartį tik Suomija, stojusi į ginkluotą kovą prieš raudonojo fašizmo valstybę...

Lietuvą ištiko kitoks likimas. Po 1940 m. birželio 14 d. ultimatumo ir priverstinio jo priėmimo, sutinkant su visais išdėstytais punktais, prasidėjo mūsų tautos, o tuo pačiu ir jos žiedo — kariuomenės, tragedija.

Ši tragedija vienaip ar kitaip palietė kiekvieną lietuvį, jei ne 1940 m., tai per 1941 m. birželio 14 - 16 d. deportacijas ar 1941 - 1945 m. TSRS - Vokietijos karo metu, ar 1944 - 1952 m. tautinėje rezistencijos kovoje ir masinėmis deportacijomis "kelti žemės ūkį" amžino įšalo rajonuose, ar vėlesniais brežnevizmo epochos "klestėjimo" laikais, privedusiais prie tautinės savimonės deformavimosi, dorvinės degradacijos, tradicijų, praradimo, alkoholiško ir narkomanijos, spekuliacijos deficitinėmis prekėmis, vėliau ir tautiniais jausmais (pvz. net dabartinė eilės kooperatyvų veikla su maksimaliomis kainomis tautinės atributikos gaminiams, siekiant gauti kuo didžiausią pelną), net tautine vėliava, dabar paskelbta valstybine, be pačios valstybės. Jei neseniai paskelbta Palestina yra valstybė be teritorijos, tai Lietuva dabar yra teritorija be valstybės, tik su valstybine vėliava ir himnu...

Dabar dalinai madinga nagrinėti praeities įvykius su rakursu "kas būtų, jei..."

Istoriko užduotis yra atskleisti praeities įvykius su maksimaliu objektyvumu, aišku, kiek tai leidžia dabar turimi šaltiniai, tuo pačiu išreiškiant ir savąją nuomonę.

Pirmiausia norėtusi pateikti chronologinę panoramą 1940 - 1941 metų įvykių, kurioje pakankamai

aiškiai atsiskleidžia kariuomenės destruktija. Sąlyginai juos galima suskirstyti į šiuos etapus:

1. 1940 m. birželio 14 d. — liepos 3 d.
  2. 1940 m. liepos 3 d. — rugpjūčio 3 d.
  3. 1940 m. rugpjūčio 3 d. — rugpjūčio 27 d.
  4. 1940 m. rugpjūčio 27 d. — spalio 27 d.
  5. 1940 m. spalio 27 d. — 1941 m. vasario 23 d.
  6. 1941 m. vasario 23 d. — balandžio pr.
  7. 1941 m. balandis — birželio 10 d.
  8. 1941 m. birželio 10 — birželio 22 d.
  9. 1941 m. birželio 22 — birželio 27 d.
- Pabandykite juos panagrinėti atskirai.

I. Kariuomenės pertvarkymo pradžia, Pirmosios aukos

(1940 m. birželio 14 d. — liepos 3 d.)

1940 m. birželio 14 d. 23 val. (Lietuvos laiku) TSRS Liaudies komisarų tarybos pirmininkas ir Užsienio reikalų ministras V. Molotovs įteikė Maskvoje ultimatumą Lietuvos užsienio reikalų ministrui Juozui Urbšui, kuriuo buvo reikalaujama iki birželio 15 d. 10 val. ryto (Maskvos laiku) įvykdyti šiuos tris reikalavimus:

1. "Kad tuojau būtų atiduoti teismui Vidaus reikalų ministras, brigados generolas Kazimieras Skučas ir valstybės saugumo departamento direktorius Augustinas Povilaitis" kaip "tiesioginiai kaltininkai provokacinių veiksmų prieš Sovietų įgulą Lietuvoje" (kad tai buvo surežisuota Maskvoje, įrodė istorikas Gediminas Rudis str. "Ar Lietuvoje 1940 m. buvo grobiami raudonarmiečiai"? — *Kultūros barai*, 1988 m. Nr. 10, p. 61 - 64).

2. "Kad tuojau būtų suformuota Lietuvoje tokia vyriausybė, kuri sugebėtų ir būtų pasiryžusi laiduoti garbingą Sovietų Sąjungos ir Lietuvos savitarpinės pagalbos sutarties įgyvendinimą ir ryžtingai sutramdyti sutarties priešus".

3. “Kad tuojau būtų laiduotas laisvas praleidimas į Lietuvos teritoriją Sovietų kariuomenės daliniams, jiems išskirstyti svarbiausiuose Lietuvos centruose tokia kiekyje, kurio pakaktų, kad būtų laiduotas Sovietų Sąjungos ir Lietuvos savitarpinis pagalbos sutarties vykdymas ir užkirsti provokaciniai veiksmai, nukreipti prieš Sovietų įgulą Lietuvoje.

Sovietų Sąjungos vyriausybė šių reikalavimų įvykdymą laiko ta elementare sąlyga, be kurios negalima pasiekti to, kad Sovietų Sąjungos ir Lietuvos savitarpinės pagalbos sutartis būtų vykdoma garbingai ir sąžiningai”.

Gavusi žinią apie šį ultimatumą, Lietuvos vyriausybė susirinko į posėdį, kuriam pirmininkavo pats Respublikos Prezidentas. Nutarta reikalavimus priimti ir apie tai per J. Urbšį Maskvoje nurodytu laiku painformuoti. Ministro pirmininko A. Merkio vadovaujama vyriausybė tuojau atsistatydino. Naujos vyriausybės sudarymas pavestas generolui Raštikiui. Tačiau Maskvoje V. Molotovas J. Urbšiui pareiškė, kad “Raštikis Sovietų Sąjungos vyriausybės

nepatenkina” ir kad “dėl premjero ir kitų vyriausybės narių reikia su Sovietų Sąjungos vyriausybe susitarti”.

Koks buvo sutarties straipsnių “vykdymas” su visomis tolimesnėmis pasekmėmis, mes gerai žinome. Naujos vyriausybės “sudarinėtojai” į Lietuvą V. Molotovas pasiuntė ypatingąjį Tarybų Sąjungos įgaliotinį Dekanozovą ir Tarybų Sąjungos pasiuntinį Lietuvoje — M. Pozdniakovą. (Užsienio reikalų komisaro pavaduotojas G. Dekanozovas, Stalino patikėtinis, NKVD žvalgybos skyriaus viršininkas, kuriam priklausė GPU (Vyriausiosios Politinės valdybos) Ypatingosios žvalgybos skyrius, po Molotovo-Ribbentropo pakto pasirašymo kurį laiką dirbo TSRS ambasadoriumi Berlyne ir ten aktyviai šnipinėjo, o vėliau buvo permestas į Lietuvą).

Birželio 15 d. “Papildomų” TSRS kariuomenės dalinių įvedimas į Lietuvą. Pulk. lt. Antanas Merkys paskirtas laikinai eiti prezidento pareigas. Kariuomenės vadas gen. V. Vitkauskas išleido įsakymą dėl Tarybų Sąjungos papildomų kariuomenės dalinių sutikimo:

2. Divizijų vadams savo teritorijų ribose organizuoti šios kariuomenės vorų sutikimą, pasiunčiant pasitikti ir pristatyti dalių vadus, o svarbesnėse kryptyse išvyksta ir pasitinka patys divizijų vadai. **Painformuoti dėl patogesnių žygiui kelių, pastovių vietų, įsakant vietos administracijai parengti patalpas ir pan.** Jei būtų gautas žygiuojančių vorų vadų sutikimas, paskirti lydėti nuolatinius aukštesnio laipsnio karininkus, mokančius rusų kalbą.

3. Imtis visų galimų priemonių, kad Sovietų Sąjungos kariuomenė būtų apsaugota nuo bet kurių išsišokimų.

Bet kuriems incidentams įvykus, dėti visas pastangas juos likviduoti vietoje, nepažeidžiant mums draugingos kariuomenės orumo.

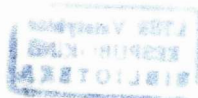
Visur, kur tinka, priminti, kad mes žiūrime į Sovietų Sąjungos kariuomenę kaip draugišką kariuomenę ir prašyti mūsų kariuomenės, administracijos ir gyventojų atžvilgiu taikyti tokius pačius jausmus.

4. Tikslu pilniau patenkinti žygiuojančios Sovietų kariuomenės pageidavimus karininkai palydovai, kur reikia, turi pavartoti visą savo autoritetą administracijos organų ar gyventojų atžvilgiu, per daug nesivaržydami dėl atsakomybės. Tačiau įvykus nesusipratimams, turi tuojau apie tai pranešti žygiuojančios voros ar dalinio vadui. Tik ypatingai svarbiais ir painiais klausimais susisiekti su kariuomenės štabu ir gauti nurodymus.

J. Urbšys

1989 metų birželio 14 dieną

5. Šį įsakymą vykdyti tuojau”.

Tačiau stalinistai, prieš peržengiant raudonarmiečiams Lietuvos sieną, pėstininkams išdalino po 100 šovinių “dėl visa ko” (apie tai šio straipsnio autoriui papasakojo vienas iš “vadavimo iš kapitalizmo jungo” dalyvių — A. M.). 15 val. pirmieji daliniai įžengė į Lietuvą. 19 val. atskrenda su ypatingąja misija G. Dekanozovas ir labiausiai rūpinasi kariuomenės bei šaulių sąjungos valymu per TSRS atstovybės įgaliotąją atstovą Lietuvai N. Pozdniakovą, TSRS karo atašę Kaune majorą Korotkiką, vėliau ir betarpiškai pats nurodinėjo V. Vitkauskui.

Birželio 16 d. A. Merkio aktu paskelbtas Lietuvoje valstybės gynimo metas. Stambiausiuose miestuose įvedama komendanto valanda. Kaune ją paskelbė komendantas plk. Bobelis.

Krašto apsaugos ministru ir kariuomenės vadu paskirtas divizijos generolas Vincas Vitkauskas. Spauloje paskelbta, kad generolas K. Skučas ir A. Povilaitis yra suimti ir laikomi kalėjime. Daugiau apie jų likimą niekas nebepranešinėja ir nebeatsimena. J. Urbšys savo atsiminimuose pamini, kad lenkų istorikas J. Ochmanskis savo veikale *Historia Litwy* rašęs: “Skučas ir Povilaitis buvo suimti Prūsijos pasienyje, įkalinti ir paskiau nužudyti” (J. Urbšys. *Lietuva lemtingaisiais 1939 - 1940 metais*. V., 1988, p. 53).

Birželio 17 d. Einantis respublikos prezidento pareigas A. Merkys patvirtino J. Paleckio sudarytąją vyriausybę.

Birželio 18 d. *Rytinis Lietuvos Aidas* pateikė Eltos informaciją, kad buvęs prezidentas A. Smetona su keliais vyriausybės nariais birželio 16 d. perėjo per “žaliąją sieną” (neoficialiai) ir įėjo į Vokietijos teritoriją. “Smetona ir kiti Lietuvos vyriausybės asmenys vokiečių valdžios organų buvo internuoti”, — sakoma pranešime. Naujoji Lietuvos vadovybė ir karinė vadovybė pasiskubino išbraukti iš kadrinių karininkų sąrašų brigados generolą K. Musteikį, pulkininką J. Musteikį ir generalinio štabo plk. ltn. St. Žukaitį, pasitraukusius į Vokietiją su prezidentu A. Smetona.

Tą pačią dieną teisingumo ministras įsakė paleisti iš kalėjimo Antaną Sniečkus, vėliau užėmusį Saugumo Departamento direktoriaus postą, o Krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas div. generolas V. Vitkauskas birželio 18 d. paskelbė tokio turinio įsakymą kariuomenei Nr. 59:

“Šių dienų pasaulinio masto įvykiuose mūsų tauta ir valstybė pergyvena reikšmingus istorinius laikus. Mūsų kariuomenė ir toliau stovės Tėvynės

Gen. K. Skučas

sargyboje ir tvirtai vykdys mūsų vyriausybės pavestus uždavinius tiek ginant krašto laisvę, tiek saugant tvarką viduje, tiek draugingai bendradarbiaujant su SSSR kariuomene. Įsakau visiems kariams tvirtai ir atsidėjus vykdyti savo tarnybines pareigas. Reikalauju iš visų karių ramybės, tvarkos, darbo ir gražaus santykiavimo su SSSR kariais. Šį įsakymą paskelbti ir išaiškinti visiems kariams”.

Tai, matyt, buvo susiję su vėlesniais valymais kariuomenėje.

Birželio 19 d. Šaulių Sąjungos vadas pulkininkas Pranas Saladžius atleistas iš pareigų į atsargą J. Paleckio aktu Nr. 773 (liepos 31 d. suimtas ir kalintas iki 1941 m. birželio 22 d. Kauno kalėjime. — A. M.). Taip pat J. Paleckio ir V. Vitkausko aktu “Pirmojo Prezidento Karo mokykla” pervadinta į “Karo mokyklą”, 1929 metų Respublikos Prezidento aktas Nr. 414, kuriuo buvo suteikta Karo mokyklai Šefo vardo vėliava, panaikintas.

Birželio 20 d. Kariuomenės vado įsakyme kariuomenei Nr. 61 paskelbta apie plk. P. Saladžiaus

paleidimą į atsargą. Taip pat paleisti 9 pėstininkų pulko vadas gen. štabo plk. Antanas Gaušas ir kariuomenės štabo II skyriaus plk. ltn. Petras Kirlys. Tai buvo pirmieji naujosios vyriausybės paleisti į atsargą karininkai (iki jų buvo išbraukti iš sąrašų tik išvykę į Vokietiją brig. generolas K. Musteikis, plk. J. Musteikis ir gen. štabo plk. ltn. St. Žukaitis. — A. M.)

Birželio 21 d. Vidaus reikalų ministro A. Guzevičiaus įsakymu, uždaryta Lietuvių tautininkų Sąjunga su visais jos padaliniais.

Birželio 24 d. Vileišio aikštėje Kaune įvyko LKP CK surengta demonstracija — mitingas. Jos metu priimtoje rezolucijoje buvo reikalaujama, be kita ko, įvykdyti tokį punktą: „**Liaudies priešus — lauk iš valstybės aparato ir kariuomenės!**“

Birželio 25 d. Kaip atsakas į „liaudies“ balsą, o iš tikrųjų, reikalaujant Dekanozovui ir Pozdniakovui, gen. V. Vitkauskas išleido įsakymą kariuomenei Nr. 67, kuriuo atleisti iš pareigų ir paleisti į atsargą 17-ka vyresniųjų karininkų (iš jų net 7 generolai):

1. Divizijos generolas **Eduardas Adamkevičius** — II pėstininkų divizijos vadas;
2. Brigados generolas **Vladas Mieželis** — kariuomenės teismo pirmininkas;
3. Brigados generolas **Vladas Nagius-Nagevičius** — Karo sanitarijos viršininkas, Karo muziejaus direktorius;
4. Divizijos generolas **Mikas Rėklaitis** — III pėstininkų divizijos vadas;
5. Brigados generolas **Klemensas Popeliuška** — Karo technikos viršininkas;
6. Brigados generolas **Kazys Tallat-Kelpša** — Kavalerijos viršininkas;
7. Teismo generolas leitenantas **Emilis Vimeris** — Kariuomenės teismo prokuroras;
8. Plk. ltn. **Kazys Babickas** — Auto rinktinės vadas;
9. Plk. **Petras Dočkus** — 3-čiojo artilerijos pulko vadas;
10. Plk. ltn. **Jonas Gudavičius** — kariuomenės teismo prokuratūros atsakingas darbuotojas;
11. Plk. ltn. **Juozas Grigaliūnas** — I-mojo inžinierijos bataliono vadas;
12. Plk. **Mykolas Kalmantas** — ginklavimosi valdybos bendrojo skyriaus viršininkas, buvęs Skautų Sąjungos vadas;
13. Plk. ltn. **Andrius Kerbelis** — Marijampolės apskrities komendantas;
14. Plk. ltn. **Viktoras Kazlauskas** — Kauno komendantūros atsakingas darbuotojas;

15. Plk. ltn. **Marijonas Vitkūnas** — ryšių bataliono vadas;

16. Plk. **Juozas Tumas** — 2-ojo pėstininkų Algirdo pulko vadas;

17. Plk. **Pranas Genys** — 4-tojo pėstininkų Mindaugo pulko vadas.

Atitinkamai dalį karininkų reikėjo patraukti į savo pusę. Todėl tą pačią dieną gen. štabo pulkininkas **Kazys Sprangauskas** paskiriamas kariuomenės štabo viršininko pavaduotoju; gen. štabo plk. **Stasys Zaskevičius** — III pėstininkų divizijos vadu; gen. štabo plk. **Albinas Čepas** — krašto apsaugos ministru, o brigados generolas **Vladas Karvelis** tapo II pėstininkų divizijos vadu ir Kauno įgulos viršininku.

Buvęs Kauno komendantas plk. **Jurgis Bobelis** paskirtas ypatingiems reikalams karininku prie krašto apsaugos ministro. Kauno burmistru paskirtas Antanas Garmus, atleidus iš šių pareigų plk. Antaną Merkį (vėliau suimtą ir ištremtą iš Lietuvos, kartu su Užsienio reikalų ministru Juozu Urbšiu, bei mirusį 1955 m. tremtyje).

Vilniaus miesto ir apskrities viršininkas Šlepetys iš pareigų atleistas, o vietoj jo paskirtas A. Kazanavičius, kuris birželio 25 d. perėmė pareigas.

Birželio 26 d. 21 val. Liaudies vyriausybė pagerbė Nežinomojo kareivio kapą, vėliavos Karo Muziejuje nuleidimo metu. Ant kapo padėtas gyvų gėlių vainikas. Pagerbimo akte dalyvavo visų Liaudies Ministrų Taryba. Vyriausybės vardu ministro pirmininko pavaduotojas ir užsienio reikalų ministras prof. V. Krėivė-Mickevičius pasakė kalbą, o po to orkestras, visiems dalyvaujantiems pritariant, sugrojo Lietuvos Himną. Paskui ministro pirmininko pavaduotojas ir užsienio reikalų ministras prof. V. Krėivė-Mickevičius bei kariuomenės vadas generolas V. Vitkauskas ant Nežinomojo kareivio kapo padėjo vainiką. V. Krėivė-Mickevičius vyriausybės vardu pasakė tokią kalbą:

„**Pirmieji mūsų žingsniai yra pagerbti Nežinomojo Kareivio kapą, kuris visai Lietuvai yra simbolis nepriklausomos Lietuvos. Prie šito kapo, kuris kaip ir liudija mums visas tas kovas už Lietuvos liaudies gerovę, mes duodame pažadą, kad rūpinimės įvykdyti visa tai, už ką šis kareivis žuvo ir paaukojo savo gyvybę: liaudies gerovė, visos Lietuvos gerovė ir visos Lietuvos gyventojų gerovė. Tai yra mūsų darbo simbolis ir už tuos idealus, už kuriuos žuvo pirmieji kovotojai — už Lietuvą, laimingą, nepriklausomą, mes kovosime ir jos naudai dirbsime.**“ (žr. *Rytinis Lietuvos Aidas* 1940.06.27).

Birželi 27 d. paskelbta, kad nuo liepos 1 d. paleidžiamas Lietuvos Seimas.

Taip pat paskelbtas vidaus reikalų ministro A. Guzevičiaus nutarimas dėl visų iki 1940 m. birželio 20 d. įregistruotų draugijų ir jų skyrių veiklos sustabdymo. Išleistas Įsakymas kariuomenei Nr. 68, kuriu į atsargą pradėti leisti apskričių kariniai komendantai ir apskričių šaulių rinktinių vadai (nes paraleliai vyko ir Šaulių Sąjungos valymas, o daugelis karininkų užėmė abu postus apskrityse — A. M.). Tuo įsakymu paleistas į atsargą Kretingos apskrities komendantas ir Kretingos šaulių rinktinės vadas pulkininkas Albertas Liutermoza.

Birželio 28 d. Paskelbtas Įsakymas kariuomenei Nr. 69 Jo 1§ numatė, kad “Dalyse ir įstaigose švietimo vadovais skirti tik karininkus. **Karo kapelionus nuo švietimo vadovų pareigų atleisti**”.

2§. Kareiviams tikybos pamokose dalyvavimas neprivalomas. Su nedalyvaujančiais tikybos pamokose lietuviais kareiviais dalinių vadams vykdyti pasikalbėjimus.

3§. Šventadieniais į bažnyčią pamaldoms nustatyta tvarka vedami tik tie kariai, kurie pateikė norą. Tuo metu kareivinėse likusiems kariams surengiamos paskaitos bei pasikalbėjimai.

(Tai buvo pirmas žingsnis kovojant su tikėjimu, nes po kelių dienų — liepos 1-ją, atšaukiamas maldos giedojimas ir kalbėjimas).

Lygiagrečiai visiems įsakymams buvo dirbamas ir ideologinis apdirbimas kariuomenėje. *Tiesa* Nr. 8tą dieną išspausdino straipsnį “Kariškio žodis: laiškas iš kariuomenės”, kur rašoma: “(...) Mes norime ir **reikalaujame**: 1) pašalinti aukštuosius kariuomenės pareigūnus, taip pat kreipti dėmesį ir į žemesniuosius atskirų dalinių vadus, kurie prisigėrę smetoninio režimo ir, arčiau bendradarbiaudami su kitais kariais, jiems draudžia net galvoti apie naujus laimėjimus, o skiepija senas tradicijas. 2) Leisti kariuomenėje laisvai laikytis savo pažiūrų ir dalyvauti visuomenės gyvenime. 3) Leisti laisvai atlikti tikiybines pareigas. Priverčiamai nevarinėti į tikiybinius namus, kaip buvo iki šiol, o atsižvelgti į sąžinės laisvę. 4) Įvesti kariuomenėje privalomą ieseiti nustatytąjį mokslo cenzą. 5) Pagerinant darbininkų ir mažųjų tarnautojų atlyginimus atsižvelgti ir į kario būklę, kuri jokiais atvejais nesiskiria nuo atliekančio bausmę kalinio. Šie karių norai tai yra sena svajonė, kur, reik manyti, anksčiau ar vėliau bus kariuomenėje įgyvendinta (...)”.

Kaip atsakas birželio 28 dieną pradėta ir komendantūrų reforma. Karo komendanto vardas labai

baugino okupantus. Tą dieną įsakyta apskričių komendantus vadinti apskričio kariniais viršininkais, o Vilniaus ir Kauno komendantus — Vilniaus ir Kauno kariniais viršininkais. Tarnybos vietomis pakeisti šie komendantai ir šaulių rinktinių vadai:

plk. ltn. **Jonas-Emilis Išlinskas**, iš Mažeikių perkeltas į Alytų; plk. lt. **Pranas Bronevičius**, iš Trakų į Šiaulius; plk. ltn. **Mikas Jašinskas**, iš Rokiškio į Raseinius; plk. ltn. **Ignas Pašilis**, iš Zarasų į Trakus; plk. ltn. **Jonas Kazitėnas-Kaziulis**, iš Seinų į Ukmergę; plk. ltn. **Kleopas-Vytautas Michalauskas**, iš Tauragės perkeltas į 7-tąjį pėstininkų pulką.

Dalis karininkų atleista jau tą pačią dieną, kiti — vėliau.

Alytaus apskrities viršininkas ir Alytaus šaulių rinktinės vadas plk. ltn. **Bronius Basiulis**, Šakių — plk. ltn. **Bronius Pačiulis**, Švenčionėlių — plk. ltn. **Jonas Bužėnas**, Telšių — plk. ltn. **Bronius Pulkaininkas**, Ukmergės — plk. ltn. **Vincas Matulionis**, Vilkaviškio — plk. ltn. **Antanas Pošiūnas**, Panevėžio — plk. ltn. **Antanas Stapulionis**, (Įsak. kariuomenės Nr. 71, 1940.06.28 d. ir Nr. 77, 1940.078.04 d.) Šiaulių — plk. ltn. **Jonas Vėgelis** (Įsak. Nr. 73, §13. 1940.07.01), Raseinių — plk. Raimundas Lichmanas (Įsak. Nr. 75, §5, 1950.07.02).

Naujais apskričių viršininkais ir šaulių rinktinių vadais paskirti:

Kariuomenės štabo mjr. **Antanas Avižienis** — į Biržus; 2-os pėstininkų divizijos štabo mjr. **Antanas Maneika** — į Marijampolę; Šiaulių komendantūros kpt. **Dominykas Ječys** — į Seinų apskritį; į Uteną — kariuomenės intendantūros mjr. **Kazys Daugvydas**; į Zarasus — 1-mo pėstininkų pulko kpt. **Vladas Ikamas**; į Kretingą — 6-tojo pėstininkų pulko mjr. **Stasys Baltrimas**; į Rokiškį — iš Seinų apskrities komendantūros kpt. **Pranas Zitkevičius**; į Švenčionėlius — iš Zarasų buv. komendantūros kpt. **Balys Mikėnas**; į Telšius — kariuomenės štabo mjr. **Vacius Miecevičius**. Kauno kariniu viršininku ir Kauno šaulių rinktinės vadu, vietoje perėjusio į kitas pareigas plk. J. Bobelio, paskirtas buv., Geležinkelio rinktinės vadas plk. ltn. **Andrius Balsys**. (Vilniaus šaulių rinktinės vadas ir Vilniaus karo komendantas plk. **Bronius Kaunas** atleistas į atsargą tik liepos 16 d. Įsak. Nr. 93, §2. Į jo vietą paskirtas mjr. **Alfonsas Vazonis**, — A. M. past.)

Tokiu būdu palaiptui susitvarkyta su pagrindiniais apskričių komendantais ir šaulių rinktinių vadais, bei pasiruošta sekančiam etapui — Šaulių Sąjungos nuginklavimui ir uždarymui.

Birželio 29 dienos *Tiesoje* atspausdintas straipsnis “Kas dedasi kariuomenėje?”, kur be kita ko rašoma: “Kariuomenė yra ginkluotoji liaudis, kad kariai turėtų kuo ginti savo liaudį. Todėl kiekvienas, kas mėgina šiokiu ar tokiu būdu rengti šiuos ginklus prieš liaudį, yra pikčiausias liaudies priešas. (...) visai nenuostabu, kad visuose liaudies mitinguose ir susirinkimuose reikalaujama pašalinti iš kariuomenės liaudies priešus. Tas liaudies balsas turi būti išgirstas, ir tai turi būti padaryta tuoj, neatidėliojant ir energingai bei greitai”. Suimtas plk. K. Dulksnys.

Tas ir buvo aktyviai daroma! Ne tik “valė”, bet ir suiminėjo. Iš pradžių suiminėjo tik po paleidimo į atsargą. Suimti buvo plk. B. Kaziulis, brigados generolas E. Vimeris, plk. Kaunas ir kt. (pvz. *Lietuvos žinios*, 1940 m. birželio 27 d. paskelbtoje žinutėje iš Palangos rašoma, kad “pajūriečiai labai patenkinti Kretingos apskrities viršininko Vaišnio suėmimu”).

Kaip jau buvo minėta aukščiau, palaiapsniui ruošiasi susidoroti su Šaulių Sąjunga, pirmiausia ją nuginkluojant.

Šaulių Sąjungos nuginklavimas ir likvidavimas įvyko be jokių Lietuvos ministrų kabineto svarstymų ar nutarimų. Maždaug po trijų savaitių, praėjusių nuo birželio 15 d., vieną dieną tuometiniam užsienio reikalų ministrai ir premjerui prof. V. Krėvei-Mickevičiui paskambinto į Ministrų kabinetą TSRS atstovas M. Pozdniakovas ir pasakė, kad jis su G. Dekanozovu ir dar vienu aukšto rango kariškiu turi svarbų reikalą su V. Kreve ir Krašto apsaugos ministru gen. V. Vitkausku pasikalbėti. Sutartą valandą atvykęs N. Pozdniakovas, G. Dekanozovas ir kariškis nežinoma pavarde, ultimatyviai pareiškė, kad, TSRS ginkluotųjų pajėgų vadovybei reikalaujant, per tris dienas turi būti nuginkluoti visi šauliai ir pradėtas Šaulių Sąjungos likvidavimas. Jei šis reikalavimas nebūtų įvykdytas, tai Šaulių Sąjungos nuginklavimą ir likvidavimą įvykdys Raudonosios armijos daliniai.

Tokiomis aplinkybėmis nieko kito neliko, kaip priimti ultimatumą, kurio įvykdymą apsiėmė krašto apsaugos ministras V. Vitkauskas, tuojau davęs atitinkamus įsakymus ir patvarkymus.

Reikalaujant TSRS atstovybei, Krašto apsaugos ministro įsakymu, prasidėjo labai skubus Šaulių Sąjungos nuginklavimas. Pradžioje reikalauta nuginklavimą įvykdyti per vieną parą, vėliau pavyko įtikinti TSRS atstovybę, kad tai neįmanoma. (Atstovybė prailgino terminą iki 3 dienų, nors užtruko beveik savaitę. — A. M.). Visa okupacinė šutvė: Dekanozo-

Gen. št. plk. K. Dulksnys

vas, Pozdniakovas, Korotkichas ir Semionovas labai pergyveno perduodant ginklus, nuolat skambinėjo V. Vitkauskui. Galų gale Pozdniakovas net rašte atsiuntė krašto apsaugos ministrai su kaltinimais vilkinimu dėl ginklų atidavimo.

Birželio 30 d. Einantis prezidento pareigas J. Paleckis savo aktu pakėlė į generolo laipsnį visą eilę

АРХИВНАЯ СПРАВКА

В документах Центрального государственного архива Литовской ССР имеются сведения, что Дужнис Константинас, Матеуш, 1901 года рождения, 7 июля 1941 года Верховным судом СССР был приговорен к расстрелу. Приговор приведен в исполнение 27 июля 1941 года.

Директор Центрального
Государственного
Архива Литовской ССР

№ И - 17 - Д

31 июля 1989 г.
Город Вильнюс

А.Б.Пилипонис

aukštesniųjų karininkų. Į brigados generolus pakeltas Kazys Sprangauskas, Stasys Zaskevičius, Albinas Čepas, J. Juodišius ir Vincas Žilys su J. Černium. Į generolus leitenantus pakeltas už pasižymėjimą Vincas Vitkauskas. Jis, kaip kariuomenės vadas, pasakė kalbą, kurioje užtikrino, kad “visi kariai drausmingai ir sąžiningai vykdys visus jiems dedamas pareigas ir visą savo energiją skirs savo tėvynės augimui stiprinti ir didinti. (...) Kariuomenės santvarka bus priderinta prie valstybės santvarkos”. Kartu V. Vitkauskas pažymėjo, jog “reikia žinoti, kad kariuomenė yra didis ir sudėtingas mechanizmas, kurio vieną ratelį sužalojus, galima sugriauti visą mecha-

nizmą. O sugriovę savąją jėgą, nepaprastai blogai patarnautume bendriems ir mūsų sąjungininkės SSR kariuomenės interesams”. (žr. *Tiesa*, 1940 m. liepos 1 d.).

Liepos 1 d. Krašto apsaugos ministras Įsakymu kariuomenei Nr. 73 §2, Vidaus tarnybos statuto 293 ir 296 str. pakeisti ta prasme, kad maldos ženklas netrimtuojamas, o vakarinio patikrinimo metu malda negiedama ir nekalbama. “Kadangi radijo pranešimai ir įvykių transliacijos yra greita informacijos priemonė, turinti didelės svarbos karių auklėjime, todėl visiems dalių vadams įsakė rūpintis, kad laisviems nuo tarnybos kariams būtų suteikta galimumo tuos pranešimus ir transliacijas klausyti”. (*Tiesa*, 1940.07.02).

Liepos 2 d. Krašto apsaugos ministro Įsakymu kariuomenei Nr. 75, į atsargą paleisti net 33 aukštieji karininkai, pagrinde iš intendantūros ir aviacijos dalių. Dalį pavardžių pavyko nustatyti:

1. Kariuomenės štabo mjr. **Pranas Mikštas**;
2. Karo aviacijos mjr. **Kazys Šimius**;
3. Karo aviacijos mjr. **Juozas Vaičius**;
4. Karo aviacijos mjr. **Zigmas Drunga**;
5. 2 ulonų pulko mjr. **Juozas Šarūnas**;
6. Ginklavimosi valdybos mjr. **Otto Bliumchenas**;
7. Karo butų valdybos mjr. **Julijonas Seniauskas**;
8. Kariuomenės intendantūros mjr. **Alfonas Antanaitis**;
9. Kariuomenės intendantūros mjr. **Jokūbas Valodkevičius**;
10. Kauno komendantūros mjr. **Edvardas Berentas**;
12. Karo aviacijos kpt. **Aleksas Maciūnas**;
13. Karo aviacijos kpt. **Grigonis Radvenis**;
14. Karo aviacijos kpt. **Ernestas Vymeris**;
15. Karo intendantūros kpt. **Aleksandras Šmidtas**;
16. Karo intendantūros kpt. **Voldemaras Vachanzas**;
17. 2 artilerijos pulko mjr. **Adolfas Žukauskas**;
18. 1 artilerijos pulko kpt. **Jurgis Kenigšteinteris**;
19. Intendantūros brigados generolas, kariuomenis intendentas **Kazimieras Navakas**;
20. Kariuomenės intendantūros dirbtuvių viršininkas plk. **Pranas Kabaila**;
21. Karo aviacijos plk. ltn. **Tautvilas Narcyzas**;
22. Kariuomenės ūkio inspektorius plk. **Vaclovas Šliogeris**;

23. Karo veterinarijos viršininkas, veterinarijos gydytojas plk. **Bronius Šikeris**;

24. Karo aviacijos plk. ltn. **Eduardas Reichertas**;

25. 2 ulonų Birutės pulko plk. ltn. **Juozas Prūsaitis**;

26. Kariuomenės intendanto padėjėjas plk. **Vincas Butauskas** ir kt.

Kaip ir anksčiau, valymus lydi ideologinis “apdirbimas” spaudoje. Ima dominuoti straipsniai, kur vienaip ar kitaip paliečiamas kariuomenės klausimas. (Pvz. liepos 3 d. *Tiesoje* net 7-niose publikacijose kalbama apie kariuomenę).

Liepos 3 d. Priimtas Lietuvos kariuomenės pertvarkymo įstatymas:

1. Lietuvos kariuomenė pagrindinai pertvarkoma ir nuo šiol vadinsis “Lietuvos Liaudies kariuomenė”.

2. Kariuomenėje įvedamas politinių vadovų institutas.

3. Kariuomenėje steigiamas Propagandos skyrius.

4. Kariams laisvu laiku leidžiama dalyvauti politiniame gyvenime.

5. Šis įstatymas galioja nuo 1940 m. liepos 2 d. (*Tiesos*, Nr. 12, 1940.07.03).

Tokiu būdu pirmasis Lietuvos kariuomenės likvidavimo etapas baigėsi.

(Iš *Tremtinis* Nr. 4, 1989)

Pirmosios Lietuvos karininkų aukos.

Vidaus reikalų ministras gen. **K. Skučas** suimtas 1940.06.16, o liepos 18 d. išgabentas į Maskvos kalėjimą, kur buvo nužudytas 1955 m.

Gen. št. plk. **K. Dulksnys**, Lietuvos kariuomenės savanoris kūrėjas, dviejų Vyčio kryžių kavaličius, suimtas birželio 29 d., o liepos 18 d. išgabentas į Maskvos kalėjimą. Tą dieną mačiusieji matė Kauno geležinkelio stotyje gen. **Skučą**, Saugumo dept. direktorių **Povilaitį** ir plk. **K. Dulksnį**, liudija, kad tik plk. **Dulksnys** buvęs retežiais surakintas. Plk. Dulksnio sūnui šiemet pavyko gauti iš Lietuvos archyvo pažymėjimą, patvirtinantį tėvo sušaudymą.

Archyvinė pažyma (vertimas)

Lietuvos TSR valstybiniame archyve yra žinios, kad Konstantinas Dulksnys, Motiejaus, gimęs 1901 metais, 1941 metais liepos 7 TSR Sąjungos Aukščiausiojo Teismo buvo nuteistas sušaudyti. Nuosprendis įvykdytas 1941 metų liepos 27.

Lietuvos TSR centralinio archyvo direktorius **A. Piliponis**

ANTANO MERKIO LIKIMAS

patiriame iš jo sūnaus Gedimino Merkio, dabar Kauno politechnikumo docento, publikacijų *Mokslas ir technika*, 1989 m. Nr. 6.

Antanas Merkis (1887 - 1955) — paskutinis Nepriklausomos Lietuvos ministeris pirmininkas, Respublikos aušroje — 1919 m. sausio 14 savanorių stojo į Lietuvos kariuomenę, buvo krašto apsaugos ministru, 1927 - 32 metais Klaipėdos krašto gubernatoriumi, po to — Kauno miesto burmistru ir vyriausybės įgaliotiniu Vilniaus krašte. Jo buvimas Lietuvos ministru pirmininku sutapo su lemtingais valstybei laikais: 1939-ųjų lapkritis — 1940-ųjų liepos 17-toji. Tą dieną Antanas Merkys, Marija Rabašauskaitė-Merkienė ir jų šešiolikmetis sūnus Gedi-

Antanas Merkys — Klaipėdos krašto gubernatorius

natoriumi, po to — Kauno miesto burmistru ir vyriausybės įgaliotiniu Vilniaus krašte. Jo buvimas Lietuvos ministru pirmininku sutapo su lemtingais valstybei laikais: 1939-ųjų lapkritis — 1940-ųjų liepos 17-toji. Tą dieną Antanas Merkys, Marija Rabašauskaitė-Merkienė ir jų šešiolikmetis sūnus Gedi-

minas buvo išvežti iš Lietuvos ilgiems kančių ir nežinios metams.

1940 m. birželis. Aš — privačios Kauno Marijos Pečkauskaitės gimnazijos septintos klasės mokinys. Namuose jaučiama Lietuvos laikinosios sostinės — Kauno — politinio gyvenimo atmosfera. Mano tėvas — Lietuvos ministras pirmininkas Antanas Merkys. Namai pilni laikraščių korespondentų, politinių grupuočių veikėjų, Lietuvos ir užsienių šalių diplomatų. Nuolat minimos Smetonos, Urbšio, Bizausko, Bistro, Raštikio, Galvanausko, Pundzevičiaus, Cechlino, Prestono ir kitų pavardės. Galima sutikti ir juos pačius. Tėvą retai matau — posėdžiai seime, ministrų kabinete, priėmimai užsienio pasiuntinybėse, reikalai, reikalai...

Ir taip diena veja dieną. Krepšinis, tinklinis, pamokos, namų darbai, laikraščiai, artėjančios atostogos. Staiga kaip žaibas iš giedro dangaus, nuo birželio 15 dienos namuose vis kartojami nauji žodžiai — ultimatas, Stalinas, Molotovas. Nuolat skamba telefonas. Vienas pokalbis įstrigo į atmintį — skambino buvęs Rusijos dūmos narys Martynas Yčas. Tėvo nebuvo namuose. M. Yčas nutarė pabandyti iš manęs gauti jam rūpimą informaciją: "Gediminai, kas dabar sudarys Lietuvos vyriausybę". Aš nieko negalvodamas atsakiau: "Jie". M. Yčas padėjo ragelį. Vėliau sužinojau — po kelių valandų jo jau nebuvo Lietuvoje.

Tėvas beveik be miego, pavargęs. Pamatęs kartą mane koridoriuje ištarė: "Smetona pasakė, kad jį išves ir sušaudys kartu su visa šeima".

Namuose nuotaikos jau visai kitos. Jaučiama nepaprastai didelė įtampa, grėsmė, neramumas. Vis dažniau ir grėsmingiau tariama man nauja pavardė — Dekanozovas. Dekanozovas taip pasakė, Dekanozovas buvo ten ir t.t.

Dienos darosi vis neramesnės. Pasklinda žinia apie areštus. Atmosfera darosi vis labiau įtempta. Gimnazijoje dar suspėjau gauti septynių klasių baigimo pažymėjimą. 1940 m. liepos 17 dieną Lietuva dar nėra TSRS sudėtyje. Su motina esame pas gimines Žaliakalnyje. Suskamba telefonas. Mano močiutė M. Rabašauskienė sako, kad tėvą išveža į Rusiją. Jis prašo, kad ateitume atsisveikinti. Nors ir nerami, nueina motina. Ją tuoj pat suima. Po kelių minučių atvažiuoja mašina ir paima mane. Mūsų bute raudonosios armijos ir NKVD karininkai, tuo-

Gediminas Merkys

metinis Lietuvos vidaus reikalų ministras M. Gedvilas. Daiktų beveik neduoda pasiimti, tik ragina: "Greičiau, greičiau". Visus tris nuveža į dabartinę Kranausko gatvę. Ten stovi geležinkelio vagonai. Įsodina į vieną keleivinį. Kitoje vagono pusėje matome užsienio reikalų ministrą J. Urbšį su žmona. Norime pasikalbėti. Neleidžia. Maskvoje pareigūnai praneša, kad Berija nutarė mus apgyvendinti Saratove.. Galvoje visą laiką skamba Smetonos žodžiai: "Išveš ir sušaudys". Taigi kada sušaudys?

Saratove apgyvendina Volskio gatvėje. Pranešė, kad tėvui bus duodama šiek tiek pinigų. Dirbti nereikės. Tačiau iš miesto išeiti niekam iš mūsų negalima. Nuolat seka. Kalbėtis leidžia su kuo nori, tačiau tik baigus seklys nesidrovėdamas prieina prie to, su kuriuo kalbėjomės, ir klausinėja. Žinoma, po to žmonėms noras su mumis bendrauti greitai praeina. Bandome pranešti į Lietuvą, kur esame. Nė vienas mūsų laiškas, nė viena telegrama Lietuvos nepasiekė. Telefoniniai pokalbiai tuoj pat nutraukiami. Nepasiekia mūsų ir žinios iš Lietuvos. Esame visiškai izoliuoti. Ne veltui vėliau Vakaruose išleistoje knygoje apie 1940 m. įvykius Lietuvoje rašoma,

kad Lietuvos ministras pirmininkas Antanas Merkys, su šeima išvežtas iš Lietuvos, dingo be žinios.

Gyvenimas Saratove savotiškas. Pastovėjus kelias valandas eilėse buvo galima nusipirkti duonos, kai kurių kitų produktų. Nesimokiau. Tačiau rusiškai savaime gerai išmokau. Nuo tada labai vertinu kalbų mokymąsi tiesioginiu metodu.

Senoje bibliotekoje randu daug knygų vokiečių ir anglų kalbomis. Tačiau 1941 m. birželio 26 d. mus visus tris suima ir patalpina į kalėjimą prie Saratovo NKVD valdybos. Po kurio laiko mane perkelia į vienutę, kilnoja iš vieno kalėjimo į kitą, laiko vis vienutėse. Jose praleidau vienuolika metų.

Padėties beviltiškumas ir tragiškumas retkarčiais pajvairinamas keistokais pokalbiais. Kartą NKVD pareigūnas sako: "Parašyk, kad dalyvavai Smetonos tautininkų perversme". Atsakau, kad man tada buvo tik 4 metai. Tuo pokalbis ir pasibaigia. Kitą kartą liepiama parašyti, kad prezidento A. Smetonos sūnus Julius buvo anglų šnipas. Atsakau, kad niekuomet apie tai nesu girdėjęs. Pokalbis baigiasi grasinimais. Po poros savaičių tas pats pareigūnas parodė "mano" rašytą pareiškimą, neva prezidento A. Smetonos sūnus — anglų šnipas. Klastotė gerai padaryta. Pareigūnas mano akyse tą "pareiškimą" suplėšo, sakydamas: "Kokie jūs naivūs. Mes juk viską galime".

Toliau slenka baisios dienos ir naktys. Tik knygos, knygos ir jaunatviškas optimizmas gelbėja. Pagaliau 1954 m. kovo 20 d. pareigūnai praneša, kad esu paleidžiamas ir klausia kur noriu gyventi. Netikiu savo ausims. Tačiau šį kartą tai teisybė. Po poros dienų, t.y. beveik po 14 metų, aš — Kauno geležinkelio stotyje.

Antanas Merkys į Lietuvą negrįžo. 1955 m. palaidotas Milenki kapinėse netoli Vladimiro. Marija Merkienė mirė 1980-aisiais Kaune.

Dažnai kyla klausimas, kodėl taip mažai Lietuvos politinių veikėjų pasitraukė iš Lietuvos po to, kai Lietuvą pradėjo užiminėti raudonosios armijos daliniai. Tuo klausimu A. Merkys taip kalbėjo: "Psichologiškai iš dalies buvo sunku patikėti, kad tie patys tarybiniai veikėjai, kurie visi neseniai sėdėjo su Lietuvos politikais prie derybų stalo, kurie laikėsi viso priklausančio diplomatinio etiketo Lietuvos veikėjų atžvilgiu, padarys tokį staigų posūkį ir lieps areštuoti, kankinti, žudyti ne tik tuos pačius Lietuvos politinius veikėjus, bet taip pat jų šeimų narius".

A. Merkys savo ruožtu bijojo Vokietijos valdančiųjų sluoksnių keršto už savo veiklą tuo metu, kai jis buvo Klaipėdos krašto gubernatorius.

I KURSUS IŠ KURIŲ NEGRĮŽTAMA

ANTANAS MARTINIONIS

(Š v y t u r y s 1989-10)

Lietuvos karininkų tragedija, apie kurią tylėta 47 metus

Lietuvos Respublikos vyriausybei įvykdžius TSRS 1940 m. birželio 14 d. ultimatumo reikalavimus, Lietuva netruko tapti viena iš TSRS sąjunginių respublikų. Šį istorinį įvykį su malonumu, pabrėžtinai brošiūrėlėje 1966 istorijos mokslų kandidatas V. Pochliobkinas taip apibūdino:

Tarybų Lietuvoje, jau esančioje TSRS sudėtyje, prasidėjo įvairios reformos, akcijos, tarp jų ir Lietuvos Liaudies kariuomenės inkorporavimas į Raudonosios Armijos sudėtį. Lietuvos TSR Liaudies Komisarų Tarybos 1940 m. rugpjūčio 30 d. nutarimu Liaudies kariuomenė buvo performuota į Raudonosios Armijos 29-ąją šaulių teritorinį korpusą. Ji sudarė 1-oji pėstininkų divizija, performuota į 179-ąją šaulių diviziją, jos vadu paskiriant divizijos generolą S. Pundzevičių, vėliau — brigados generolą A. Čepą ir 2-oji divizija į 184-ąją, vadu paskiriant brigados generolą V. Karvelį. Korpuso vadu skiriamas buvęs Respublikos krašto apsaugos ministras ir iki 1940 m. liepos 12 d. kariuomenės vadas divizijos generolas V. Vitkauskas, štabo viršininku — brigados generolas J. Černius. Ypatingojo skyriaus viršininku buvo atsiųstas NKVD pulkininkas J. Bartašiūnas.

Korpuse tarnauti buvo palikta aukštų buvusios Lietuvos karininkų. Tarp jų — generolai S. Raštikis, A. Gustaitis, S. Zaskevičius, J. Barzda-Bradauskas, K. Sprangauskas ir kiti.

Tačiau „aukščiau“ Lietuvos kariuomenės karininkais nepasitikėta, nors, inkorporuojant Liaudies kariuomenę į Raudonosios Armijos sudėtį, jau buvo „išvalytos“ jos eilės, atleidžiant reakcingiausius, palankius hitlerinei Vokietijai karininkus, kaip rašo savo knygoje *Lietuviai kariai Didžiojo Tėvynės karo frontuose* (1967) J. Dobrovolskis. Ši „valymo“ akcija vėl buvo kartojama gruodžio mėn. pabaigoje. Tada buvo į atsargą paleisti generolai S. Raštikis, A. Gustaitis, J. Barzda - Bradauskas, o 3-ąją šaulių teritorinį korpusą — šios divizijos vadas brigados generolas S. Zaskevičius, dėl širdies ligos brigados generolas S. Spragauskas ir kiti. Įsakymą juos atleisti pasirašė korpuso štabo viršininkas brigados generolas J. Černius.

Kad aukštoji Raudonosios Armijos vadovybė

nepasitikėjo nepriklausomos Lietuvos aukštaisiais karininkais, nenorėjo, kad jie užimtų atsakingus postus korpuse, suprantama. Tačiau nesuprantama, kodėl ji nepasitikėjo ir iš esmės pakeitė visą lietuviškų divizijų ir pulkų komunistų ir politinių vadovų sudėtį. Juk čia dirbo patikimi, dori komunistai, buvę pagrindininkai, revoliucinio judėjimo dalyviai, kaip antai J. Marcijauskas, A. Petrauskas, A. ir S. Matulioniai, B. Grakauskas ir kiti. Vietoj jų korpuso kariniu komisaru tapo brigados komisaras A. Cariovas. 179-osios divizijos kariniu komisaru — vyresnysis bataliono komisaras D. Prodeus, 184-osios divizijos — pulko komisaras M. Kovalionokas. Neteko savo posto, buvo atšauktas į Maskvą ir korpuso vado pavaduotojas generolas majoras F. Baltušis-Žemaitis. Jį 1940 m. spalio pabaigoje pakeitė generolas majoras A. Razanovas. Taip išdėsčius „šešelinis vadus“ atsakinguose vadovujančiuose postuose, toliau vyko korpuso karininkų ir kareivių ruošimas darbui naujomis sąlygomis, raudonarmiečio priesaikos priėmimui. Ne viskas vyko sklandžiai. Lietuvos karininkai negalėjo operatyviai perprasti neįprastų jiems statutų rusų kalba, nes jie iš esmės skyrėsi nuo Lietuvos kariuomenės statutų.

Įpusėjo 1941 metai. Artėjo karštas ir neramus birželis. Lietuvos visuomenėje jau gana plačiai buvo pasklidusi žinia, jog būsias karas tarp TSRS ir Vokietijos. Šios „slaptos žinios“ neaplenkė ir lietuviškojo 29-ojo šaulių teritorinio korpuso karininkų. Tačiau karinė tarnyba yra tarnyba ir visų rangų karininkai, dar metų pradžioje priėmę raudonarmiečio priesaiką, sąžiningai vykdė savo pareigas.

Gegužės paskutinėmis dienomis apygardos štabas Rygoje išsikvietė 14 korpuso karininkų: korpuso artilerijos viršininką generolą majorą V. Žilį, korpuso artilerijos štabo viršininką, pulkininką K. Abarą, 179-osios divizijos artilerijos viršininką generolą majorą J. Juodišį, štabo viršininką papulkininką A. Malijonį, šios divizijos 618-ojo artilerijos pulko vadą majorą A. Dopkų, 619-ojo artilerijos pulko vadą papulkininką V. Jonavičių, 184-osios divizijos artilerijos viršininką pulkininką L. Rupšį, štabo viršininką pulkininką V. Jasulaitį, divizijos 617-ojo artilerijos

pulko vadą pulkininką A. Sklėrių, 615-ojo artilerijos pulko vadą pulkininką V. Sidzikauską ir įvairias kitas aukštas pareigas užimančius artileristus: papulkininkius P. Daukšį, K. Tallat-Kelpšą, P. Matulį ir majorą B. Steikūną. Čia jiems išdavė siuntimus vykti į Maskvą, į F. Dzeržinskio artilerijos karo akademijos pasitobulinimo kursus.

— Kada vykti į Maskvą, iškviesime telegramomis, — pasakė jiems apygardos štabe. — Dabar grįžę perduokite pareigas ir ramiai atostogaukite.

Štabe palikę tikslus savo adresus, visi grįžo į dalinius. Juos jau pasitiko “įpėdiniai” — iš kitų Raudonosios Armijos dalių atsiųsti karininkai. Perdavę pareigas, išsiskirstė kiekvienas į savo namus. Neteko ilgai atostogauti. Birželio 9 dienos vakare į visų butų duris pasibeldė kariniai kurjeriai su telegramomis:

“Į Maskvą išvykštam 1941 m. birželio 10 d. 8:00 val. Rinktis Vilniaus geležinkelio stotyje. Apygardos štabas”.

Birželio dešimtosios rytą atvykusius karininkus stotyje pasitiko ne tik korpuso politiniai vadovai, bet ir saugumo darbuotojai. Pastarieji atidžiai patikrino dokumentus, pagal sąrašą suderino ar visi atvyko, palydėjo į vagoną, nurodė vietas pagal nupirktus bilietus. Tarp išleidžiančių sukiojosi ir korpuso politinio skyriaus viršininkas J. Macijauskas.

Traukinys pajudėjo rytų link.

Iš 29-ojo šaulių teritorinio korpuso 179-osios šaulių divizijos artilerijos štabo viršininko papulkininkio Antano Malijonio atsiminimų:

Anksti ryte atvažiavome į Maskvą, nuvykome į Dzeržinskio artilerijos karo akademiją. Iš čia mus lauko užsiėmimams ir paskaitoms išvežė į akademijos vasaros stovykloje esantį poligoną. Čia jau atradome 13 Latvijos ir 15 Estijos įvairių laipsnių ir pareigų artilerijos karininkų. Taigi sudarėme 42 pabaltiečių kursantų grupę, kuriai netrukus prasidėjo užsiėmimai.

Vėlų birželio 14-osis vakarą, kai visoje Lietuvoje jau vyko “liaudies priešų” trėmimo akcija, korpuso vadas generolas leitenantas V. Vitkauskas gavo įsakymą skubiai pasiruošti pusei metų išvykti į pasitobulinimo kursus Maskvoje. Pasiimti šiltus baltinius, kitus asmens reikmenis. Panašų įsakymą gavo divizijų vadai generolas majoras A. Čepas ir generolas majoras V. Karvelis, pulkų vadai V. Kiršinas, A. Šurkus, A. Urbšas, K. Gudelis ir kiti.

Korpuso štabo viršininkas generolas majoras J. Černius tokio įsakymo negavo. Todėl žmona susirūpinusi telefonu teiravosi V. Vitkausko: kas laukia jos vyro:

Iš generolo leitenanto V. Vitkausko žmonos Natalijos Vitkauskienės atsiminimų:

“Staigi įsakanti telegrama mus visus sujaukino. Dėjome vyrui daiktus, lyg išlydėtume į kelionę, iš kurios daugiau negrįžtama. Vyras stebėjosi, kodėl taip staiga, nieko iš anksto neperspėjus. O kam ir kada perduoti korpuso vadovavimą! Birželio 15 dienos ryte buvome Kauno geležinkelio stotyje. Čia buvo klaikus vaizdas. Pilna kareivių, pro stotį vežami žmonės verkė, klykė. Vyras susijaukinęs mus ramino. Išėjome pro stoties duris į peroną, o čia nuo durų iki vagono išsirikiavę jau stovėjo raudonais antsiuvais kareiviai, ėjome į vagoną lyg kaliniai. Vyrą aš ir sūnus Juozukas lydėjome iki Vilniaus. Duktė Laimutė liko namuose — laikė brandos egzaminus. Vilniaus stotyje prie vagono durų stovėjo kareivis su ilgu šautuvu. Čia pat keli mėlynomis kelnėmis karininkai, ir kai prieš traukiniui pajudant sūnus Juozukas norėjo įlipti į vagoną ir dar kartą atsiveikinti su tėveliu, pasigirdo griežtas “nelzja”, ir šautuvas užtvėrė kelią. Tarp vagonų durų stovėjo karininkas. Neleido nei įlipti, nei išlipti. Aš viską supratau... Mano skruostais nesulaikomai riedėjo ašaros. Prie uždaro vagono lango priėjęs vyras dirbtinai šypsojosi ir, tolstant traukiniui, mums visiems mojavo ranka. Ar besusitiksim dar kada?”

Areštas

Žinia apie karo pradžią į stovyklą, kur 14 lietuvių artileristų “kėlė savo kvalifikaciją”, atėjo kartu su mobilizaciniais šaukimais ir paskyrimais. Stovykla ištuštėjo. Liko tik lietuviai, latviai ir estai. Į klausimą, kodėl jie negauna paskyrimų, atsakymas buvo gana miglotas: laukite, gausite.

Prabėgo septynios karo dienos. Birželio 28 dienos naktis...

— Vidurnaktį mus prikėlė pulkininkas ir įsakė karine apranga pasiruošti po penkis vykti į štabą gauti mobilizacinių paskyrimų — prisimena Antanas Malijonis. — Pirmuosius išsivedė generolus Juodišių, Žilį ir tris pulkininkus. Po pusvalandžio vėl pasirodė pulkininkas. Šiame penketuke buvau ir aš. Einant į štabą, pastebėjau už medžių pasislėpusius ginkluotus kareivius. Man nusmelkė širdį — čia kažkas ne taip, kaip sakė “palydovas”. Įėjome į štabą. Tolumoje atviros kambario durys, o jame už stalo — pulkininkas įsakė pasisukti veidu į sieną. Čia pat atsirado du NKVD pareigūnai ir iš mūsų atėmė ginklus, peilius ir kitus daiktus. Vienas jų pasakė: “Už blogą jūsų žinioje buvusių karininkų ir kareivių

auklėjimą esate areštuojami”. Mums nuplėšė visus karininkų ženklus. Po visos operacijos nuvedė į salę, kur jau sėdėjo veidais į sieną, mūsų draugai. Po mūsų atvedė kitus, vėliau latvius ir estus. Tuo mūsų “pasitobulinimo kursai” Dzeržinskio artilerijos akademijoje ir baigėsi...

Kelionė į nežinią...

— Išaušus, mus nuvedė į būstus, kur gyvenome — tęsia savo pasakojimą A. Malijonis. — Viskas buvo išversta, sukništa. Darė kratą. Susirinkus daiktus, visus pabaltiečius “kursantus” susodino į tris sunkvežimius (ant grindų), ir, lydimi NKVD kareivių, išvyškome į nežinomą kelionę. Važiavome visą birželio 29-ąją dieną ir naktį. Auštant pasiekėme Gorkio miesto kalėjimą. Gerai pamaitino ir leido pailsėti. Po kelių valandų prikėlė, nuvežė į stotį ir susodino į “stolypinską” (kaliniams vežti vagonas). Mūsų vagoną prikabino prie jau iš Pabaltijo atvykusio ešelonu su tremtiniais. Iš vagonų sklido beviltiški šauksmai, prašant vandens ir oro. Išvykome, Kelionė tęsėsi tris savaites. Kažkurią 1941 metų liepos dieną sustojome Krasnojarsko stotyje. NKVD kareivių apsupti visi 42 karininkai žygiavome į užmiestį — laikiną kalinimo stovyklą. Čia jau buvo tūkstančiai nelaimingųjų. Per tvorą “oro paštu” sužinojome, kad yra keli šimtai Lietuvos, Latvijos ir Estijos kariškių, net mūsų pavaldinių iš 29-ojo šaulių teritorinio korpuso.

Vieną dieną stovykla ištuštėjo. Išvedė ir mus “ypatinguosius” prie Jenisejaus upės. Susodino į baržą, ir pajudėjome pirmyn... Nors sargyba neleido bendrauti, bet su lietuviais karininkais pasikeitėme informacija; pasirodo, juos areštavo po 2 - 3 dienų mums “išvykus į kursus”.

Atplaukėme į šiauriausią Jenisejaus žiočių uostą Dudinką. Iš čia geležinkeliu, platforma — į Norilską. Mus 42 nuvedė į pirtį, davė gerus trijų patiekalų pietus. Stebėjomės: koks vaišingumas! Ar prieš gera? Po pietų fotografavo, davėme pirštų antspaudus. Pakvipo katorga!

Vėl į kelionę. Kateriuku upeliais, ežerais plaukėme šiaurės kryptimi. Pagaliau šiaurusias Norilsko lagerių sistemos padalinys — Lama. Čia mūsų jau laukė: buvo pastatyta aviacijos palapinė su 42 narais, iš lentų sukalta virtuvinė kepykla. Buvo padalinio viršininkas, raštinė, kepėjas, virėjas ir ke-liolika kalinių, gyvenusių žeminėse. Netrukus mūsų kariškus rūbus pakeitė lagerio kalinio “mundiruote”.

Tarp gyvenimo ir mirties

Vieną dieną į mūsų palapinę atvyko lagerio viršininkas Antonovas ir darbų vykdytojas — lagerininkas inžinierius Ostakovas.

— Kas mokate dažymo darbus? — paklausė pastarasis. — Reikia užbaigti viršininko buto remontą.

Visiems tylint, aš pasisiūliau šiam darbui. Išsi-vedė, parodė darbo barą. Daugiau kaip 10 dienų triūsiau, kol išdažiau Antonovui skirtą butą buvusiam kurorto vasarnamyje, kol čia nebuvo įsteigta lagerio.

Kitus mano draugus kartu su latviais ir estais paskyrė miško kirsti. Tai buvo sunkus, alinantis 12 valandų per dieną darbas. Silpnas maistas ir menkas poilsis, atšiauri gamta sekino organizmą. Pirmuosius mėnesiais vyrai dar laikėsi sukandę dantis stengėsi įvykdyti kirtimo normą, kad gautų vieną kilogramą duonos. Tačiau jėgos silpo. Antraisiais Lamoje kalėjimo metais pulkininkas Sklėrius (dailininko Sklėriaus brolis — A. M.), pulkininkas Rupšys ir papulkininkis Daukšys, gelbėdamiesi nuo bado ir mirties, savanoriais ėmėsi sunkesnių darbų — pirmieji du rankiniu būdu pjauti lentas, jiems viršininkas Antanovas pažadėjo kiekvieną mėnesį prie bendros normos 1 kg sviesto ir 2 kg cukraus. Tačiau, toks maisto davinys sunkaus darbo nekompensavo. Po trijų mėnesių Sklėrius ir Rupšys visiškai išseko. Nesant medicinos pagalbos ir neduodant geresnio maisto, jie vienas po kito mirė.

Papulkininkis Daukšys, jau gerokai nusilpęs, buvo perkeltas į C vitaminų fabrikėlį, kurį, mums jau kalint, Lamoje pastatė, rinkti pušų spyglių. Aš kas dieną jiems veždavau dienos davinį (baigus buto remontą, mane paskyrė 4 arklių šeriku — vežikų). Normą įvykdžiusieji gaudavo 1 kg, o neįvykdžiusieji — 300 gramų duonos. Kadangi Daukšys jau buvo labai nusilpęs ir normos neįvykdydavo, jis gaudavo 300 gramų duonos. Ką reiškia stambiam vyrui dienai tie gramai šlapios duonos? Išalkusiam, tai 3 - 4 kasneliai. O toliau — visa diena, naktis be maisto. Jis toliau silpo, ir vieną dieną, nuvežęs maistą, radau jį mirusį.

Nukankintųjų vežikas

Lamos lageryje mirusių pabaltijiečių karininkų laidojimui buvo nustatyta ypatinga tvarka:

1. Mūsų grupės vyrus laidodavo vienmarškinius iš lentų sukaltame karste — lovyje; kitiems lagerio

gyventojams šito paskutinio "patarnavimo" netaikydavo;

2. Į Lamos ežero pakrantėje skirtas kapinaites aš vienas mirusį ar mirusius privalėjau nuvežti vidurnaktį, kai visi miega, ir palikti su karstu;

3. Kitos dienos rytą sargybos vadas su liudininkais nuvykdavo į kapines, surašydavo aktą, konstatuodami, kad tikrai tas kalinys, o ne kitas yra miręs ir laidojamas.

Lagerio sargybiniams mirusiems laidoti duobes sprogdindavo, jos būdavo negilios ir vasarą jausdavai lavonų kvapą.

Man būdavo sunkiausios valandos, kai tekdavo draugus vežti į paskutinę kelionę. Vienas nusiėmęs kepurę, vidurnakčio tamsoje stovėdavau prie karsto apmąstydamas mūsų bendravimo geriausias akimirkas, žemai nusilenkdavau ir su giliu skausmu širdyje grįždavau į lagerį. Taip čia atvežiau pulkininkus Rupšį, Sklėrių, papulkininkį Daukšį, majorą Depkų.

Stovėdamas prie pulkininko Sklėriaus karsto verkiau. Verčiau prisiminęs kaip jis visomis jėgomis kabinosi į gyvenimą, kaip jis norėjo grįžti į Lietuvą ir tapyti nuostabią nepakartojamą jos gamtą. Jis labai mylėjo dailę. Net ir čia, lagerio sąlygomis, jis neatsigėrėjo Užpoliarės gamta. Kažkur sumedžiojęs popieriaus ir paišelių, su jam būdinga meile piešė atšiaurius gamtos vaizdus. Jo pomėgį nutraukė darant kratą; atėmė piešinius, pieštukus ir perspėjo, kad kaliniui piešti negalima. Daugiau Sklėriaus nebemačiau piešiant.

Į šias kapines vežiau mirusius nuo bado, ligų latvių ir estų karininkus. Šios kapinės priglaudė latvių pulkininkus Jomerts, Karklins, Štraus, Birkenštein, estų pulkininkus Marima, Tamm, Tofer, o estų generolai Bredė ir Kauler bei vienas pulkininkas (pavardės nebeprisimenu) Lamoje dingo be žinios. Tai atsitiko antraisiais kalėjimo metais Vasarą kateriu atplaukė 3 saugumo darbuotojai. Jie naktimis mus kviesdavo į spec. patalpą tardymui. Mus kaltino, kad mes Lietuvos Respublikos metais kariuomenėje persekiojome kairiųjų požiūrių karininkus ir kareivius, kad jau Raudonosios Armijos lietuviškajame 29-ojamešaulių teritoriniame korpuse savo pavaldinių tarpe vedėme antitarybinę agitaciją. Žinoma, tai buvo iš piršto laužti kaltinimai. Taip po tokio tardymo visą parą laukėme grįžtant minėtų trijų estų ir nesulaukėme. Su kuteriu išplaukė vieni saugumiečiai, o į sandėlį grąžino trijų "ištirpusių" estų lagerinius rūbus.

Gyvenimas Lamoje

Retėjo mūsų eilės... Sunkiai vasarą susirgo papulkininkis Jonavičius ir pulkininkas Abaras ir juos išvežė į Norilsko ligoninę. Pastarojo daugiau nebe matėme, o Jonavičių prijungė prie mūsų Norilске, kai iš Lamos mus, 8 lietuvius karininkus, vežė į europinę Rusijos Federacijos dalį.

1943 - 1944 m. Lamoje įsikūrė didelis įvairių kalinių lageris. Jį papildė apie 1000 politinių ir kriminalinių kalinių, karo dalyvių. Statėme barakus, elektros stotelę, minėtą C vitaminų fabrikėli ir kt. Likę gyvi ir dar galintys judėti mes stengėmės susirasti tokį darbą, kad išliktume ir grįžtume į Lietuvą. Geriausiai lagerio sąlygomis gyvenimą tvarkė pulkininkas Sidzikauskas. Jis dirbo statyboje. Dirbo tik matant sargybiniui, dažnai nešė taisyti įrankius, judėjo lėtai.

— Jei norime su tokia maisto norma išlikti gyvi, turime tausoti jėgas: lėtai judėti, daugiau ilsėtis, — mokė jis mus.

Po kurio laiko jį paskyrė maisto sandėlininku.

Generolas Žilys iš karto buvo paskirtas darbams miške, vėliau — spyglių rinkimui. Jo stambus kūnas greit nusilpo ir grėsė bado mirtis. Lagerio viršininkui Antonovui jo pagailo, ir jis jį paėmė savo kontoros "viršininku". Na, o viršininkas lieka viršininku — pamažu sustiprėjo, nes iš virtuvės gaudavo papildomai maisto likučių.

Iš miško darbų atšaukė ir generolą Juodišį. Kaip sumanus ir pareigingas lagerininkas, jis buvo paskirtas elektros stotelės "viršininku". Tai jam padėjo išvengti mirties ir su maža maisto norma, nes darbas buvo ramus, nereikalaujantis jėgų.

Nuo pat pradžių nesveikavo ir silpniausiai jautėsi pulkininkas Jasiulaitis. Jį iš karto paliko ūkio darbams gyvenamojoje zonoje. Vėliau paskyrė kūriku, buhalterijos valytoju. Tai padėjo jam atstatyti sveikatą.

Pulkininkis Tallat-Kelpša, padirbėjęs miške, buvo paskirtas lagerio vyriausiuoju virėju. Juo išbuvo visą užpoliarinį kalinimo laiką. Turėdami "savo žmogų" tokiam atsakingame ir brangiam poste, mes gaudavome nors ir nedidelę bet gyvybei palaikyti papildomą maisto priedą. Jo stiprią paramą jautė majoras Staikūnas, visą laiką dirbęs miško ruošos brigadoje.

Aš nuo pirmų dienų, kaip minėjau, iki 1944 metų liepos mėnesio išdirbau "zavgužo" pareigose. Sąžiningai prižiūrėjau 4, vėliau 3 arklius, kurie čia

buvo daugiau branginami negu žmonės, kaip vienintelė traukiamoji jėga.

Taip mūsų aštuonetas susikibę laikėmės, kad tik iškėstume tos atšiaurios kančių, bado ir mirties stovyklos metus.

Mums gelbėjo ir stovykloje gyvavęs tarybinis „blatas“. Lagerio gydytoju dirbo savas žmogus — buvęs Vilniaus gydytojas žydas Chackelis (pavardės nebeprisimenu). Jis mums kiekvienam kartas nuo karto duodavo deficitinių žuvų taukų, kai kiti jų negaudavo. Tai mums padėjo apsisaugoti nuo skorbuto ir kitų ligų.

Sibirietiška odisėja

1944 metų liepos mėnesio kažkurią dieną (kalendorinės dienos čia neturėjo jokios laiko meto reikšmės) lagerio viršininkas Antanovas pranešė, kad likę mes, 8 lietuviai karininkai, kviečiami į Norilską, į lagerio, sistemos štabą.

Mus aprenge naujais lagerininkų rūbais, išdavė po pakelį „Belamo kanal“ papirosų. Mūsų palydėti į kelionę prie laukiančio ežere kateriuoko atvyko net administracijos atstovai, jų šeimų nariai. Jie atsisveikinant mums palinkėjo „laimės“. „Kas tai, nejaugi mus ruošiasi paleisti namo“? — klausėme vienas kito.

Dar daugiau laisvės vilčių suteikė, kai, įsėdus į kateriuoką, nebuvo sargybos, o lydėjo neginkluotas viršila.

Norilske, kaip minėjau prie mūsų prijungė papulkininkį Jonavičių. Čia sutikome ir kai kuriuos kalinamus lietuvius — inžinierių pulkininką K. Aleksandravičių, vet. gydytoją kapitoną P. Porutį ir kitus.

Susipažinome su latviais ir estais. Ypač mus visus sujaudino esto pulkininko Lec mirtis. Tai buvo draugiškas, inteligentiškas kariškis. Jis sunkiai sirgo, bet visomis išgalėmis kabinosi į gyvenimą, ištisai kalbėjo apie Estiją, Taliną, paliktą šeimą.

— Jei aš gaučiau sočiai pavalgyti vištos ir buljono, tikrai iš karto atgaučiau jėgas. Padėkite man pakilti! — maldavo jis.

Kaip ir iš kur gauti vištienos buljono lagerio sąlygomis? Suradome laisvai samdomą tarnautoją, kuris už Lec aulinius batus sutiko gauti pageidaujamo patiekalo. Kitą dieną atnešė. Ligonis su dideliu apetitu gėrė bulioną, virpančiomis rankomis kėlė prie burnos vištienos gabalėlius, bet valgyti nebeleido jėgos. Po trijų dienų jis mirė, neišsipildžius svajonėms.

Lagerio gyvenimas ėjo savo keliu. Mirtys čia

buvo kasdieninis reiškinys ir gyvieji žiūrėjo kaip savo gyvenimo dienas prailginti. Mums sveiką nuotaiką pakėlė per „ruporą“ išgirsta didelė naujiena: „Išvaduotas Vilnius. Gedimino kalno pilies bokšte iškelta tautinė trispalvė vėliava, sugrotas himnas „Lietuva, Tėvynė mūsų...“ Mes verkėme, bučiavome vienas kito apšepusius, raukšlėtus, neskustos barzdos šeriais apaugusius skruostus. Atrodo, kad pašviesėjo lagerio padangė, širdyje vėl atgijo viltis, kad sugrįšime į Tėvynę.

Tada nežinojome, kad iki Tėvynės slenksčio dar tolimas ir sunkus kelias. O toji kelionė prasidėjo po kelių dienų. Lydimi keturių NKVD karininkų, atvykome į Dudinkos uosto kalėjimą.

Dešimti dienų mus gerai maitino konservais, balta duona, cukrumi. Ir vėl į kelionę. Dabar Krasnojarsko kalėjimas. Nuodugniai iškratė, patikrinę net užpakalines angas, įgrūdo į bendrą su kriminalistais kamerą. Pasibaigė „vaišės“! Paskui į bendrą kalinių vagoną sukišo kaip degtukus nei pajudėti, nei pasėdėti, vežė be vandens ir maisto. Trumpai sustojome Novosibirske. Odisėja tęsėsi — Čeliabinskio, Kuibyševo, Omsko kalėjimai. Mes stebėjomės, kad Rusijos Federacinė Respublika sėta nusėta kalėjimais, ir visi perpildyti. Masiškas žmonių įkalinimas.

Po mėnesio kelionės mus išsodino Polimos stotyje Mordovijos autonominėje respublikoje. Su stipria sargyba mūsų grupę palydėjo į Temnekio lagerio 5-tą padalinį. Kalėjimo sąlygos buvo nepakenčiamos, ir jei ne mūsų draugiškas susitelkimas, parama vienas kitam, vargu ar būtumė išlikę gyvi. Tačiau majoro Steikūno netekome. Bedirbant lėtpjūvėje jis susirgo, buvo išvežtas į centrinę ligoninę. Daugiau apie jį nieko nebegirdėjome...

1946 m. vieną šaltą žiemos dieną į sargybos būstą iškvietė generolą majorą Juodišį ir papulkininkį Matulį. Liepė ruoštis išvykti. Po poros dienų tokį įsakymą, gavau ir aš, ir papulkininkis Jonavičius. Supratome, kad mūsų „ypatingąją“ grupę nori išmėtyti po atskirus lagerius. Tik koku tikslu — nežinojome.

Prasidėjo sunki, kankinanti kelionė į nežinomą lagerį. Vežė prigrūstuose kalinių vagonuose be vandens, badaujančius.

Atvežė į Permę, o iš jos visą ešeloną — lagerį į Solikamską, CRM (centralnyje remonto-masterskyje)... Neilgai trukus, pėsčiomis, žygio tvarka, apstoti saugumo kariuomenės kareivių su vilkšuniais, — į Uralą, į šiaurę. Vėl NKVD žinioje didžiulės

remonto dirbtuvės, kurių kontingentą sudarė 50 proc. politiniai ir 50 proc. kriminaliniai kaliniai.

Čia atkūriau su žmona Jadvyga ryšius — padėjo papulkininkis Jonavičius. 1947 m. jis buvo iškvieistas į lagerio sargybos štabą, kur jam pranešė linksmą žinią: jis, kaip laikinai buvęs 1918 metais Raudonosios Armijos kariškis, amnestuotas ir paleidžiamas į laisvę su teise grįžti į Lietuvą.

Šie ryšiai buvo mano išgelbėjimas. Pradėjau gauti maisto siuntinius, pinigus.

Netikėta parama atėjo ir iš kitos pusės: pagalbos ranką ištiesė lagerio viršininkas Fomenka. Iš kur toks humaniškumas gelbėti vienintelį čia esantį lietuvį nuo bado ir kančių? Vieną kartą jis mane pasikvietęs atskleidė paslaptį. Pasirodo, kovojant Lietuvos žemėje, sprogsi mina jį sunkiai sužeidė. Lietuvių ūkininkų šeima suteikė pirmąją pagalbą, pranešė į karo lauko ligoninę — ten jam amputavo koją. Vėliau ši šeima jį lankė, atnešdavo medaus, pieno, grietinės, kad tik greičiau pasveiktų. Taigi atsidėkodamas lietuvių šeimai jis man parūpindavo lengvesnį darbą. Paskyrė savo vežiku, sudarė sąlygas išeiti į miestą, kartais maitintis jo ar uošvio šeimoje. Jo dėka, pasibaigus 1948 m. rugpjūčio mėn. įkalinimo laikui, mane be ištrėmimo paleido į laisvę ir sudarė sąlygas grįžti į Kauną.

“Mylinčio vyro ir tėvo laišakai”

Lietuviškojo 29-ojo šaulių teritorinio korpuso artilerijos viršininkas generolas majoras V. Žilys, kalėjęs Lamoje, daug dienų rašytą laišką savo žmonai ir keturiems vaikams, sugebėjo išsiųsti tik 1946 m. Kitais metais šeimą pasiekė ir kiti laišakai. Laiškų su kančių, kentėjimų, paniekinimo ir nužmogėjimo, su gilia meile ir tikėjimu, Žilių šeimoje susirinko kelio-lika. Juos anūikai perrašė mašinėle ir pavadino “Mylinčio vyro ir tėvo laišakai”. Pateikiamos laiškų ištraukos papildoma papulkininkio A. Melijonio prisiminimus.

Komi, 1946.X.25 d.

Mano mylimoji, brangioji ir geroji Miliute, seniai žadėjau parašyti Tau lietuvišką laišką. Noriu nors trumpai supažindinti Tave su mano liūdna istorija.

...1941 m. birželio 28 d. naktį mane ir kitus mano draugus paėmė iš artilerijos akademijos ir persiuntė į kitą “akademiją”, kurioje ir dabar “tebesimokau”.

...Kada baržo Jenisejauš upe 14 dienų

plaukėme į šiaurę, važiavo apie 1000 Pabaltijo karininkų. Čia drauge važiavo ir Antanas.¹ Jis ir didžiama “keleivių” pasiliko Norilske, o mes, “akademikai” nuvykome į Taimyro kalnus prie ežero Lama.

...Čia ėjau naujus mokslus, nuo kurių paliko oda, kaulai ir gyslos. Buvau susirgęs “cinga” (skorbutu) pagijau. Nušalau du rankos pirštus: nuvarė nagus., Vėl ataugo. Miške iki juosmens klampodavome sniege. Šaltis 30 - 40 laipsnių, o kartais virš 50°.

...1944 m. rudenį Lietuvos išvadavimo proga buvome padavę TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Pirmininkui malonės prašymus. Prašymai liko nepatenkinti.

1949 m. V. 25 d.

Mil. Mill

1929 m. gegužės 25 d. Sidabrų butas Kėdainiuose. antro pulko Ramovė. Mudu jaunavedžiai. Baliavojom, dainavom, šokom, pykomės. Buvo Tavo mamytė, buvo Tavo tėvelis ir mano mama ir Antanas ir Poviliukas ir Sklėrius, ir daug kitų. Šiandien Tavo mamytė pas Dievą. Tavo tėvelis pas Dievą, Antanas (Sidabras — A.M.) pas Dievą, Sklėrius pas Dievą (iš bado mirė Lamoje 1942 m. — A.M.). Mano mama vargsta sunkią tremtinių dalią. Poviliukas ir daug kitų išblaškyti po plačiąją “tėvynę”... O Tavo Vincas grauzia sausą plutą už spygliuotų vielų... Štai trumpas balansas po dvidešimties metų...

1954.VII.3

Mano mylimai Miliutei
(atvykimo į Sibirą Sidabrinių vestuviu proga)

...Prieš trylika metų Tavo Vincas, pašalinės svetimos jėgos priverstas, paliko Tave pačiame žydėjime vieną su keturiais mažamečiais vaikeliais. Karo audra nuleido tarp mudviejų geležinę uždangą ir visi ryšiai tarp mūsų nutrūko.

Po dešimties metų nepaleido mane pas Tave, bet ištrėmė į Sibirą ir dabar štai nepabūgai didelės ir vergingos kelionės, o atvykai pas Vincą į Tolimąjį Sibirą. Tai vėl įtikinantis įrodymas Tavo pasiaukojimo iš meilės man.

Per trylika metų pati viena išauginai mudviejų vaikus, juos išmokslinai ir išauklėjai. Tiesa, Tavo juodas garbanas nudažė sidabras, rūpesčiai išvagojo raukšlėmis Tavo skaistų veidą. Tu esi man išsvajotas lietuvės žmonos ir motinos pavyzdys.

Tavo Vincas

¹Korpuso priešlėktuvinės artilerijos grupės vadas, pulkininkas Antanas Sidabras. Sušaudytas Sibire.

PLP KARO MOKYKLOS XII LAIDOS KARIŪNO ATSIMINIMAI

Mokslas pradėtas laisvės metais, o baigtas bolševikinės okupacijos pirmojo mėnesio pabaigoje

Aviacijos j. ltn. VYTAUTAS BALTUTIS

*...ir liks tiktai mirażas —
Aukštoji Panemunė....*

1937 m. rugsėjo mėn. pradžioje prigužėjo iš įvairių Lietuvos vietovių į Karo mokyklos rajoną apie du šimtai jaunuolių, norinčių pradėti karinę karjerą.

Pirmiausiai buvo atliekamas paviršutinis sveikatos patikrinimas gimnastikos salėje. Čia tuoj pat atkrito penkiasdešimt stojančiųjų. Vėliau paskirstyti grupėmis, vykome į Karo ligoninę. Čia ėjome iš vieno skyriaus į kitą, kur buvo peršviečiami plaučiai, paimamas tyrimams kraujas, širdis, akys, nosis ir t. t.

Patikrinus sveikatą nekantriai laukėme rezultatų. Po neilgo laukimo paaiškėjo, kad sveikatos reikavimams atitikom nepilnai aštuoniasdešimt laimingųjų. Matyt tiek ir tereikėjo.

Mūsų kuopą sukomplektavo kpt. Jaruševičius. Kuopininku buvo paskirtas 1-mos kadro kuopos kariūnas j. psk. Demikis.

Greit mums išdavė naują aprangą ir pradėjom ją prisitaikinti. Visiems išdavė naujus aulinius batus, dar nedažytus. Batų dirbtuvėje buvo kibiras su tepalu ir šepėčiais. Taigi grupėmis nėrėm pasidažyt batų, kad neatrodytumėm visiškai naujokai. Nors tada buvom visai "žali", tai ir batų nusidažymas nedaug tegelbėjo. Atsimenu, kai nusidažęs batus su keliais kar. kandidatais grįžau į kuopos būveinę (gimnastikos salę) ir radom kpt. Jaruševičių, aiškinantį įvairias mūsų požiūriu problemas. Pristačius ir paprašius leidimo pasilikti, kpt. Jaruševičius paklausė, kur buvom. Sužinojęs, kad buvom batų pasitepti, jis kietai ištarė: "Aš jums kad patepsiul!"

Miegojome gimnastikos salėje ant grindų, pasidėję čiuzinius, Valgėm Karo mokyklos valgykloj. Valgėm tą patį ką valgė ir kiti kariūnai, tik negavom bandelės.

Taip beleidžiant laiką po poros dienų buvom suskirstyti pagal ginklų rūšį. Daugiausiai buvo pėstininkų, po to artileristų ir pora ryšininkų.

Tada buvo užklausta ar nėra norinčių pakliūti į aviaciją.

Atsirado apie keturiasdešimt norinčių. Vėl keliamom į Karo ligoninę, kur stipriau buvo tikrinama sveikata, ir turėjom atlikti kitokius specialius tyri-

mus. Atrinko mūsų dvidešimt keturis. Vėliau keturis perkėlė į pėstininkus, dar būnant kariūnais kandidatais.

Baigus skirstyti ginklų rūšimis, mus išsiuntinėjo į įvairius dalinius atlikti jauno kareivio apmokymą. Aviatorių būrys buvome nusiųsti į Aukštąją Fredą — karo aviacijos mokyklą — puskarininkų klasę. Pasitalpinome mediniame, dar nuo Pirmojo pasaulinio karo išlikusiame vokiečių barake. Buvom geroškai suspausti. Žemos lubos, o miegojom dviejuose aukštuose. Žiemą buvo gan tvanku.

Sekancią dieną ateina vienas iš vietinių puskarininkų ir klausia, kas norėtų paskraidyti. Tuoj atsirado keletas entuziastų. Juk tam čia ir atvykom. Tuoj įdavė visiems po šluotą ir sako: Čia jūsų "Fokeriai". Su jais ir skraidykite po rajoną"... Atseit, šluokit. Daugiau po to norinčių skraidyti neatsirasdavo. Šiaip būdavome skiriami įvairiems darbams. Išimčių ar kokių ten privilegijų nebuvo.

Puskarininkų klasės kuopininku buvo vršl. Bra-slauskas; ramaus būdo nepergrieščiausia asmenybė. Tik kai jau kartais užsirūstindavo, Tada naudojo savo įprasą posakį: "Zalciukai, silta bus". Mat truputį šveplavo. Tokiu būdu bezalčiuodamas įsigijo "zaliuko" vardą. Retas kas prisimena jo tikrą pavardę, bet "zalaciuką" tai daugelis.

Puskarininkų klasės, taip pat ir mūsų viršininku buvo ltn. Leonas Lendraitis.

Netrukus gavome šautuvus — 1924 metų Mauser'io belgų gamybą. Buvo visai nauji, bet labai rūdijo. Taigi turėjom juos visą laiką stropiai prižiūrėti.

Gavę šautuvus pradėjom rikiuotės pratimus. Taip pat mokėmės, kiek reikėjo, iš statutų. Ypatingai reikėjo pasirengti sargybų tarnybai. Skraidyti tą rudeni tekė tik vieną kartą. Tai taip sau paskraidino vieną ūkanotą rudens dieną susipažinimui. Bet ir to laikuriems užteko pradžia. Nusileido išbalę.

Jaunojo kareivio apmokymą pravedė ltn. (vėliau kpt.) Juozas Vaičeliūnas. Perdaug jis mūsų netampė bet kažkaip, jam vadovaujant, rikiuotės veiksmai išeidavo neblogai.

1938 m. kovo mėn. baigėm savo apmokymą.

Tuo metu lenkai įteikė Lietuvai ultimatumą. Labai pergyvenom, bet žinojom, kad mūsų rankos surištos. Mes tik davėm priesaiką ginti savo kraštą visomis savo jėgomis.

Nuo kovo mėn. vidurio pradėjom sargybų tarnybą. Daugiausiai saugodavom lėktuvų angarus, bet kartais ir sandėlius. Ir taip traukdavome kas trečią dieną į sargybą iki birželio mėn. Likusiomis dienomis jau buvom šiek tiek lavinami tiek teoretiškai, tiek praktiškai savo specialybėje. Tai foto šaudymas ir fotografavimas. Be to, žemėlapių parengimas perskridimams. Jei būdavo lėktuvuose tuščių vietų, tai tuos perskridimus stengėmės sukti ore pagal paruoštą skridimo planą. Žinoma, pilotas skrido savo nuožiūra; mūsų kaip mokinių rezultatai nevisada sutikdavo su piloto.

Pasiruošimas skrydžiui

Taip pat grupėmis buvome siunčiami vienai savatei į Palangą vežioti taikinių-marškų. Pilotai mus skraidino, o mes išskleisdavome ore taikinius ir po šaudymų juos nuleisdavom žemėn šaudymų apskaičiavimui.

Birželio mėn. gale visi sugrižom į Karo mokyklą. Čia prisitaikę išėgines kariūniškas (naudotas, vėliau buvo pasiūtoms visiems naujos) uniformas ir buvome paleisti porai savaičių atostogų. Pirmą kartą

devint baltą diržą ir baltas pirštines, kilo savotiškas jausmas.

Po atostogų buvo Kariuomenės sporto šventė. Karo mokykla labai stipriai pasirodė, laimėdama krepšinių ir keletą lengvosios atletikos rungčių.

Mūsų kuopa (3-ji kadro kuopa) talpinosi paskutinio pastato (prie kalno) trečiajame aukšte. Antrajame aukšte 2-ji kadro kuopa (vyr. kursas). Pirmam aukšte buvo Karo mokyklos karininkų ramovė, kirpykla ir ekonominės karių bendrovės krautuvė.

Praejus sporto šventei pradėjom savo mokslo programą. Tuo metu Karo mokyklos vicepirmininku buvo gen. Kazys Musteikis, bataliono vadu plk. ltn. Šurkus, kuopos vadu mjr. Antanas Racka, būrių vadais ltn. Juozas Krikštaponis ir ltn. Jablonskis, kuopininku vyr. kurso kariūnas vrsl. Klivečka. Dar

dažnai talkininkaudavo ltn. Domininkas Šlapkūnas. Vyr. kuopos karininku buvo kpt. Geibūnas.

Pirmiausiai tai buvo labai sustiprintas lavinimasis pratimų aikštėje. Mat, artėjo rugsėjo mėn. 8-ji diena, Tautos Šventė. Rengėmės paradiui. Kiekviena valandėlė, tiek ryte, tiek po pietų, buvo sunaudojama pasirengimui paradiui. Buvo sudarytas iš dviejų kadro kuopų vienas dalinys. Tie pasirengimai šiek tiek ir atsibodo, bet pasiruošt juk reikia.

Paradas įvyko Kauno aerodrome. Atrodo praėjo

neblogai, nes iš vadų nusiskundimų neteko girdėti. Po parado buvom Karo mokyklos įsakymu praversti į kariūnus. Iki šiol dar vis buvom kariūnai kandidatai. Taigi pradėjome pirmąjį kursą.

Dabar jau rimtai pradėjom savo mokslo programą. Aviatoriai sunkvežimiu važiuodavom į A. Fredą teoretinėms pamokoms. Iš lektorių atmintyje liko plk. ltn. Reimontas, plk. ltn. Tautvilas, mjr. Jablonskis, mjr. Kalniūnas, kpt. Bulvičius, inž. Mikalauškas, ltn. inž. Jonaitis ir kt.

Kada neturėdavom savo specialybės pamokų, tai mus prijungdavo prie pėstininkų. Blogiausiai būdavo kai išeidavom į laukus. Čia mes, aviatoriai, jokios svarbios rolės nevaidinom. Pėstininkai pravedavo pratimus, skirdami aviatoriams atlikti sunkiausius uždavinius. Jie su malonumu skirdavo aviatorius būti sunkiųjų kulkosvaidžių nešėjais, arba šoniniais žvalgais. Blogiausia, kad nešant sunkųjį kulkosvaidį reikėjo dar ir savo šautuvą užsikabinus tempti. Ypatingai tas kliudė, kai reikėdavo daryt perbėgimus. Išpildavo devyni prakaitai. Bet jaunystė viską nugali.

Artileristai bendruose pratimuose retai dalyvaudavo.

Nepajutom, kaip priartėjo vasario 16 d. Visi buvome perkelti į antrą kursą. Pirmame kurse lektoriais buvo gen. K. Musteikis, plk. ltn. Šurkus, mjr. A. Racka, ltn. Jablonskis, ltn. J. Krikštaponis, ltn. Šlekys, prof. Mintaučkis, muz. Kl. Griauzdė ir kt.

Prof. Mintaučkis mokė šokių meno. Juk reikia mokėt ir pašokt. Iš pradžių nekuriems ne kaip ėjo, bet vėliau pralaužėm ledus.

Maždaug šiame laikotarpyje gen. K. Musteikis buvo paskirtas Krašto Apsaugos ministriu, o jo vieton buvo paskirtas plk. (vėliau generolas) Skučas. Gen. Skučas Karo mokyklos viršininku buvo neilgą laiką. Jis buvo pakviestas Vidaus Reikalų ministriu, o jo vieton atvyko gen. Juodišius. Per tą laikotarpį pasikeitė bataliono vadai. Vietoj plk. ltn. Šurkaus buvo paskirtas plk. ltn. Listopadskis.

Neužilgo susilaukėm ir antro ultimatumo. Šį kartą iš vokiečių pusės. Skaudžiai pergyvenome Klaipėdos krašto atidavimą ir laukėm, kas bus toliau.

Pavasarij vėl grįžom į A. Fredą. Čia jau rimtai pradėjom skraidymo pratimus. Kiekvieną rytą ir popietę, esant geroms oro sąlygoms, praleisdavome aerodrome. Skraidymo instruktoriais buvo ltn. L. Lendraitis, vršl. Kreivys ir kt. Vyriausias skraidymo instruktorius buvo mjr. Kukta. Liepos mėn. vėl

grįžom į Karo mokyklą ir buvome paleisti porai savaičių atostogų.

Po atostogų pradėjom trečiojo kurso programą. Iš naujų lektorių prisimena plk. ltn. Januškevičius — dėstė karo istoriją, plk. Krūvelis — topografiją. Dar lektoriais buvo plk. L. Statkevičius, g.š. plk. B. Jakutis, ltn. H. Ašmutaitis, plk. gyd. Janulionis, plk. ltn. K. Ališauskas, ltn. Kl. Karosas ir kt.

Nepajutom kaip prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Lietuvoje buvo paskelbta dalinė mobilizacija. Išleidžiamasis kursas beveik neturėjo laiko išleistuvėms. Jie greitomis atlikę ceremonijas, buvo pakelti į j. ltn. laipsnį ir išvažinėjo į jiems skirtus dalinius.

Mūsų kursas taip pat buvo išskirstytas į dalinius būrio vado pareigoms. Lenkijai kapituliuavus grįžom į Karo mokyklą tęsti savo programą. Į A. Fredą važinėdavom iš lenkų paveldėtu autobusu.

Neužilgo rusai gražino mums Vilnių, o tuo pačiu įvedė savo įgulas į Lietuvą.

Naujųjų, 1940 metų, proga Karo mokyklos choras važiavo į Vilnių ir koncertavo Vilniaus Teatre, karininkų ramovėje ir Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Dar Karo mokyklos choras važiavo į Vilnių Vasario 16-liktos proga. Chorvedis buvo muz. Kl. Griauzdė. Išvykių laikotarpyje buvo labai šalta. Kai žygiuodavom Vilniaus gatvėmis, tai dažnai būdavo duodama komanda — “laisvai — pasitaisyt”, pasitrinti ausims, kad nenušaltų”.

Taip neužilgo atėjo ir gegužės mėn. Mes vėl išvykom į A. Fredą tęsti savo programą. Tame laikotarpyje įvyko viena nelaimė. Vienas iš mūsų aviatorių — kariūnų — kar. psk. Alfonsas Jarmalavičius buvo išvykęs į tėviškę atostogų. Ten plaukė perkrautu laivu per ežerą. Viena mergaitė persisvėrė ir įkrito į vandenį. Jis šoko į vandenį jos gelbėti. Mergaitė buvo išgelbėta, o jis paskendo.

Gegužės mėn. pabaigoje pradėjo niaukstytis Lietuvos padangė. Rusai pradėjo kabinėtis neva tai dėl dingusių rusų kareivių. Po kiek laiko Lietuvai buvo įteiktas ultimatumas. Nors Lietuva ir stengėsi ultimatumo reikalavimus patenkinti, bet rusai, nieko nelaukę, birželio 15, pradėjo visu frontu žygiuoti į Lietuvą, o mes juos turėjom nuolankiai sutikti. Tuom buvo nutrauktas Lietuvos Nepriklausomybės siūlas.

Prieš tą sekmadienį mūsų aviatorių-kariūnų grupė ruošėsi atlikti programą kariuomenės radijo valandėlėje Kauno radiofone. Programą parengė ltn. Jurgis Juodis. Tai mažas vaizdelis iš besikuriančios Lietuvos aviacijos laikotarpio. Grupė pirmųjų avia-

torių aerodrome skraidymų pertraukos metu šnekasi savo tarpe, išdaigauja. Minimos pirmųjų aviatorių kaip Gustaičio, Gavelio, Pesecko ir kitų pavardės. Tikra ironija. Mes vykdom šią programą, o ore vienas po kito sovietų lėktuvai leidžiasi į Kauno aerodromą. Tai buvo, tur būt, paskutinė kariuomenės valandėlė Kauno radiofone, nekontroliuojama komunistų.

O tuo metu jau klostėsi skaudūs istorinės reikšmės įvykiai, palietę ir mūsų Alma Mater. Birželio 19 d. "Prezidento" J. Peleckio ir gen. V. Vitkausko aktu panaikintas 1929 metų Respublikos prezidento aktas Nr. 414, kuriuo buvo suteikta Karo mokyklai šefo vėliava ir mokykla buvo pavadinta "Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo Mokykla". O dabar, nuo birželio 19 d., ji tapo KARO MOKYKLA. Liepos 3 d. Lietuvos kariuomenė pavadinta LIETUVOS LIAUDIES KARIUOMENE. Tuo pačiu metu buvo įvestas politinių vadovų institutas.

Neužilgo mes, aviatoriai, sugrįžom į Karo mokyklą, nes visi skraidymai buvo nutraukti — lėktuvai užrakinti. Karo mokykloje užsiėmimai buvo irgi nutraukti. Taigi dykaduoniavom. Tuo laiku buvo panaikinti kardai ir nupjauti antpečiai. anksčiau vakarinio patikrinimo metu giedama malda ir tautos himnas. Dabar buvo panaikinta. Lietuvos kariuomenė pavadinta "liaudies kariuomenė". Berods birželio mėn. gale buvo rinkimai į Liaudies Seimą. Balsavom ir mes. Daug kam nepatiko vieno kandidato pavardė, tai rinkimų kambaryje grindys buvo nuklotos lapeiliais su jo pavarde.

Mums buvo paskirtas politrukas kairiųjų pažiūrų studentas Povilavičius (?) Buvo ragavęs daboklės už studentų demonstracijas. Jis ir pats nežinojo kuriam tikslui jį pas mus atsiuntė. Jis mums smegenų neplovė. Nebuvo įkyrus. Ateidavo kartais divizijos politrukas Grakauskas.

Teko mums dalyvauti ir mitinguose. Vienas didelis mitingas įvyko Petro Vileišio aikštėje. Daug kam iš mūsų buvo į rankas įbraukti plakatai, bet po mitingo visi įkišti į žemę paliko stovėti aikštėje. Tada žygiuodami traukėm įvairias kariškas dainas. Minia kauniškių sekė iš paskos nuo Petro Vileišio aikštės iki Karo mokyklos vartų ir visą laiką ragino dainuoti. Nors jau užkimusiomis gerklėmis dainavom, kol nepasiekėm Karo mokyklos rajoną.

Sekmadeniais, jau nuo seno, pietų metu grodavo Karo mokyklos orkestrėlis. Jis grojo ir sovietams užėjus. Bet kai vieną kartą užgrojo "Katiušą" tai visi nušvilpėm ir pradėjom dainuoti "Lietuva brangi".

Po balsavimų buvom paleisti vienai savaitei atostogų. Po atostogų pradėjom ruošti išleistuvėms. Prisitaikėm naujas uniformas. Didelio pasiruošimo nebuvo. Viskas buvo suprastinta. Kadangi kardai buvo panaikinti, tai nereikėjo jų nei įteikti. Taip pat nebuvo ir parado. Viskas vyko klasių pastate — salėje. Jau būnant antram kurse, buvo baigta statyti klasių pastatas. Tai dviejų aukštų murinis pastatas prie pat kalno, su gražia sale. Į pamokas eidavom apsiavę lengvais batais — "štibletais", kad nesugadintumėm grindų parketo. Ta pačia proga į kalną buvo įrengti cementiniai laiptai. Tokiu būdu buvo daug lengviau rudenį ar pavasarį užkopti į kalną. Nebereikėjo slidinėti po molyne. Sekmadeniais pamaldos būdavo salėje. Atpuolė reikalas eiti pamaldų į A. Panemunės bažnyčią.

Išleistuvių ceremonijos buvo labai paprastos. Išleistuvėse dalyvavo gen. Vitkauskas, gen. St. Raštikis, prof. Vincas Krėvė Mickevičius, Justas Paleckis, vyr. kariuomenės politrukas Maciejauskas ir porą rusų karininkų.

Salėje baigiantieji išsirikiavom vienoje salės pusėje. Kitoje salės pusėje buvo susodinti svečiai. Viduryje salės buvo stalas. Ant jo buvo sudėti Karo mokyklos baigimo ženklai.

Buvo skaitomas įsakymas kariuomenei, kuriuo mūsų laidos kariūnai pakeliami į j. leitenanto laipsnį. Po to sekė J. Paleckio sveikinimas.

Po to XXI laidos jaunesnieji leitenantai vienas po kito ėjo prie stalo ir paspaudę J. Paleckio ranką gavo iš jo į rankas Karo mokyklos baigimo ženklą. Jokių maldų bei himno nebuvo. Buvo grojamas internacionalas.

Po ceremonijų buvo daromos bendros nuotraukos, o po to su svečiais pietūs mokyklos valgykloje. Po pietų triukšmingai išlydėjome svečius, ypatingai gen. St. Raštikį.

Vakare buvo išleistuvių balius Karo mokyklos karininkų ramovėje ir salėje.

Sekančią dieną visi išsiskirstė į jiems paskirtus dalinius. Tuom užsivertė paskutinis XXI laidos istorijos lapas. Tai buvo paskutinė Karo mokyklos laida, baigusi pilną trijų metų kursą A. Panemunėje.

Toliau apie XXI laidą rašo šios laidos absolventas art. j. ltn. JUOZAS PALIULIS, parūpinęs bendrąją laidos nuotrauką ir baigusiujų sąrašą.

XXI kadro kariūnų laida, po intensyvaus kandidatų sveikatos tikrinimo ir lietuvių kalbos egzaminų, iš daugiau kaip keturių šimtų prašančių buvo suformuota ir pradėjo mokslą 1937 metų rugsėjo 21 dieną.

Susitvarkyti savo asmeninius reikalus visi priimtieji buvo paleisti trumpų atostogų. Grįžę iš atostogų, buvo aprengti kariūnų kandidatų uniformomis, suskirstyti ginklo rušimis: 36 pėstininkai, 20 aviatorių, 20 artileristų ir 2 inžinerijos dalinių ir lapkričio 4 d. išsiųsti į kariuomenės dalinius kariūno kandidato stažui atlikti.

Pulkuose atlikę naujokų apmokymą ir baigę mokomąsias kuopas, Karo mokyklon grįžo 1938 m. liepos mėnesį. Po keleto savaičių atostogų trumpai perėję suvienodinimo kursą ir išlaikę egzaminus iš rikiuotės ir rankinių ginklų vartojimo bei kariuomenės statutų, rugsėjo mėn. 8 d. po iškilmingos priesaikos buvo pakelti į kariūnus ir pervesti į antrąjį kursą.

Dabar prasidėjo Karo mokyklos geležinė drausmė ir intensyvus mokymasis tiek teorijoje, tiek praktiškuose kautynių pratimuose iki sekančio gegužės mėnesio, kada visa Karo mokykla žygio tvarka išvyko į Gaižiūnų poligoną. Čia gyvenimas pavasario gamtoje visiems patiko, teko proga išvaikščioti ar išjodinėti plačius Gaižiūnų laukus, susipažinti su Keturių kelių kryžkele, Atskirų vienkiemių, Šilosėdų aukštuma, Gegužine bei vakarais pritemus klausytis Skarulių jaunimo dainų.

Gaižiūnuose išbuvę apie keturias savaites, atlikę nustatytus lauko pratimus bei šaudymus kovos šoviniiais, grįžo vėl žygio tvarka į Aukštąją Panemunę ir po keleto dienų antrasis kursas buvo išsiųstas į kariuomenės dalinius kariūno stažui atlikti. Po mėnesio grįžę į Karo mokyklą, gavo tris savaites atostogų. Po jų išlaikę antrojo kurso egzaminus, rugsėjo mėnesį buvo perkelti į trečiąjį kursą ir pakelti į aukštesnius laipsnius, o aukštesniajai laidai besiruošiant išleistuvėms, perėmė skyrininkų, būrininkų bei kuopininkų pareigas tiek kadro kuopose, tiek abiejų aspirantų kuopų.

1939 m. rugsėjo 1 d. prasidėjus II pasauliniam karui ir rugsėjo 17 d. sovietų armijai pajudėjus prieš lenkus, buvo paskelbta dalinė mobilizacija. Trečiojo kurso kariūnai gavo asmenišką mobilizacijos vokus su įsakymu, į kurį pulką turi vykti. Mobilizaciją atšaukus, trečiasis kursas grįžo atgal į A. Panemunę baigti karą mokyklos kursą.

1940 m. gegužės pradžioje karą mokyklos baigiamuosius egzaminus visi sėkmingai išlaikė ir gegužės viduryje trečias ir antras kariūnų kursai iš-

XXI kadro laidos artileristai 1940 m. vasario 16 d. Iš kairės: Vytautas Januškis, Viktoras Endzulaitis, Vladas Čyvas, Antanas Ankudavičius, Jonas Poška, Eugenijus Girdzijauskas, Juozas Šlerpas, Jonas Petrutis, Algirdas Janulis, Antanas Gelažius, klūpo: Juozas Paliulis, Stepas Linkus, Antanas Ausinas ir Artūras Andrulis. Nuotraukoje trūksta: Antano Miliausko, Stasio Judinsko, Petro Kiršino ir Petro Šidagio.

vyko traukiniu į Švenčionėlių poligoną karą pratimams. Švenčionėliuose, tik išsikrovus iš vagonų visą savo mantą ir ginklus, Lietuvos kariūnų pasveikinti atvyko Švenčionėlių lietuviai, o taip pat ir lietuviai, pabėgę iš rusų okupuotos Lietuvos bei Gudijos. Čia pirmą kartą teko gyvu žodžiu išgirsti rusų okupantų lietuviams daromas skriaudas, persekiojimus, areštus ir vežimus į Sibirą.

Švenčionėlių poligonas yra daug didesnis ir gražesnis negu Gaižiūnų, besitęsias nuo Švenčionėlių iki Pabradės ir puošiamas ramios ir gilios Žeimenos. Kadangi smulkių žemėlapių dar nebuvo mūsų topografijos skyriaus pagaminta, todėl trečiojo kurso artileristai tuoj kibo atlikti topografinius matavimus ir ruošti planus, reikalingus tiek artilerijos, tiek minosvaidžių bei sunkiųjų kulkosvaidžių šaudymui.

Birželio 13 d. buvo suruoštas tradicinis laužas pirmojo Lietuvos prezidento vardinių proga, kurio metu taip pat buvo pagerbti visi Karo mokyklos Antanai. O sekantį vakarą buvo paskutinis vakarinis patikrinimas, paskutinė vakarinė malda "Tėve mūsų" ir paskutinį kartą Švenčionėlių paligone buvo sugiedotas Tautos himnas, nes birželio 15 d. Karo mokykla gavo įsakymą traukiniu grįžti į A. Panemunę. Pasiekus Naująją Vilnią buvo gauta liūdna žinia: sovietų armija ties Gudagoju peržengė Lietuvos sieną, kur ji buvo Kariuomenės vado gen. Vit-

kausko iškilmingai sutikta, o iš Lietuvoje esančių sovietų bazių jų armijos daliniai žygiavo į Vilnių, Kauną ir kitus didesnius Lietuvos miestus. Visiems buvo įsakyta laikytis ramiai, kad nebūtų išsišokimų. Tai parodo, kad tuometinė politinė ir karinė vadovybė visiškai nesiruošė ginti Lietuvos nepriklausomybę ir laisvę. Buvo pasielgta visai priešingai, negu buvo auklėjama ir mokoma iki šiolei, būtent, kad yra geriau mirti, negu be jokio pasipriešinimo žengti į vergiją.

Pasiekus Palemoną traukinys buvo rusų įsakymu sulaikytas. Kariūnų tarpe buvo kalbama ir svarstoma, kodėl buvo atsisakyta ginti Lietuvą ar bent šiek tiek pasipriešinti prie Gudagojo. Buvo tikima, kad Lietuvos vyriausybė žinojo ar bent nujautė, kad prie Lietuvos sienos sutelkta sovietų armija pajudės Lietuvos link. Liūdnos buvo kariūnų nuotaikos šiuo metu.

Apie 2 val. nakties traukinys pajudėjo ir atvyko į prekių stotį, ir buvo leista žygiuoti į A. Panemunę. Žygyje per Šančius nesimatė rusų kariuomenės, ir prie Panemunės tilto nebuvo jokio tanko nei šarvuočio, o jie prieš tai jau saugojo tiltą. Matyt rusai bijojo, kad Karo mokykla gali pasipriešinti ginklu. Tačiau auštant, tik pasiekus mokyklą, buvo pastebėta, kad abiejuose Panemunės tilto galuose stovėjo keletas tankų bei šarvuočių, o Panemunės šlaituose aplink Karo mokyklą buvo išstatyti sovietų sunkieji kulkosvaidžiai bei oerlikonai, atsukti Karo mokyklos link.

Grįžus mokyklon nei pamokų, nei užsiėmimu jau nebuvo, nes šiuo metu buvo pradėta ruošti XXI laidos išleistuvėms, pradėjome atsiskaityti su ūkio dalimi. Atvežė seniai jau pasiūtas karininkų uniformas, nuo kurių buvo nuimti Lietuvos kariuomenės ženklai.

Liepos 15 d. įvyko išleistuvės. Po oficialiosios dalies Karo mokyklos salėje buvo bendri pietūs, praėję be entuziazmo ar džiaugsmo. Visų nuotaika buvo prislėgta, ir veidai rodė liūdesį.

Absolventai, kurių pažymių vidurkis buvo per 90, baigė kursą pirmąja rūšimi, kaip tada įsakyme buvo rašoma. Pirmąja rūšimi baigė Petras Kiršinas, Antanas Gecevičius ir Juozas Paliulis, Jie visi trys turėjo teisę pasirinkti pulką, kuriame norėjo gyventi ir dirbti. 1940 m. liepos 16 d. visi išvyko į paskirtus pulkus. Artileristams buvo išduoti kardai.

Šiandien XXI laidos buvusios 3-sios kadro kuopos absolventai, minėdami 50 metų jubiliejų, pasklidę po platųjį pasaulį ar esantys Lietuvoje, su nostal-

gija prisimena savo draugus, buvusius viršininkus ir lektorius, gyvus ar mirusius ir pagarbiai minime žuvusius kovoje už Lietuvos laisvę žiauriuose partizanų kovose ar Sibiro pusnynuose.

Tiesioginiai viršininkai

XXI kadro kariūnų laidos trejų (1937 - 1940) mokslo metų eigoje Karo mokyklos viršininkais buvo: gen. Kazys Musteikis, gen. Kazys Skučas ir gen. Jonas Juodišius.

Karo mokyklos bataliono vadas buvo plk. ltn. Antanas Šurkus.

Kuopos vadas buvo mjr. Antanas Racka.

Vyresnysis kuopos karininkas buvo kpt. Jonas Geibūnas.

Būrių vadais buvo: pirmojo būrio — ltn. Juozas Krištaponis, antrojo — ltn. Juozas Jablonskis.

Kuopininkas buvo kariūnas viršila Jonas Klivečka, o trečiame kurse — kariūnas viršila Mineikis.

Mokslo kurso eigoje trečiame kurse 1939 metais kariūnai artileristai buvo atskirti nuo 3-sios kadro kuopos ir įjungti į naujai sukurtą Karo mokyklos Artilerijos grupę, kuriai priklausė visų kursų kadro kariūnai artileristai taip pat ir aspirantai artileristai.

Karo mokyklos Artilerijos grupės vadu buvo paskirtas mjr. Bronius Beinoras (Beinaravičius).

Kariūnų baterijos vadu buvo kpt. Antanas Staronis.

Kariūnų baterijos vyresniuoju karininku buvo paskirtas kpt. Kristupas Šlekys.

XXI laidos kariūnų artileristų būrio vadas buvo ltn. Jonas Kupstas.

XXI laidos kariūnų baterijos viršila buvo kariūnas viršila Petras Kiršinas.

Svarbiausių artilerijos dalykų dėstytojai ir lektoriai:

1. Artilerijos šaudyba — plk. Aloyzas Banys.
2. Artilerijos topografija, šaudybos planų ir ugniaviėčių bei sekyklų išdėstymas — kpt. Antanas Staronis,
3. Aikštės ir lauko jojimas — ltn. Klemensas Karosas,
4. Veiksmai prie pabūklų ir šaudymas — ltn. Jonas Kupstas,
5. Artilerijos taktika — kpt. Kryšius Šlekys,
6. Artilerijos pabūklo technika ir priežiūra — ltn. Leonardas Šimkus.
7. Balistika — inžinierius Blauzdžiūnas.

Visų ginklų rūšių privalomi dalykai, prisimename dar ir dabar, buvo:

1. Karo istorija — plk. Jonas Juknevičius,
2. Taktika — plk. Juozas Šlepetys,
3. Topografija — plk. Stasys Krūvelis,
4. Svetimos kalbos — keletas dėstytojų,
5. Strategija — plk. ltn. Kazys Ališauskas
6. Fizinis auklėjimas ir sports — ltn. Juozas Sakalauskas,

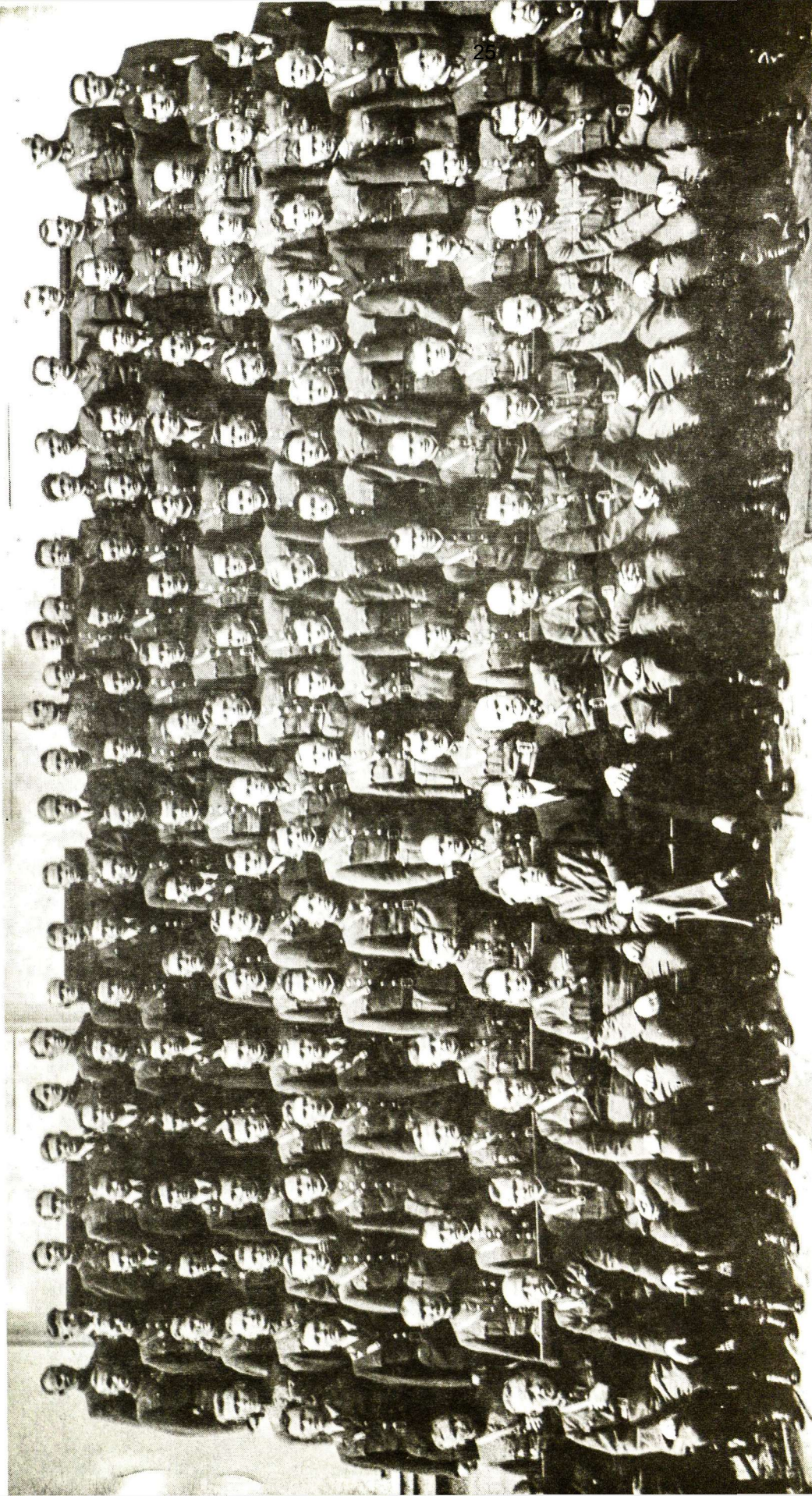
7. Pedagogika — ltn. Augustinas Ališauskas,
8. Religinis auklėjimas — kapelionas kun. Vincas Abraitis,
9. Muzika ir choras — muzikas Klemensas Griauzdė,
10. Šokiai — prof. Mintaučkis.

Visos eilės kitų karinio mokslo šakų bei jų dėstytojų ilga metų eilė išdildė iš atminties. Gaila.

PIRMOJO LIETUVOS PREZIDENTO KARO MOKYKLOS XXI KADRO LAIDOS KARININKŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Ginklo rūšis			Art.
			35.	Kiršinas Petras	Art.
			36.	Kudirka Jonas	Pėst.
			37.	Kulikauskas Povilas	Av.
1.	Andrukonis Vytautas	Av.	38.	Linkus Stepas	Art.
2.	Andrulis Artūras	Art.	39.	Mačėnas Juozas	Pėst.
3.	Ankudavičius Antanas	Art.	40.	Marcinkevičius Aleksas	Pėst.
4.	Asminas Jonas	Inž.	41.	Martusevičius Juozas	Av.
5.	Atkočaitis Stasys	Pėst.	42.	Masaitis Aleksas	Av.
6.	Ausinas Antanas	Art.	43.	Miliauskas Antanas	Art.
7.	Baltutis Vytautas	Av.	44.	Mineikis Antanas	Pėst.
8.	Baškys Vladas	Av.	45.	Morkus Aleksas	Av.
9.	Beinorius Pranas	Pėst.	46.	Narušis Stasys	Pėst.
10.	Černius Napoleonas	Pėst.	47.	Norkus Aleksas	Pėst.
11.	Čyvas Vladas	Art.	48.	Paliulis Juozas	Art.
12.	Danielius Kazys	Pėst.	49.	Paranevičius Jonas	Av.
13.	Dapkus Benediktas	Pėst.	50.	Petrikas Kazys	Av.
14.	Deveikis Antanas	Pėst.	51.	Petrutis Jonas	Art.
15.	Dovydėnas Jonas	Pėst.	52.	Plaušinis Stasys	Pėst.
16.	Elsteris Viktoras	Pėst.	53.	Pocius Eduardas	Pėst.
17.	Endziulaitis Viktoras	Art.	54.	Poška Jonas	Art.
18.	Garsys Vladas	Pėst.	55.	Rataiskis Stasys	Pėst.
19.	Gecevičius Antanas	Av.	56.	Rimas Pranas	Pėst.
20.	Gelažius Antanas	Art.	57.	Rūkas Jonas	Pėst.
21.	Girdzijauskas Eugenijus	Art.	58.	Slavėnas Vytautas	Av.
22.	Grigas Jonas	Pėst.	59.	Smailys Juozas	Pėst.
23.	Gulbinas Antanas	Pėst.	60.	Stanaitis Jonas	Pėst.
24.	Gumauskas Klemensas	Av.	61.	Šakelė Pranas	Av.
25.	Janeliūnas Antanas	Pėst.	62.	Ščegauskas Vladas	Pėst.
26.	Janulis Algirdas	Art.	63.	Šidagis Petras	Art.
27.	Januškis Vytautas	Art.	64.	Širvydas Vladas	Av.
28.	Jarašiūnas Antanas	Pėst.	65.	Šlerpas Juozas	Art.
29.	Jarašius Edmundas	Pėst.	66.	Tijūnaitis Algirdas	Inž.
30.	Judinskas Stasys	Art.	67.	Urbonas Antanas	Av.
31.	Kalpokas Pranas	Pėst.	68.	Valeika Kazys	Av.
32.	Kasmauskas Jurgis	Av.	69.	Vaina Petras	Av.
33.	Kaulinis Leonas	Pėst.	70.	Vengrys Jonas	Pėst.
34.	Karnaitis Stasys	Pėst.	71.	Zaliauskas Zigmąs	Av.

XXI laidos absolventai su išleistuvių iškilmeje dalyvavusiai svečiais. I eilėje iš k.: plk. A. Banys, b. gen. K. Sprangauskas, d. gen. S. Raštikis, politvadovas X, b. gen. A. Čepauskas-Čepas, b. gen. J. Barzda-Bradaukas (?), užs. reik. min. V. Krėvė, "prezidentas" J. Paleckis, d. gen. V. Vitkauskas, polit. skyriaus v-kas J. Maciejauskas, neatpažintas, d. gen. S. Pundzevičius, b. gen. Z. Gerulaitis, b. gen. V. Karvelis, politvadovas X, plk. B.

Jakutis, III eil. iš k. 10-tas — mjr. A. Racka, kuopos vadas.

Kai kurie XXI laidos jaunesnieji leitenantai: virš. eil. 6-tas iš k. J. Asminas, II eil. nuo virš. iš k. 4-tas V. Baltutis, spausdinamų atsiminimų autorius, IV eil. nuo virš. 5-tas Kaulinis ir 5-oje eil. n. v. 8-tas — j. ltn. J. Palulis, 50-ėčio paminėjimui "Karyje" paruošęs apžvalginį straipsnį su nuotraukomis.

LIETUVOS KARINĖ ISTORIJA

Z. Raulinaičio nauja knyga

Į bendrą tautos istoriją įeina ir karinė istorija. Ją išseivijai pateikia žurnalo "Karys" leidėjai, iki šiol jau pasirūpinę penkiolika karinės istorijos veikalų, kurių paskiausias — Zigmo Raulinaičio "Karaliaus karai". Kitų autoriai — O. Urbonas, K. Škirpa, o net dvylikos knygų autorius — buvęs "Kario" redaktorius Z. Raulinaitis; trys paskiausios — serijinės — bendra antrašte "Lietuvos raiteliai": pirmas tomas — "Kunigaikščių sąjunga", išleista 1987 m., antras t. — "Kelias į sostą" — 1987 m. ir trečias t. — "Karaliaus karai" — 1990 m., vaizduojąs 13-to amžiaus vidurį, Mindaugo laikus; prie pastarojo čia ir stabtelsime.

Naują Z. Raulinaičio knygą malonu paimti į rankas estetinė prasme, nes viršelis dailus — lyg beletristinės knygos. Arūno Bukausko piešinys, primenantis vieną iš karališkų ženklų, taip pat užrašai, gražiai derinasi juoda - geltona, baltame fone, spalvomis.

Įžangoje — turinio apmatai: kariniai įvykiai nuo Mindaugo karūnavimo 1253 m. iki jo žuvimo 1263 m. Ano dešimtmečio žygiai, kariai, mūšiai ir prieš pavergėjus prūsų, kuršių, žiemgalių sukilimai. Nustembi knygos gale bibliografinė gausa: arti šimto straipsnių ir knygų įvairiomis kalbomis. Rimtas medžiagos sukaupimas apie viduramžių Baltijos žmones, žiauriai kovojančius už laisvesnį, geresnį būvį. Istorinių kovų panorama.

Knygos planas nėra gausus ar vientisinis. Jei šaltinių vardai užima 3 psl., tai turinio antraštės — beveik 6 iš visos knygos 320 puslapių. Įvykiai ir vardai pasikartoja, nes knyga parašyta istoriniu - kronikiniu stiliumi, o ne analitiniu metodu; nors gale knygos autorius duoda sintetinį Mindaugo asmens ir jo žygių vaizdą, ir tie keli puslapiai (308 - 313) informatyvūs, tarsi, suglaudžia visą knygos esmę.

Bet ir iš šio istorinio - kronikinio aprašymo lengvai sugauname 13-to amž. karų pobūdį, ginklų, karo vadų charakteristikas. Gausios kronikų ištraukos pailustruoja ir pagrindžia autoriaus vaizduojamą epochą. Tai ištraukos iš eiliuotos Volinijos kronikos, Naugardo metraščio, Dusburgiečio kronikos, Dluogošo, iš lietuvių — Simono Daukanto, Z. Ivinskio ir kt.

Dešimtmečio rėmuose — daug karų ir didesnių mūšių: Volinijos su jotvingiais, Sembų su kryžiuo-

Istorikas Zigmantas Raulinaitis

čiais dėl Klaipėdos, Žemaičių kovos prieš Livonijos Ordiną, karas su totoriais, kuršių, prūsų sukilimai ir t.t. Daugybė vardų ir vietovių, mažesnių ir didelių karų, nors jų tikslai ir pobūdžiai panašūs. Užtat jaučiami pasikartojimai, taip pat, kronikų citatose: užpuolė, sudegino, daug užmušė, išžudė, išsivarė belaisvius... Tai ne malonumui pasiskaitymo knyga, o egoistinių siekių (Ordinas ne tiek krikštijo, kiek grobė...), gynimosi, kontra-atakų, kovos už būvį, už istorinį būvį, vaizdas.

Centrinė knygos figūra — Lietuvos karalius Mindaugas. Apie jį pradedama užsiminti 55-tame knyg. puslapy: "Didžioji grėsmė iš Rytų — ne tik Danilo Volinijai, bet ir Mindaugo Lietuvai". Mindaugas tai supratęs, net žadėjęs paremti kryžiuočius,

jei užpultų "mūsų tikėjimo priešai" (totoriai - mongolai, nes Mindaugas jau buvo apsikrikštijęs).

Mūšy prie Skuodo tarp Žemaičių ir Ordino Mindaugas nedalyvavęs, nors žinojęs ir moraliai žemaičius rėmęs. Plačiai aprašytame Durbės mūšyje prieš jungtinę Prūsų ir Livonijos ordinų kariuomenę jau padėjęs ir Mindaugas; nors labiau pasireiškę žemaičiai, vedami Treniotos. Žemaičiai dar bandę likti nepriklausomi nuo Mindaugo.

Pagal Dlugošą, Mindaugas siuntė kriuomenę į Mozūrus; prieš pradėdamas kovas su Livonija, norėjęs gauti Rusios paramą iš kniaziaus Aleksandro Neviečio. Kai rusai jį prigavo, neatsiuntė pagalbinės kariuomenės, Mindaugas užsirūstino ir vienas ryžosi kovoti prieš Ordiną, nors krikščionė jo žmona Morta mėgino atkalbėti. Mindaugo valdovinė būklė ypač pasunkėjo, kai prieš jį atsisuko garbės pavydijęs Treniota ir vėliau Daumantas. Paskutinis nesėkmingas jo žygis — prie Briansko už Dniepro.

Autorius apie Mindaugą duoda taiklias išvadas: buvęs puikus politikas, geras strategas; sugebėjęs skaldyti priešus, o sau pasirinkdavęs gerus karvedžius; sumaniai keisdavęs kovų frontus ir derindavęs defenzyvą ir ofenzyvą. Mindaugas buvęs drąsus ir narsus karo vadas, nors taktiški jo veiksmai ne visada buvę aukšto lygio.

Iš šalutinių knygoj asmenų — Treniota, gudrus karo vadas, kryžiuočius puldavęs staigiai, arba priversdavęs kautis naktį. Danilas, Romanas — narsūs lietuvių, jotvingių, Sūduvos kovotojai (kartais nebeaišku, kas prieš ką kovojo). Bet atskiri istorinėse Lietuvos žemėse karai vaizdžiai aprašyti; ypač lietuvių ekspansijos į Rusios žemes laikais. Herkus Mantas — Notangų (prūsų) vadas, net 14-ka metų kovojęs su kryžiuočiais, herojinė asmenybė. Trumpai minimas, remiantis kronikomis, ir Mindaugo tėvas Rimgaudas, Algimanto sūnus, narsus vadas; spėjama, kad jau prieš Mindaugą Lietuva buvusi sujungta.

Plačiai aprašytos Prūsų kovos su Ordinū (svarbus ginklas — akmenims svaidyti mašinos griauanant pilis). Prūsų didikai, deja, kartais klasingai išduodavę savusius... Ir liūdna kronika apie trijų kuorų

(pilių) sunaikinimą: prūsai šventės proga pasigėrę, užtat kryžiuočiai įsiveržę ir daugumą išžudę.

Įdomiai aprašytos ir Sembų (baltų) kovos su kryžiuočiais; Moravijos kariuomenei vadovavęs vysk. Brunas iš Olmützo (prieš pagonis); nugalėjus žiauriai žudę, ne vien plėšę. Įvairūs Vakarų Europos kraštai rėmė Ordiną, kad pagonis krikštytų. Buvo pristatyta eilė pilių vakarinėj daly, kurias prūsai sukilimo metu vieną po kitos griaudavo. Tiek apie keletą minimų asmenų ir kelis vaizdžiai nupieštus, iki detalių, karus ir mūšius.

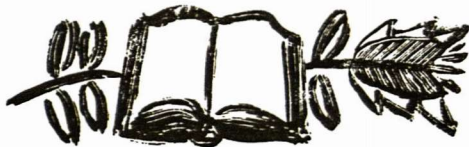
Aprašytos ir tų laikų pilys, kariuomenių rūšys, vartojami ginklai: šalmi - skydai, ietys, kalavijai, buožės; giriami žemaičių šarvai, jų mažieji arkliai (žemaitukai), taip vikriai kovoję prieš sunkiais arkliais ir šarvais kryžiuočius. Knygoj yra ir vaizdžių schemų, parodant karinių žygių plotus, kariuomenių išsidėstymus ir kt.

Nežiūrint vardų ir įvykių perkrovimo, knyga skaitosi lengvai, nes kalba ir stilius — geri, išprusinti. Autorius lyg lengvai žygiuoja per 13-tą amžių, pasiremdamas kronikomis, ilgiau sustodamas prie reikšmingesnių asmenų, o kitus vien paminėdamas. Neišvengiamai pakartojama aprašymai žiaurumų: pagonys ar krikščionys — žudė degino (net gyvus!), plėšė, ėmė į nelaisvę net moteris ir kūdikius...

Knyga istorinė, talpinanti daugybę faktų, išryškinanti tų laikų vaizdą ir iškelianti Mindaugą, Lietuvos karalių. Dėl lengvo stiliaus knyga būtų suprantama ir naudinga kiekvienam skaitytojui. Gaila, kad nėra žinių apie autorių knygos aplanke ar įvade; matyt, tai per autoriaus kuklumą. Tik nežymiu įrašu šis darbas jo dedikuojamas žmonai Marinai Birutei Raulinaitienei.

Z. Raulinaitis — *LIETUVOS RAITELIAI, trečioji knyga. "Karaliaus karai". Išleido "Karys", mėnesinis žurnalas, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. 1990-tais metais. Tėvų pranciškonų spaustuvė. Aplanko piešinys — Arūno Bukausko. Schemas braižė B. Balčiūnas. Tiražas — 800 egz., kaina 15 dol. persiunčiant kiek daugiau.*

Alė Rūta

LIETUVIŲ KOVOS SU AUKSO ORDA XIII AMŽIUJE

(Tęsa iš š. m. "Kario" Nr. 3.)

ALGIRDAS BUDRECKIS

Kitas viršminėtų tariamų epizodų žinias apie lietuvių kovas su totoriais galima priskirti 1268 metams. Totorių puolimai buvo atmušti. Faktai leidžia, remiantis istorine tradicija, kalbėti apie lietuvių kovas su Batijaus kariuomene galimybę, tačiau Lietuvos metraščiuose pateiktas įvairias smulkmenas reikiai atmesti.

Tokia teritorija įėjo į Mindaugo interesų sferą, kurią galėjo pulti Batijaus totoriai. Šaltiniai liudija, kad dar iki Batijaus žygio "Mindaugo Lietuva" padėjo Valuinės kunigaikščiui Danilui prieš Mozūrų kunigaikštį Konradą.¹⁵ Taip pat Lietuvos kariuomenės žygiai siekė tolimą Černigovą, Didžiojo Naugardo priemiestį Starają Rusą, Toropečą ir Toržoką.¹⁶ Šiuo atžvilgiu reikšminga, kad Smolenską valdė lietuvis kunigaikštis, kurį 1239-40 iš ten išvyjo Vladimiro didysis kunigaikštis Jaroslavas Vsevolodovičius.¹⁷

Lietuvos veiksmingumą pietuose totorių pavojaus metu atspindi Ipatijaus metraštis. Jame yra žinių, kad 1241 m. Danilui Romanavičiui kovojant su vietos didikais, kunigaikštis Vasilka "pasiliko saugoti žemę nuo Lietuvos".¹⁸ Prieš tai Danilas, manydamas, kad totoriai perėjo Balkanus ir nebegriš, bandė atstatyti savo valdžią. Jis norėjo užimti Drohičiną, bet į miestą jo neįsileido. Po to jis su broliu priėjo Lietuvos Brastą, bet "negalėjo eiti į lauką dėl daugybės užmuštųjų smarvės".¹⁹

Taigi 1240 m. pabaigoje ar 1241 m. pradžioje prie Lietuvos Brastos įvyko didelis mūšis, greičiausiai su totoriais. Šaltiniai rodo, kad XIII a. penktojo dešimtmečio pabaigoje Mindaugo valdžioje buvo Gardinas, Naugardukas, Volkoviskas, Slonimas bei į pietus esąs Zditovas.²⁰ Pasirodo, kad totoriams nužygiavus į vakarus, Drohičinas ir Lietuvos Brasta pateko į Lietuvos įtaką, jei ne į valdžią.

Mindaugas suruošė didelį žygį į Smolenską, kuriam vadovauti paskyrė broliu vaikus Tautvilą ir Eidivydą ir Vykintą.²¹ M. Strikovskis kiek papildė metraščių aprašymus, remdamasis išlikusia istorine tradicija. Jis nurodo, kad Eidivydas (Erdvilas) užėmė Smolenską.²²

Kitoje istoriografijoje Tautvilo, Eidivido ir Vykinto žygis į Smolenską datuojamas 1247 ar 1248

m.²³ Kadangi metraščiuose prie 1239 m. aiškiai kalbama, kad lietuviai buvę Smolenske, koks nors lietuvis kunigaikštis tuo metu ten valdė. Istorikas R. Batūra mano, kad 1239 m. veikė ar Eidivydas, ar jo koks artimas vietininkas.²⁴ Čia jis galėjo dalyvauti kovose su totoriais. Tai duoda pagrindą manyti, jog jau 1238 - 1239 metais galėjo įvykti pirmi lietuvių susirėmimai su Batijaus orda. Batūra taipogi mano, kad galėjo būti lietuvių ir totorių karinių susidūrimų 1240 - 1241 m., kai Batijaus pajėgos susitelkė tarp Pripetės ir Dnestro žygiui į Vidurinę Europą.²⁵

Karaliaus Mindaugo Kovos su Totoriais:

Žygis į Vozviaglį

1253 - 1254 m. karalius Mindaugas susidūrė su totoriais dėl jiems pavaldžių rusinų žemių. 1254 m., kai Kuremsos vadovaujami totoriai puolė Kremencą, Mindaugas per pasiuntinį sūnų Vaišvilką sudarė su Haličo Danilu taiką, kurios tikslas buvo gintis nuo totorių.²⁶ Sąjunga sustiprino abi puses, nes Danilas 1254 - 1256 m. žiemą sėkmingai kovojo prieš totorius, užimdamas kaikurias pietvakarių Rusios pilis.²⁷

Tolimesnėje kovoje prieš totorius reikšmingas turėjo būti bendras lietuvių ir rusinų žygis į Vozviaglį ir Kijevą (įvykęs 1255 m. rudenį). Tačiau šis svarbus įvykis historiografijoje nušviečiamas nevienodai. Antai Mikalojus Karamzinas pažymi, jog Danilas, atėmęs pilis tarp Bugo ir Teterovo upių, norėjo išvaduoti netgi ir Kijevą, tačiau grįžo iš žygio, kad apgintų Lucko sritį nuo lietuvių, jo tariamųjų sąjungininkų.²⁸

D. Zubrickis rašo, kad Danilas ir pats ketino nubausti Vozviaglio gyventojus, išvijusius jo vietininką (namiestniką), kai Mindaugas pasiūlė savo pagalbą tame žygyje. Abudu susitarė sujungti savo jėgas prie Vozviaglio. Nesulaukęs Korecke Mindaugo kariuomenės, Danilas paėmė Vozviaglį, kuris buvo totorių atsparos, punktas, ir užuot traukęs Kijevo link, grįžo namo.²⁹ I. Šaranevičius rašo, kad Mindaugas ir Danilas susitarė totorius išvyti nuo Bugo ir iš Kijevo, kad su Lietuvos pagalba Haličo valdovas nukariavo polovcų kunigaikščius, totorių lėnininkus, ir kad jo valdžia pasiekė beveik patį Kijevą.³⁰

Ukrainiečių žymiausias istorikas Mykolas Hruševskis nurodo, kad, prasidėjus kovoms su totoriais ir užėmus žemių nuo totorių, Danilas ryžosi su Mindaugu paimti į savo valdžią ir likusią Kijevo žemę iki Dniepro. Jis suorganizavo žygį, bet Mindaugas neišpildė pažado, neatsiuntė laiku pagalbos ir, galbūt, dėl to Davilas, be reikalo laukęs prie Korecko, pasitenkino tik Vozviaglio gyventojų nukariavimu ir toliau nežygiavo. Hruševskis dar rašė, kad Danilas ruošė didelį žygį į Padnieprę, pakvietė dalyvauti ir Mindaugą, bet nesulaukęs Mindaugo pulkų prie Vozviaglio, tvirtovę sunaikino ir grįžo namo.³¹

Lietuvius istorikas kunigas Jonas Totoraitis, MIC, rašė, kad Mindaugas pranešė Danilui atsiųsias kariuomenės žygiui į Vozviaglį ir Kijevo. Danilas, jos nesulaukęs, paėmė pilį, o Mindaugo noras suduoti smūgį totoriams Kijeve nesirealizavo.³² Lenkų istoriko A. Procaskos nuomone, Mindaugas ir Danilas drauge ėjo į karą su totoriais. Danilas, remiamas Lietuvos, išstūmė totorius iš rytinės Podolės ir Valuinės; tuo metu Mindaugas skyrė lietuvių kariuomenę kariauti prieš totorius. Jie susitarė pulti Vozviaglį. Nesulaukęs sutartu laiku pagalbos, Danilas paėmė pilį. Po to prasidėjo nesutarimas tarp Mindaugo ir Danilo, ir sąjunga iširo.³³

Kaip matyti, laikotarpio žinovi istorikai nesutinka dėl žygio į Vozviaglį iširimo. Tenka kreiptis į vienintelį šaltinį, kuriame rašoma apie to meto įvykius — į Valuinės metraščių. Ten pasakojama apie sėkmingą Danilo kovą prieš totorius. Danilas „sukėlė kariuomenę prieš totorius... paėmė Mezibožę, nuteriojo Bolochovo žemę Pobožę ir „totorių žmones“; pasiuntė Švarną (vėliau DLK), ir šis paėmė Gorodoką, Semocą „ir visas pilis, paklusnias totoriams“, iki Teterovo upės, „vozviagliečiai pamelavo Švarnui, priėmė tijūną, nedavė jam tijūnauti“ Švarnas paėmė visas pilis, ir „... atėjo belobereziečiai ir černiatiniečiai ir visi bolochoviečiai pas Danilą“. Toliau rašo Valuinės metraštininkas: „Mindaugas atsiuntė pas Danilą žinią: atsiųsiu pas tave Romaną ir Naugarduko jėgas, kad eitų prie Vozviaglio, o iš ten į Kijevo, ir sutarė laiką prie Vozviaglio“.³⁴

Anot Valuinės metraščio, išeitų, kad bendrą žygį prieš totorių valdomą Kijevo,³⁵ pajėgoms susirenkant prie Vozviaglio, pasiūlęs Mindaugas. Toliau metraštyje rašoma: Danilas su broliu „ėjo į Vozviaglį su didele kariuomene, laukė žinios iš Romano ir Lietuvos ir stovėjo prie Korecko dienele, laukdami žinios iš jų, ir ėjo prie Vozviaglio“³⁶ pirmyn pasiuntė Švarną, kad apsuptų pilį ir nieko iš jos

neišleistų. Kai atėjo didelė daugybė pulkų, pilis buvo paimta ir sudeginta. Pasidalinę paimtus žmones, Danilas su broliu Vasilku, Levu ir Švarnu grįžo namo.

“Atvykusi Romano ir Lietuvos kariuomenė savo širdgėlai pamatė tik sudegintą pilį. Tada Romanas su nedidele draugove, kitus paleidęs namo, vyko pas tėvą, o Lietuva apsigalvojo ir niokojo įnirtusi, ėjo siaubdama prie Lucko. Tuomet Danilo ir Vasilko žmonės sumušė lietuvius prie ežero; tai buvo Mindaugo karvedžiai Chvalas ir Sirvyda Ruskevičius...”³⁷ Iš šio Valuinės šaltinio galima padaryti tam tikras išvadas apie lietuvių ir Haličo bendrą žygį. Pasirodo, kad nėra reikalo kaltinti Mindaugo, kad bendro žygio iniciatyva kilo iš Mindaugo. Dėl didelių atstumų Romano, Chvalo ir Sirvydo pajėgos galėjo pavėluoti. Bet galėjo būti ir antra priežastis: Mindaugo ir Danilo skirtingi siekiai.

Kad Mindaugas buvo nužiūrėjęs išplėsti įtaką į Padnieprę, liudija ne tik Veišvilko žodžiai: jau anksčiau Chvalo vadovaujama lietuvių kariuomenė niekojo Černigovo žemę,³⁸ o ir vėliau buvo nusiųsta lietuvių kariuomenė už Dniepro prieš Briansko kunigaikštį Romaną.³⁹

Istorikas Batūra teisingai pastebėjo, jog Mindaugo motyvai nebuvo vien tik išplėsti savo valdžią Rusioje, bet “ir išeiti prie pietinių tarptautinės prekybos kelių. Šia prasme Kijevas buvo labai svarbus punktas; jo paėmimas galėjo sutvirtinti Mindaugo valdomos Lietuvos pozicijas... dviejų Rytų Europos valstybių — Lietuvos ir Haličo-Volynės Rusios — jungtinių pajėgų nukreipimas prieš Aukso Ordos padneprės valdas turėjo būti svarbus momentas kovoje su totorių-mongolų feodalais. Galima tik apgalvestauti, kad dėl tarpusavio nesutarimų tai nebuvo iki galo įgyvendinta”.⁴⁰

Burundajaus žygis prieš Lietuvą 1258 metais

Batijaus įpėdinis chanas Berkė, norėdamas užimti visą Rusiją, vieton nesėkmingai veikusio karvedžio Kuremsko pasiuntė prityrusį Burundajų “su daugybe pulkų... su didele kariuomene”. Visų pirma jis turėjo smogti Lietuvai. Anot R. Batūros “puolimas prieš Lietuvą pradėjo naują Aukso Ordos feodalų agresijos etapą; jis susilaukė plataus tarptautinio atgarsio”.⁴¹

Smulkiausias įvykių aprašymas yra Valuinės metraštyje. Prie 1260 m. nurodoma, kad Burundajus, traukdamas prieš Lietuvą su didele kariuomene, pareikalavo, kad šiame puolime dalyvautų Haličo Danilas. Vietoj Danilo su totoriais žygiavo jo brolis

Vasilkas.⁴² Kituose metraščiuose apie šį žygį yra trumpai. Naugardo sąvaduose prie 1258 m. pažymėta: "paėmė totoriai visą Lietuvos žemę, o pačius išmuše".⁴³ Taip pat šį faktą nušviečia ir Maskvos,⁴⁴ Rostovo,⁴⁵ Ustiugo,⁴⁶ Vladimiro⁴⁷ (prie 1260 m.) ir kiti sąvadai.⁴⁸ Minimas jis ir pietinių rusinų Gustino metraštyje (prie 1259).⁴⁹

Apie antpuolį rašė istorikas M. Venclovas. Anot jo, Lietuvą netikėtai puolė totoriai ir Danilo pulkai. Mindaugas traukėsi į krašto gilumą, gynė pilis, galbūt, priešinosi mūšio lauke. Nors totoriai Lietuvoje paėmė didelį grobį, tačiau jos neužėmė.⁵⁰ J. Totoraitis pažymėjo, kad totoriai ir Valuinė užpuolė Lietuvą ir jotvingių žemę, Vasilkas su savo jėgomis pasiekė Nališkes. Totoriai nusiaubė didelę Lietuvos dalį, privertė lietuvius taikytis ir drauge su jotvingiais ir Valuine eiti siaubti Lenkiją, bet Lietuva nebuvo totorių paverpta.⁵¹

Ignas Jonynas manė, kad totoriai įsiveržė iš Juodosios Rusios (Jotvos) ir paplito po visą Lietuvą. Susidūrimo greičiausiai nebuvo, nes Mindaugas nenorėjęs eikvoti jėgų ir traukėsi į šiaurę. Totoriai nusiaubė visą Lietuvą, grįžo su dideliu grobiu. Puolimas negalėjo paveikti lietuvių nei politiniu, nei socialiniu atžvilgiu, tačiau labai nuterėjo kraštą.⁵²

Henrikas Lovmianskis, remdamasis Ipatijaus metraščio faktais apie Lietuvos ir Nalšios žemes, sprendė apie jų geografinę padėtį; nurodė, kad jos užėmė didelę Aukštaitijos dalį.⁵³ Pati "Lietuva" Lovmianskio apibūdinama kaip plotas tarp Neries, Nemuno vidupio ir Merkio.⁵⁴ Žodžiu, totoriai bus nusiaubę kaip tik šią teritoriją.

Plačiai apie tai rašė gudų kilmės sovietų istorikas V. Pašuta. Jis pažymėjo, kad Vasilkas, iš Lietuvos Brastos per Lietuvą ėjo pas Burundajų, niokodamas lietuvių žemes, o "saigatą" atvežė totorių karvedžiui. Rusinų ir totorių kariuomenė drauge siaubė dvi stambias sritis — Aukštaitiją ir Nalšią, tuo pačiu metu Danilas įsiveržė į Juodąją Rusiją.

I š n a š o s

¹⁵ PSRL, II, psl. 776 (1285 m.)

¹⁶ PSRL, VII, 128 (1220 m.), A. N. Nasonov, red., *Novgorodskaja pervaja letopis6 staršego i mladšego izvodov*, Maskva, 1950, 61, 264, 78, 283 - 284.

¹⁷ PSRL, I, v. 2, 469; PSRL, XXV, p. 130; PSRL, VII 144; PSRL, X, LL%.

¹⁸ PSRL, II, 792.

¹⁹ Ten pat, 788.

²⁰ Ten pat, 816.

²¹ Ten pat, psl. 815.

²² M. Strykowski, *Kronika*, I, pp. 285 - 286.

²³ V. T. Pašuto, *Obrazovanije Litovskogo gosudarstva*, Maskva, 1959, pp. 376 - 377.

²⁴ Batūra, p. 112.

²⁵ Ten pat, psl. 114.

²⁶ PSRL, II, psl. 829.

²⁷ Ten pat, psl. 838.

²⁸ N. M. Karamzin, *Istorija gesuderstva Rossijskogo*, Tomas IV, Petrapilis, 1819, psl. 83.

²⁹ D. Zubrickij, *Istorija drevnjago Galičko-Russkogo kajažestva*, Čast III, Lvovas, 1888, pp. 186 - 187.

³⁰ I. Šaranevič, *Istorija Galičko - Volodimirskoj Rusi ot naidavnejšich vremen do roku 1453*, Lvovas, 1863, psl. 98.

³¹ M. Hruševskij, *Istorija Ukraini-Rosi*, Tomas III, Lvovas, 1905, pp. 87, 170.

³² J. Totoraitis, *Mindaugas, Lietuvos karalius*, Marijampolė, 1932, pp. 80 - 81.

³³ A. Prochaska, *Od Mendoga do Jagielly*, I Tomas, Vilnius, 1912, pp. 26 - 27.

³⁴ PSRL, II Tomas, psl. 838.

³⁵ M. Hruševskij, *Istorija*, Tomas III, pp., 170 - 171.

³⁶ Ipatijaus metraštyje Mindaugo pasiūlymas žygiuoti į Vozviaglį ir Kijevą pažymėtas prie 1257, o žygis prie 1258 (PSRL, II, 838) M. Pruševskis žygį į Voviaglį datuoja 1255 m.

³⁷ PSRL, II, 836 - 840.

³⁸ Ten pat, 840.

³⁹ Ten pat, p. 860.

⁴⁰ R. Batūra, psl. 125.

⁴¹ Batūra, psl. 125.

⁴² PSRL, II, pp. 846 - 848.

⁴³ *Novgorodskaja pervaja letopis6*, psl. 82, 310; PSRL IV čast 1, v 1 (Nov. 1), psl. 232.

⁴⁴ PSRL, XXV, psl. 143; PSRL XXIII, 85; PSRL VII, 162; PSRL X, psl. 142.

⁴⁵ PSRL, XXIV, psl. 98.

⁴⁶ *Ustiužskij letopisnyj svod*, red. K. N. Senbina, Maskva, 1950, psl. 47.

⁴⁷ PSRL XXX, psl. 92.

⁴⁸ PLSRL, XXVIII, psl. 58, 217.

⁴⁹ PSRL, II, 342.

⁵⁰ Mykolaitis (M. Venclovas), *Mindaugas, didysis Lietuvos kunigaikštis is ir karalius* (atspaudas), Tilžė, 1899, pp. 44 - 45.

⁵¹ J. Totoraitis, *Mindaugas*, pp. 81 - 82.

⁵² Ignas Jonynas, *Lietuvių tautos istorija*, I d., Kaunas, 1928, pp. 66 - 67.

⁵³ Henryk Lowmianski, *Studija nad początami społeczeństwa i państwa litewskiego*, Tomas II, Vilnius, 1932, psl. 108.

⁵⁴ Ten pat, pp. 110 - 111.

(Bus daugiau)

LIETUVOS KARININKO KELIAI

MARIUS TYTUVENIS

(Tęsa iš "Kario" Nr. 3)

Dresdene gyvena gana daug lietuvių repatriantų, tai pvz. Nasvyčių šeima, inž. Augustinavičius, dirigentas Kučiūnas, muzikai Stroliai, plk. Milaševičius.

Malonu pas juos apsilankyti, pasitarti ir atsipūsti nuo nuolatinių kelionių. Pamažu pradėdau galvoti, ar nebūtų galima surengti kokį nors pobūvį ar koncertą Dresdeno lietuviams darbininkams. Tuo reikalu tariausi su dirigentu Kučiūnu ir muziku Strolia. Jie sutinka sudaryti programą ir ją atlikti. Dirigentas Kučiūnas paskambins pianinu, ponia Strolienė padainuos lietuviškų dainų, muzikas Strolia pasirodys su savo jaunais, gabiais muzikantais sūnumis.

Surandu didelę salę ir surengiame koncertą, į kurį suplaukia darbininkai iš aplinkinių lagerių. Koncertas pavyksta puikiai, darbininkai labai sužavėti, džiaugiasi išgirdę lietuviškas dainas svetimose Dresdeno padangėse. Gal pirmą kartą Dresdeno istorijoje skambėjo lietuviškos dainos ir muzika. Vėliau pakviečiau Berlyne studijuojantį pianistą Kuprevičių, seseris Braichmanaites, ir vėl surengiame koncertą Leicigo darbininkams.

Taip pradėjau įvairinti nemalonų ir sunkių lietuvių darbininkų gyvenimą, tačiau susidūriau su pinigine problema: reikėjo samdyti koncertams patalpas, sumokėti koncerto dalyviams kelionės išlaidas, o kai kuriems net mažą honorarą. O tam jokių pinigų iš pašalies negavau ir viską mokėjau iš savo kišenės, kuri nuo to visiškai ištuštėjo.

Mano veikla atrodo susidomėjo ir Centrinė Arbeisamto įstaiga Berlyne. Vieną dieną atvažiuoja iš Berlyno Užimtųjų sričių viršininkas Rakoff su manimi susipažinti. Tai gana simpatiškas vyras, Pirmojo pasaulinio karo veteranas puskarininkis. Su juo aptariau susidariusias problemas. Ypatingai svarbi viena — vokiečių įstaigos lietuvius traktuoja kaip lenkus ir rusus, neleidžia lietuviams palaikyti jokių santykių su vokiečiais. Be to, maisto davinys irgi toks kaip lenkams. Aš įrodinėju Rakoff, kad mes nesame vokiečių priešai ir prieš juos nekovojuome. Lietuviai darbininkai atvažiuoja savanoriškai, be to, lietuvių tauta yra airiškos rasės ir nieko bendro su lenkais ar rusais neturi, ir lietuviai darbininkai turėtų būti traktuojami kaip vokiečių darbininkai ir gauti tokį pat maisto davinį, kaip ir vokiečiai.

Rekoff tuo klausimu susidomėjo ir pataria, kad aš tai išdėstyčiau raštu.

Važiuoju į Berlyną, į Lietuvių Sąjungą, pagalboms tam reikalui ieškoti, nes aš nesu diplomatas ir negaliu paruošti tinkamo memorandumo. Lietuvių Sąjungoje tie patys veidai, kuriuos mačiau 1940 metais atbėgęs į Berlyną. Adv. Skipitis pirmininkas, Valiukėnas sekretorius ir naujas veidas adv. Toliušis, senas lietuvis iš Rytprūsių. Paaiškinu jiems lietuvių darbininkų padėtį ir prašau suredaguoti vokiečiams memorandumą, kad lietuviai būtų traktuojami ir maisto gautų tiek, kaip Reicho vokiečiai. Diplomatas Valiukėnas švelniai kalba, adv. Toliušis, kaip žinąs vokiečių įstatymus, argumentuoja. Po trijų dienų diskusijų memorandumas parašytas ir įteiktas vokiečiams.

Didžiausiam mūsų nustebimui po dviejų savaitžių gauname atsakymą iš vokiečių įstaigų, kad lietuviai darbininkai nuo 1943 m. sausio mėn. 1 d. bus sulyginti su vokiečiais.

Labai džiaugiuosi, kad pavyko išspręsti svarbiausią problemą — darbininkų maistas truputį pagerės, gal retkarčiais gaus leidimą nusipirkti drabužių, ir lietuvis darbininkas nebus suareštuotas, jei užkalbins vokietaitę.

Esu labai pasipiktinęs Taunio, Paukščio ir mūsų tarėjų elgesiu — Jie siuntė į Vokietiją darbininkus nepasiteiravę, kaip lietuviai bus Vokietijoje traktuojami. Betrūko, kad vokiečiai būtų uždėję ir jiems ant krūtinės geltoną žvaigždę, kaip lenkams ir žydams.

Labai gerai susidraugauju su Rokoff. Kiekvieną kartą, kai važiuoju į kokią vietą Saksonijoje, paskambina į Arbeitsfrontą ir prašo, kad aš atvažiuočiau pasikalbėti. Jis mane painformuoja, kur yra sukoncentruoti lietuviai Vokietijoje ir kokia jų padėtis. Jo nuomone, būtų gerai, kad aš surasčiau asmenį, kuris rūpintųsi lietuviams darbininkams Berlyne.

Buvau Berlyne susipažinęs su kunigu dr. Puišiu. Jis jaunas, energingas, pasaulietiškus pažiūrų kunigas. Pasiūlau jį, ir Rakoff sutinka.

Keisti tie kunigai. Dresdene yra kunigas Senkus. Jei aš jį aplankau tarp 3 - 4 val. ir randu jį skaitant breviorių, jis sakosi negalįs skaitymo pertraukti. Kai nuvažiuoju į Berlyną pas kunigą Puišį

ir randu jį skaitantį breviorių, tai jis padeda jį į šalį ir sako, kad brevorius gali palaukti.

Vokietija, atrodo, per dvejis metus gerokai pasikeitė. 1940 m. Berlyne mačiau daug žydų su geltona žvaigžde ir užrašu "Jude" ant krūtinės, einančių gatve, ne šaligatviu. Dabar jie dingę, tik lenkai dar nešioja geltonas žvaigždes. Paklausinėjau vokiečių, kas atsitiko su žydais? Jie atsako, kad nežino jų likimo.

Vieną dieną į mažą lagerį grįžta iš Dachau koncentracijos stovyklos jaunas darbininkas lietuvis. Jis buvo Gestapo areštuotas už flirtavimą su vokietaite. Suvargęs ir fiziškai sunykęs. Man jis pasakojo, ką vokiečiai daro Dachau lageryje su žydais ir kitų tautybių žmonėmis. Iš jo pasakojimo paaiškėjo žiaurus žydų likimas, ir aš susidariau vaizdą, kas tai yra Koncentracijos lageris ir kokios Gestapo funkcijos. Po kelių dienų tas vyrukas mirė. Vėliau grįžo kitas lietuvis iš Dachau, kuris išgyveno dvi savaites ir mirė. Vaizdas baisus!... Pamatai, koks likimas gali laukti ir mūsų. Beatodairiškas, brutalus ne vokiečių tautų naikinimas — gali ateiti ir mūsų eilė.

Sužinojau, kad į Dresdeną atvyksta Lietuvos miestų burmistrų ir apskričių viršininkų ekskursija. Apgyvendina juos pačiame geriausiame Woldorf viešbutyje. Nueinu aš pasikalbėti su Šiaulių apskrities viršininku kpt. Noreika. Jis buvo Šiaulių apskrities Nacionalistų partijos vadas, energingas ir padorus lietuvis. Prisistato ir jų palydovas baronas von Ropp. Kalbamės. Baronas atneša butelį vyno, pastato ant stalo ir mus palieka. Man įdomu, kas darosi Lietuvoje. Jau pusė metų nesu ten buvęs. Besikalbant, pro šalį praeina buvęs mano pulko vado pavaduotojas, dabar Vilniaus burmistras ir man nei murkt, nei kurkt... Aš užmiršau pašokti nuo stalo, sumušti kulnėmis ir pasitempti. Tuomet jam leitenantas lyg nebuvo žmogus, atrodo, ir dabar dar jaučiasi nešiojans antpečius. Pasidaro nejauku. Burmistrams ir apskričių viršininkams, atrodo, visai nerūpi lietuvių darbininkų padėtis Vokietijoje, neaplanko nė vieno lietuvių darbininkų lagerio, nes jie ekskursantai. Vienas tik kpt. Noreika tuo susidomėjęs.

Dresdenas yra vienas iš gražiausių Europos miestų, Saksonijos sostinė. Augusto Stipruolio sūnus Augustas III 1754 m. pasistatė katalikišką bažnyčią šiame protestantizmo centre politiniais sumetimais, o prie kelio, vedančio į Varšuvą, antrą karaliaus rezidenciją. Architektas Gaetono Chiaveri, romėnas, kuris pastatė rusų carui Petruvi Didžiajam

Petrapilio rezidenciją, suplanavo bažnyčią ir karaliaus dvarą Zwinger panašiai į Versalį. Ant bažnyčios ir visų dvaro pastatų skydas su vyčiu ir ereliu — Lietuvos ir Lenkijos valstybės herbais. Augusto valdymo metu Dresdenas buvo Lietuvos-Lenkijos ir Saksonijos sostinė, ir, atrodo, Augustas didžiavosi būdamas Lietuvos ir Lenkijos karaliumi, nes ant visų karaliaus dvaro pastatų, vasaros rezidencijų, svarbesnėse kryžkelėse, kur stovi keturkampiai, aukšti, akmeniniai stulpai, uždėjo Lietuvos-Lenkijos herbus.

Dresdene yra senos kapinės iš Augusto karalavimo laikų. Yra daug gražių paminklų su lietuviškomis ir lenkiškomis pavardėmis. Čia ilsisi Lietuvos ir Lenkijos didikai, tarnavę karaliaus dvare. Atrodo, kad Dresdenas yra pastatytas Lietuvos ir Lenkijos pinigais.

Miesto tarėjas Kohler, Cincendorf viešbučio savininkas, pakviečia mane važiuoti į Meisseno garsų porceliano fabriką — jis nori nusipirkti porceliano indų. Fabrike yra porceliano dirbinių muziejus. Didelis ir gražus Lietuvos-Lenkijos herbas, Augusto paveikslai, dideli varpai iš plono porceliano, kurių skambesys neapsakomai gražus. Tai muziejus iš Lietuvos — Lenkijos praeities.

Vienas Arbeitsamte dirbantis vokietis visuomet mėgina man įrodinėti, kad Kaunas yra vokiečių miestas ir vadina Kauenburgu. Aš pasiūliau jam sutrumpinti į Kauną ir surasti tenai bent vieną vokiečių herbą, taipogi patariu pasidairyti po Dresdeną ir pamatyti Lietuvos - Lenkijos herbus, gal Dresdenas atrodys lietuvių miestu. Po šio jis manęs daugiau netrukdo, tačiau prašo, kad aš surasčiau jo brolio, lt. Henig, kapą Kaune. Jis po Pirmo pasaulinio karo pasiliko Lietuvoje. Lietuvos kariuomenėje, ardydamas artilerijos sviedinį, buvo sviedinio užmuštas. Aš pažadu tai padaryti.

Artėja Kalėdos. Arbeitsfronto viršininkas išleidžia mane dviem savaitėm atostogų, nes žino, kad atvešiu jam lašinių ir kavos. Su kilogramu lašinių ir svaru kavos čia galima daug ką pasiekti.

Malonus jausmas būti savo krašte, savųjų tarpe. Čia dar gali suleisti dantis į lašinių riekę, kurių buvau labai pasiilgęs. Taip "tašau" aš juos keletą dienų ir išsuoisi.

Daug mano draugų dingę be žinios — išvažinėjo iš Kauno ar dingę Gestapo naguose. Nuotauka Lietuvoje prislėgta — vokiečiai pasidarė visiškai šeiminkai. Visur priviso jų kaip žiurkių.

Mėginu sugauti Paukštį, kasdieną užaina į jo

įstaigą, bet terandu tik jo sekretorę ponią Dailydienę, kuri visuomet tą patį atsako: "Ponas Paukštys šiandien į įstaigą neatvyks". Paukštis yra paukštis ir man sunku jį pagauti... Taip pat dvi savaites man ir nepavyko jį pagauti. Einu pas pirmąjį tarėją gen. Kubiliūną ir jį painformuoju apie lietuvių darbininkų padėtį Vokietijoje, ką esu jiems padaręs ir kad esu reikalingas pagalbos, nes iš savo mažo atlyginimo aš negaliu surengti jiems kokių pramogų ar pakišti kokiam pareigūnui kilogramą lašinių ir jį patepti. Jei negausiu iš tarėjų piniginės pagalbos, tai atgal į Dresdeną nevažiuosiu ir paliksiu darbininkus Dievo valiai.

Gen. Kubiliūnas mane išklausė ir yra suinteresuotas darbininkais Vokietijoje, tačiau sako, kad oficialiai jis nieko negalys man padėti, gi neoficialiai gali padėti pinigais. Tas turi pasilikti, žinoma, tik jam ir man. Jis duoda man 4.000 markių ir prašo tęsti darbą. Padėkoju generolui ir džiaugiuosi, kad pagaliau atsirado asmuo, kuriam rūpi lietuvių darbininkų reikalai Vokietijoje.

Kraunu į lagaminą lašinius, kavą ir net žąsį ir ruošiuosi grįžti į Dresdeną. Buvau vieną bičiulį prašęs surasti ltn. Henig kapą. Vokiečių kapinės yra Šančiuose, bet nesurado, nes visi vokiečių archyvai buvo išvežti repatrijavimo metu į Vokietiją, o Lietuvos kariuomenės archyvai rusų sunaikinti.

Grįžęs į Dresdeną patepu vokiečių pareigūnus, kurie padeda tvarkyti lietuvių darbininkų reikalus. Susirandu privatų kambarį pas vokiečių inžinierių Fritchenschaft, Šveicarijoje gimusį vokiečių, kuris Pirmojo pasaulinio karo metu grįžo iš Šveicarijos ir tarnavo vokiečių armijoje. Nepartietis, su juo galima atvirai kalbėti apie Hitlerį ir vokiečius. Jis yra ir savo darbe stumdomas, nes atsisako priklausyti partijai ir tarnauti jos tikslams. Jo žmona labai švari ir gera šeimininkė — jaučiuosi kaip namuose. Ji iškepa žąsį, ir aš pakviečiu pietums Arbeitsfronto viršininką Schulze, kuris yra labai korektiškas užsieniečių darbininkų atžvilgiu, atrodo idealistas, įsitikinęs partijos narys. Kalbant su juo politinėmis temomis, jis pabrėžia, kad kaip partietis jis negalys tuo klausimu diskutuoti. Gaila, jį išskėlė vėliau kitur, o pavaduotojas perėmė jo pareigas. Šis grubus ir mažo išsiauklėjimo žmogus. Bus sunku ir nemalonu su juo dirbti.

Vienas smulkios išvaizdos raštininkas visuomet teiraudavosi apie Lietuvą ir vieną dieną pasako, kad jis yra komandiruojamas į Kauną, į Profesines Sąjungas. Nežymus žmogulis, atrodo, turi didelį užnugarį. Jo bendradarbiai džiaugiasi, kad jis išvažiuoja, matyt buvo geras Gestapo agentėlis.

Zeis-Ikon mergaičių lageryje įvyksta nemalonumas. Panelė Müller, labai nuoširdi lietuvių mergaičių globėja, susijaudinusi ir beveik su ašaromis akyse, man praneša, kad vokiečių virėjas apmušė lietuvę mergaitę. Vyksta su senuku Günther pas lagerio viršininką gen. Kneblacher, lietuviškai tariant "česnaką". Jis mums prisistato kaip labai svarbus pareigūnas, tos garbės užsitarnavęs, nes Führeris, įvertindamas jo nuopelnus ir asmenį, paskyrė jį lagerio komendentu.

Pradėjome klausinėti, kodėl mergaitė buvo sumušta? Jis atrėžė, kad mergaitė užpuolė virėją, tad jis gynėsi. Išponėjęs 350 svarų bulius buvo užpultas 16 metų amžiaus lieknos mergaitės, sveriančios 100 svarų... Mūsų pokalbis tikrai smirdi česnakais, ir senukas Guntheris neturi žodžių. Abudu kraipydami pečiais grįžtame į įstaigą. Atrodo, Arbeitsfrontas mažai ką gali padėti. Mūsų darbininkų padėtis blogėja.

Arbeitsfronto buvo nustatyta, kad lagerius galiu lankyti tik su palydovu, ką aš pradėdau ignoruoti ir lankau vienas sėkmadieniais, be jų palydovų ir galiu pasikalbėti laisvai su visais darbininkais. Vieną sėkmadienį aplankau mažą mergaičių lagerį ir randu staigmeną. Nuošaliai sėdi susigūžusios kaip viščiukai, lyg išsigandusios, dvi mergaitės, kurių išvaizda skiriasi nuo mūsų lietuvių ir primena mūsų "tautiečius". Aš priėjęs jų paklausiu: "Iš kur jūs, mergaitės?" "Ui, iš Lietuvos". Tas "ui" pasako viską — dvi žydaitės iš Kauno atvažiavusios kaip lietuvaitės darbams. Viena jų išauginta lietuvių šeimoje ir kalba neblogai lietuviškai, o kita tikra žydukė ir lietuvių kalbos gerai nemoka. Aš pasiteirauju, kaip kiti darbininkai jas traktuoja ir ar jų neskriaudžia? Jos man atsako, kad lietuviai elgiasi labai gerai ir jas saugo. Drąsios mergaitės — jos nėjo kaip avelės į getą ir atrado kelią į laisvę. Aš patariu joms būti atsargioms ir vengti prasitarti, kad aš žinau, kad jos yra žydaitės ir kad su jomis kalbėjau. Užtikrinu jas, kad jos yra lietuvaitės ir daugiau nieko apie jų tautybę nežinau. Buvau maloniai nustebintas, kad niekas iš darbininkų vokiečiams jų neįskundė, nors visi tame lageryje žinojo, kad jos yra žydaitės. Taip kad paprastas lietuvis darbininkas, gyvendamas sunkiose sąlygose, užtaria ir saugo kitą nuskriaustąjį ir todėl vertas pasididžiavimo ir pagarbos.

1943 m. vasario mėn. pradžioje iš Centrinės Arbeitsfronto įstaigos Berlyne atvažiuoja pas mane į Dresdeną RekoFF ir prašo, kad aš važiuočiau į

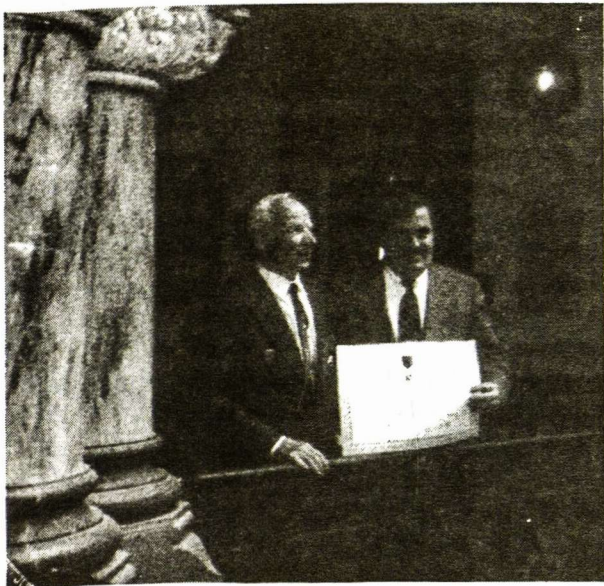
(Nukelta į psl. 256)

SVETIMŠALIŲ LEGIONE

VALIUS KUTKEVIČIUS

(Tąsa iš š. m. "Kario", Nr. 3)

Atsiminimų autorius su Ročesterio burmistru
Tom Ryan

Nuotyčiai bebėgant

Tą patį rudenį išsiuntė mus visus apkasų kasti, netoli Lietuvos tarp Mozūrų ežerų apie Goldapę. Čia užklupo jau šalta žiema. O dar vis kolonos pabėgėlių eina ir eina. Tose kolonose tik ašaros — senesni žmonės neišlaiko ir miršta. Teko matyti tik ką gimusių kūdikių, kurie mirė nuo šalčio.

Vėliau mus išsiuntė į Lenkiją, arčiau Varšuvos, nes Hitleris planavo sulaukyti rusus prie Vyslos, bet prasidėjo ofenzyva, ir mes traukėmės. Vieną dieną taip užklupo mus, kad užvažiavo tankas priešais raštinės vežimą ir sulaukė. Vėžikas buvo pagyvenęs žmogus, buvęs Lietuvos savanoris kūrėjas. Jis iškėlė rankas, o veidu buvo atsisukęs į mus. Neturėjome priemonių tą tanką sustabdyti, tai jį ir mūsų raštinę paėmė. Kažkodėl mūsų nesurinko, nors mes čia pat buvome. Tą dieną nužygiavome apie 100 km, ir kitos dienos nebuvo geresnės. Pražygiavome Breslau, Graudenz, Maldeburg, Starograd. Mačiau Magdenburgo pilį, kur prieš kelius šimtmečius mūsų Vytautas Didysis traukė kryžiuočius. Pilis sto-

vi ramiai, negirdėti nei žvengiančių arklių, nei skambančių kardų.

Mintyse įstrigo dainos posmas: Jau pavasaris išaušo, gieda vieversėlis, tik negrįžta nuo Malburgo mano bernužėlis.

Vėliau vienam kaime mūsų vienas jaunas vyrukas parsinešė neaiškų alkoholio butelį. Išgėrė, nuėjo gulti, o rytą jau neatsikėlė. Pasirodo, — užduso. Palaidojome Lenkijoje, kažkur netoli Staragardo miesto. Tik žinau, kad buvo Juozas nuo Pumpėnų. Manau, jo giminės jau nesužinos, kur jis dingo.

Vienoje vietoje mus pamatė rusų uniforma apvilktas lietuvis. Jis buvo vokiečių nelaisvėje. Jis sako: "Vyrai, gelbėkite mane"! Pranešėm karininkui. Nežinau, ar jį paleido. Pasirodo, kai rusai užėmė Lietuvą, tai prievarta mobilizavo nemažai lietuvių, kuriuos vėliau, Berlyną užėmus, paleido, bet gal nemažai ir žuvo.

1945 anksti pavasarį, kai rusai pradėjo puolimą, atsidūrėme "katilė" prie Dancigo. Iš vakarų buvo generolo Begramino armija, kuri per tris puolimus 1944 m. rugpjūčio mėnesio pirmą dieną užėmė Kauną. Vėliau tas generolas žuvo prie Karaliaučiaus. Karaliaučius išsilaikė iki 1945 balandžio mėnesio.

Iš šiaurės buvo generolas Černikovskis kuris 1944 liepos mėnesio 13 d. užėmė Vilnių, o iš pietų generolas Rokosovskis, kuris 1945 kovo mėnesį 20 dieną užėmė Dancigą.

Naktį prie Dancigo praradau savo dalinį, tai pasimetęs prisistačiau į fronto štabą. Ten išdavė popierius ir nurodė kur vykti bet, vis atsidurdavau prie fronto ir vis sako "čia tavo dalinio nėra". Taip beklaidžiojant praėjo trys dienos. Prisijungiau prie žygiuojančių Volksšturmo karių, galvodamas kaip nors iš to katilo išlįsti. Pasirodo, tie seniai patys nežino, kur eina, o ant manęs pradėjo bartis, sakydami, kad mano vieta turi būti fronte, o ne su jais žygiuoti. Taigi nuo jų atsisukiau!

Vakare radau gražų namą. Įėjau į vidų. Nieko nėra. Šilta. Kažkur kvepia duona, kad man net seilės teka. Išieškojau visą namą, bet duonos neradau. Eidamas per krūmus atsimušiau į kryžių, geriau įsižiūrėjęs pamačiau, kad tai nuo Pirmojo pasaulinio

karo paminklas. Išskaičiau Samsonovo vardą ir iš istorijos atsiminiau, kad kai jo armija buvo vokiečių sumušta, tai jis čia nusišovė. Dabar toji vieta, tapusi nekieno žemė, kurioje aš klaidžioju.

Kitos dienos rytą žiūriu — stovi trys kraujuoti žmonės prie negyvo arklio, išsitraukę peilius ir ginčijasi kam teks širdis, o kam plaučiai, nes tai gardumumas. Toliau ant medžio šakos kabo du pakarti vokiečiai, pabėgę iš fronto linijos, nes Dancigas paskelbtas tvirtove ir reikia gintis.

Laivams buvo įsakyta imti tik moteris, vaikus ir sunkiai sužeistus.

Vėliau sutikau kitą lietuvį, o vieną dieną sutikome vokiečių klaipėdietį leitenantą, kuris mus atvedė į karo lauko ligoninę, užregistravo ir tapome ligonių nešikai.

Čia pat už ligoninės kareiviai sugulę šaudė. Ligoninės langus išmušė. Mūsų darbas buvo nešti sužeistus kareivius į operacinę, o kartais net ir palaikyti, kol amputuoja ranką ar koją. Kartą paklausiau, ką daryti su amputuota koja. Sako, nunešk ir pridėk prie kurio nors jau negyvo.

Vieną naktį mačiau ant neštuvų kareivį su rašteliu ant krūtinės. Perskaičiau, kad tai mano kuopos lietuvis, bet neatpažinau, nes jo galva buvo labai kruvina. Dar buvo gyvas, bet nekalbėjo.

Tą naktį išsikėlėm prie Gdynės. Taip ir nešiojom vokiečius, lietuvis ir rusus dieną ir naktį.

Čia apsupime buvo mažiausiai pusė milijono kareivių. Kai Dancigas krito, mes persikėlėme į Pucką, prie mažos įlankos. Čia mačiau daugybę latvių kareivių, bet visi be ginklų. Iš čia 1945 Velykų antrą dieną per Baltijos jūrą išplaukėme į Daniją. Danai mūsų neįsileido, tai apsukę laivą sugrįžome tiesiai į anglių nelaisvę.

Belaisvių stovykloje ir pabėgimas

Munster Lager buvo apie 90,000 belaisvių. Mums buvo geriau, nes nešiojome raudoną kryžių ant rankovės ir skaitėmės internuoti, bet vis tiek buvome belaisviai, laikomi už spygliuotų vielų.

Visai netoli mūsų barako buvo didelis namas, čia buvo, rodos, ponas Field Marshal Manstein, jis turėjo tarną ir gailęstingą seserį. Matydavau jį vaikščiojant po kiemą pilnoj generolo uniformoj ir su vokiečių karo medaliais, pasipūtusį kaip gaidį.

Vieną dieną nuėjau į vokiečių raštinę ir pasakiau, kad aš to karo nepradėjau ir todėl jie mane galėtų anksčiau paleisti. Tuomet man vokiečiai paaiškino, kad jie gauna kvotą, kiek žmonių gali paleisti,

ir jie pirmiausia paleis savo žmones. Tai reiškė, kad man, kaip svetimtaučiu, gali tekti išeiti paskutiniam. Tada aš jam pasakiau, kad pabėgsiu. Jis tik nusijuokė ir palinkėjo daug laimės.

Žinojome, kad jei prie vielų kas arčiau prieina, tuos iš sargybos bokštų anglai šaudė. Be bokštų, buvo dar dvi sargybų eilės.

Gerai galvą pasukęs, radau išeitį. Pažinau vieną vokiečių, kuriam anglai išduodavo leidimą vieną kartą per savaitę iš ligoninės arkliu vežimu išvežti šiukšles už lagerio ribų. Tam vokiečiui pasakiau, kad galiu jam padėti. Sakiau, dar turiu ir draugą, kuris irgi norėtų padėti. Trise šiukšles greičiau sutvarkysim, tai liks daug laiko, galėsime pas ūkininkus pajieškoti maisto. Vokiečiai apsidžiaugė, kad gaus darbininkų ir gal dar maisto. Galvodamas bėgti, iš parašutinės medžiagos buvau susiraukęs švarką ir kelnes. Dabar juos pasivilkau po uniformą, ir kai atėjo laikas, susikrovėm šiukšles ir išvažiavom. Prie vartų sustabdė anglas sargybinis ir užsirašė, keli išvažiuojame ir dar įspėjo, kad visi turime sugrįžti. Toliau kitas sargybinis pakartojo tą patį.

Toje vietoje, kur vertėm šiukšles, buvo daug krūmų. Aš ir sakau vokiečiui, kad man reikia eiti į krūmus atlikti savo reikalo, o savo draugui pasakiau, kad po kelių minučių ir jis tą patį padarytų. Kol draugas atėjo, nusivilkau savo uniformą, pakiašau po krūmą, o jam atėjus, abu, prisidengdami krūmais, nuslinkome tolyn.

Taip pirmą dieną per krūmus, miškus ir laukus nuėjome kokį dvidešimt kilometrų. Paskum jau nebesisaugojom.

Gaila buvo to šiukšlininko vokiečio. Jis, ko gero, galėjo būti ir nubaustas, bet ką mes gaėjom padaryti, kad laisvė labiau traukė, negu kas kita. Mumis irgi niekas nesirūpino.

Užsimaniau stoti į svetimšalių legioną

Gerokai pasibastėm po Vokietiją. Kiek ilgiau pabuvom Bavarijoje, pagaliau iš Würzburgo nuvažiavom į Karlsruhe, nuėjom į prancūzų atstovybę ir pasakėm, kad norim stoti į svetimšalių legioną. Ten mums tuoj išdavė raštą ir liepė vykti į Willengoną. Sakė, kad tenai rasime žmogų, kuris mus nuveš į Marsailę. Taip ir buvo. Net nepajutom, kai pasakėm "sudiev" Europai ir įstojom į svetimšalių legioną.

Fort St. Nicola Marseille. Čia radome keletą lietuvių. Jie pasakojo, kad Prancūzijoje prie Colombo miesto į legioną per vieną dieną užsirašė apie dvidešimtis lietuvių. Nesunku suprasti. Kai antras

karas baigėsi, ne visiems jis atnešė džiaugsmo: daugelis žvelgė į netikrą ateitį.

Po karo lietuvių pabėgėlių buvo ir Prancūzijoje. Tenai nebuvo vadinamų D.P. stovyklų, buvo tik vadinamos pereinamos stovyklos, iš kurių svetimšalius grąžindavo.

Kai karas baigėsi, Europą taip ir Prancūziją užplūdo vadinamos rusų misijos. Jų vadovas buvo politinis komisaras rusų generolas Golikov. Jiš galėjo laisvai tikrinti pereinamųjų stovyklų sąrašus ir rinktis, ką norėjo, nes iš pradžių prancūzai jiems visus atiduodavo. Daugiausia jis jieškojo rusų, ukrainiečių, bet ypatingai lietuvių. Tada tie, kurie nenorėjo patekti rusams, geriau stojo į svetimšalių legioną. Bet ir į legioną stodami rusų taip bijojo, kad užsirašydavo rumunais, vengrais ar jugoslavais, nes tų tautybių rusai nejieškojo.

Mūsų veiksniai to, turbūt, nežinojo, o jeigu ir žinojo, tai nieko padaryti negalėjo. Vėliau prancūzai tas medžiojimo misijas uždarė, ir į legioną jau galėjai užsirašyti be jokios baimės. Čia sutikau dar vieną jauną vyrą, kurio motina gyveno Kaune. Jį vokiečiai buvo paėmę darbams. Buvo Todd organizacijoje, vėliau kiek gyveno ir DP lageryje. Turėjo dvi seseris. Per karą viena sesuo ištėkėjo už belgo, o kita už vokiečio, invalido, be kojos. Tokį gyvenimą jam sunku buvo pakelti, ir jis atsidūrė legione.

Po trijų metų buvau jį sutikęs legione. Jis užsirašė vykti antrą kartą į Indokiniją. Vėliau jo ieškojau, bet nieko apie jį nenugirdau. Spėju, kad ir gyvo nebėra.

Tuo pačiu laiku Marseillei sutikau ir kalbėjau su buvusio Musolinio švietimo ministriu, kurį italai legionieriai greit atpažino. Toks neaukšto ūgio, raudonais skruostais vyras, puikiausiai kalbėjo keturiom kalbom. Tai buvo Giuseppe Botta. Vėliau girdėjau, kad pakeitė pavardę į Battaglia. Buvo puskarininkis ir dirbo legiono raštinėje.

Kai kas apie Svetimšalių legioną

Mintis sukurti svetimšalių legioną atėjo prancūzų karaliui Liudvikui Pilipui 1850 metais. Tuo metu prancūzai buvo gana pavargę nuo Napoleono karų, o išlaikyti plačias kolonijas reikėjo nemaža jėgos. Antra vertus, svetimšalių legionas buvo ir neblogo priemonė išvalyti Paryžių nuo visokių valkatų, kišenvagių ir girtuoklių.

Pirmas legiono vadas buvo šveicaras pulkininkas Stoffelis. Tuo laiku Ispanijoje dar tebeėjo vadinamas karlistų karas ir prancūzai paskolino savo legioną Ispanijos karalienei Marijai Kristinai.

Ten legionas kariavo dvejus metus, bet tada jis tebebuvo menkai aprūpintas, ginkluotas pasenusiais ginklais, todėl daug legiono vyrų padėjo galvas ispanų žemėje. Tik maža dalis jų tegrįžo į Prancūziją. Vėliau, pertvarkytas ir gal kiek geriau aprūpintas, Arnaudo vadovaujamas legionas buvo išsiųstas į Alžiriją, į Barbarų piratų karą, o 1851 metais buvo perkeltas kariauti su turkais į Krimėją. Po Arnaudo mirties legionas kariavo daugelyje vietų. Napoleono III buvo išsiųstas net į Meksiką.

Būnant legione, mums pasakojo, kad 1863 metais du batalionai legionierių iš Alžirijos išvyko į Meksiką. Tuo laiku prancūzai buvo užėmę dalį Meksikos ir planavo į jos sostą pasodinti Austrijos imperatoriaus jaunesnįjį brolių Maksimilijoną. Po mėnesio legionas išsikėlė Verakruze ir apsistojo mažam kameronės kaimely. Pulkininkas Jeaningras, tuometinis legiono vadas, įsakė pirmo bataliono trečios kuopos žvalgam išžvalgyti kelią į Pueblo. Jis galvojo apsupti meksikiečius, bet pirma reikėjo surasti kelią kuriuo galėtų nuvežti savo artileriją. Jam net į galvą neatėjo, kad meksikiečių pulkininkas Milan tą žinojo.

Milan su savo 850 kavalerijos ir 1,200 pėstininkų jau laukė. Legiono žvalgų būrys, 59 kareiviai ir du karininkai, vedamas kapitono Danjou, apsistojo nakčiai. Kapitonas Danjou buvo prityręs legionierius. Prieš aštuonerius metus, kovodamas prieš Sevastopolio, prarado kairę ranką. Vėliau jam buvo pridėta medinė, su kuria jis atvyko ir į Meksiką.

Žvalgai pirmą naktį pernakojo ramiai, tik rytą, kai jie gaminosi pusrytį, pasijuto meksikiečių kavalerijos apsupti.

Kapitonas Danjou įsakė savo vyrams pasitraukti į netoliese esantį dviejų aukštų namą. Netrukus, baltą vėliavą iškėlęs, atėjo meksikiečių pasiuntinys ir pasakė, kad nori pasikalbėti su dalinio vadu. Kai kapitonas Danjou išėjo priekin, pasiuntinys pareikalavo, kad legionieriai pasiduotų geruoju. Danjou padėjo už pasiūlymą ir pasakė, kad legionierius nelaisvėn jie galės paimti tik negyvus. Pasiuntinys nujojo atgal, ir meksikiečiai tuoj pradėjo puolimą. Pirmas žuvo vienas iš karininkų, Vilain. Jau mirdamas jis dar sušuko, kad likę turi kariauti ligi mirties. Netrukus žuvo ir kapitonas Danjou, likusieji prisiekė jo medinei rankai, kad visi kovos tol, kol laimės arba žus.

Kova truko devynias valandas. Meksikiečiai, įsiveržę į namą, rado tik vieną gyvą legionierių ir kelis sužeistus. Meksikiečiai, sako, neteko 300 karių.

To narsaus žvalgų būrio žuvimo šventę kas me-

Linksmai nusiteikę XX laidos III kurso kariūnai. Iš k. A. Stirbys, neatpažintas, J. Klivečka (groja) ir J. Stelmokas.

J. ltn. Jonas Klivečka, kurio ieško, neprarasdama vilties, jo dukė

Ieškau p. Černiauskiénės (Černienės) Stasės. Ji iki 1944 m. mokytojavo Lietuvoje, Panevėžio valsč., Bernatonių km. Po karo gyveno Australijoje, vėliau JAV.

Jos vyras karininkas Černiauskas (Černius) Bagdonas su karininku Kli-

večka Jonu, Jono, 1945 m. gegužės mėn. antroje pusėje gyveno Danijoje, Bornholmo saloje, pas kleboną ir ruošėsi toliau traukti į Vakarus. Ponia Černiauskiénės (Černienės) ieškau, norėdama išsiaiškinti savo Tėvelio Klivečkos Jono likimą. Žinančius

apie p. Černiauskiénės (Černienės) Stasės ar jos artimųjų gyvenamą vietą prašyčiau pranešti adresu: Lietuva 232050 Vilnius, Žvaigždžių 8-255. Tel. 44-47-43. Gražina Klivečkaitė-Ragalevičienė.

tai legionieriai švenčia balandžio mėnesio 30 dieną. Kapitono Danjou medinė ranka tebėra Aubogne mieste, Svetimšalių legiono muziejuje. Tame Meksikos kare legionieriai prarado apie 4000 vyrų.

1867 metais legionas buvo atšauktas ir grįžo į Alžirą. Maksimilijonas buvo suimtas ir nuteistas mirti. Austrų imperatorius Pranciškus Juozapas ligi mirties negalėjo atleisti Prancūzijai, kam jis austrus ir jo brolių Maksimilijoną paliko vienus meksikiečiams.

Kameronės mūšis liko legiono istorijoje panašiai į amerikiečių Alamo, kur 180 amerikiečių buvo užpulti 4,000 meksikiečių.

Nuo svetimšalių legiono įsikūrimo per jį yra perėję daugiau negu milijonas vyrų. Jų būta net iš 72 kraštų. Legiono muziejuje yra lenta, kurioje aukštinėmis raidėmis yra surašyti visi kraštai kurių vyrai yra buvę legione. Lietuvos vardas yra 52 vietoje. Lietuvos legione jau būta dar gerokai prieš Lietuvos

nepriklausomybę.

Pavyzdžiui, kai prancūzai kariavo Afrikoje su Abadel Krimu, vienas lietuvis, pavarde Stankevičius, rinko žuvusių draugų šautuvus, gadino jų užraktus ir slėpė, kad ginklai netektų priešui. Vienas iš tų šautuvų yra legiono muziejuje. Man vienas senas vokiečių legionierius pasakojo, kad vienu tarpu buvęs legionierių baras, kur rinkdavosi daug lietuvių, kurie gerdavo ir lietuviškai dainuodavo. Antrojo pasaulinio karo metu legione galėjo būti daugiau negu šimtas lietuvių.

Į svetimšalių legioną nepriimdavo pačių prancūzų, morokiečių, alžiriečių ir tunisiečių, nes jie ir taip turėdavo tarnauti Prancūzijos kariuomenėje, bet vistiek kai kurie prancūzai užsirašydavo belgais arba šveicariais. Tik nuo leitenanto laipsnio jau turėjo būti prancūzų pilietis.

(Bus daugiau)

RAMOVĖNAI KANADOS PADANGĖJE

Montrealio skyriaus metinis visuotinis narių informacinis susirinkimas įvyko 1990 m. liepos 8 d. Aušros Vartų parapijos salėje, L.K. Mindaugo šaulių kuopos būstinėje.

Susirinkimą 12 val. atidarė vicepirmininkas Juozas Šiaučiulis. Atsistojimu, tylos ir susikaupimo minute buvo pagerbtas skyriaus p-kas a.a. Viktoras Sušinskas (miręs 1990 m. gegužės 10 d., buvo gimęs 1918 m. lapkričio 7 d.) ir visi kiti anksčiau mirę skyriaus nariai.

Pristatoma, vicepirmininko parašyta susirinkimui, devynių punktų darbotvarkė: susirinkimo atidarymas, mirusiųjų pagerbimas, susirinkimo prezidiumo sudarymas, a/ pirmininko, b/ sekretoriaus, praeito susirinkimo protokolą, pranešimai: vicepirmininko, išdininko, revizijos komisijos, valdybos sudėties patvirtinimas, Lietuvos kariuomenės šventės minėjimas, įvairūs einamieji reikalai, pasisakymai, sugestijos skyriaus veiklai, susirinkimo uždarymas

ir po susirinkimo pabendravimas.

Susirinkimo prezidiumo sudarymas iš pirmininko ir sekretoriaus neįvyko, nes praeitame susirinkime, kuris buvo 1989 m. balandžio 2 d., naujai sudaryta valdyba ir pirmininkas buvo įsipareigoję dvejų metų kadencijai. Reiškia, jų kadencija baigiasi ateinančių metų balandžio mėnesio pradžioje. Susirinkimas pritarė J. Adomaičio pasiūlymui: J. Šiaučiulis, kaip vicepirmininkas, susirinkimui pirmininkauja, o protokolą surašo valdybos sekretorius.

Praeito susirinkimo protokolą perskaitė protokolą rašęs P. Gabrys. seka vicepirmininko pranešimas.

J. Šiaučiulis apibūdino esamą padėtį. Susirinkimas patvirtino valdybos sudėtį: būtent, valdybos p-kui a. a. V. Sušinskiui mirus, vicepirmininkas užbaigs kadenciją pirmininko pareigose. Reikalui esant, valdybos nuožiūra gali kooptuoti vicepirmininką valdybos papildymui.

Išdininko pranešimas: referuoja

Aug. Kalvaitis. Iš jo pranešimo matome, kad izdo kasos stovis geras. Šiuo metu banke "Litas" yra \$2,315.51. Iš Revizijos komisijos pirmininko A. Žiuko pranešimo paaiškėjo, kad komisija patikrinimo neatliko: nes jų nuomone nebuvo reikalo tikrinti valdybos kadencijai tik įpusėjus.

Diena po dienos artėjant Lietuvos kariuomenės šventės minėjimui, buvo pasikeista mintimis minėtos šventės paminėjimo, pasiruošimui. Be to, skyriaus veiklai pagyvinti valdybos narys parengimams Bronius Kirstukas pažadėjo Antano ir Rūtos Žiukų sodyboje š. m. rugpjūčio 18 d. suorganizuoti pobūvį prie užskandžių ir kavos pabendrauti.

Susirinkime iš 17-kos esančių sąrašuose dalyvavo 13-ka skyriaus narių. P-kas, sugiedojus tautos himną, susirinkimą uždarė 13:15 val. Dar kurį laiką pabendravę, pažadėjome vieni kitiems ir vėl neužilgo susitikti. Tad iki malonaus pasimatymo Antano ir Rūtos Žiukų sodyboje. P. G.

PAS ČIKAGOS RAMOVĖNUS

Birželio 3 d. Jaunimo Centre įvyko Lietuvos Karių Veteranų S-gos "Ramovė" Čikagos skyriaus narių susirinkimas, kuriam pirmininkauti buvo pakviestas Rudokas.

Susirinkimo pirmininkas Rudokas, kuris prižiūri Laisvės kovų muziejų, pranešė, kad muziejus Junimo centre yra atidarytas kas sekmadienį nuo 11 val. 30 min. ryto iki 1 val. 30 min. p.p., bet esant reikalui, ypač turint svečių iš Lietuvos, reikia jam paskambinti 312 - 471-2239, ir jis sutartu laiku atvyks ir muziejų lankytojams atidarys.

Iš a. a. ltn. Vlodo Garbenio paliki-

mo buvo gauta 500 dol.

Vykstant Lietuvoje nepaprastiems įvykiams, buvo kilęs klausimas, kad ir ramovėnai aktyviai įeity į politinį veikimą, tačiau padiskutavus, nutarta laikytis senų tradicijų ir į politiką nesikišti, o nariai gali aktyviai veikti kitose organizacijose, kurios rūpinasi Lietuvos laisvinimu.

Buvo diskutuojamas ir "Karys", kaip iš mėnesinio (10 numerių per metus) jis pasidarė dvimėnesinis — 6 numeriai metams, o kaina iškelta iki 26 dol. metams. Bet šio klausimo niekas nepaaiškino.

Kilus klausimui dėl Laisvės kovų

paminklo, buvo išsiaiškinta, kad jis nors ir buvo remontuotas, bet būtinai jį vėl reikia taisyti. Pavesta pirmininkui Juozui Mikuliui susitarti su kitomis organizacijomis ir neleisti paminklui sunykti.

Kapų puošimo dieną buvo aplankyti mirę ramovėnai kazimierinėse ir tautinėse kapinėse. Dalyvavo kun. Daugintis, Bagdžius, Rudokas ir kiti. Šiomet iškilmės prie buvusių Lietuvos Prezidentų eglių Indianoje bus liepos 8 d. 12 val. 30 min. Čikagos laiku.

Susirinkimas baigtas Lietuvos Himnu. S. P.

S K A I T Y K I R R E M K K A R I !

(Tąsa iš "Kario" Nr. 3)

MAJORAI

Jančys Alfonsas, VD5, ŠZ, NM
 Čaplikas Viktoras, VD5, SM, NM
 Vaitkus Vladas, VD5, SM, NM

KAPITONAI

Migevičius Nikodimas, SM, NM, KAŽb
 Zienius Juozas, VD5
 Ambraziūnas Pranas, SM, NM, VDM3
 Jokubaitis Martynas, GD5

LEITENANTAI

Meižys Dionizas, NM, KAŽb
 Sarauskas Martynas, NM
 Repšys Albinas
 Pečiūra Vytautas, SL, SN
 Varkalys Kazys (stip.), UAP3
 Pustelninkas Antanas
 Perminas Viktoras, GDM3
 Baipšys Bronius
 Tumas Adomas
 Gaidamavičius Juozas

Daugela Heliodoras
 Tumosa Antanas
 Valiuškis Antanas
 Kasperavičius Bronius
 Vaznelis Stasys
 Sprindys Vacys

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Daugelavičius Alfonsas
 Adomaitis Augustinas
 Mažeika Vincas
 Jurevičius Jonas

JŪRININKAI

KARO LAIVAS „PREZIDENTAS SMETONA“

JŪRŲ LEITENANTAI

Labanauskas Povilas, NM, SL

Kuizinas Vytautas (stip.), Šved. ŠO5

LEITENANTAI

Jurevičius Stasys, NM

KARO AVIACIJA

Brigados generolas **Gustaitis** Antanas, karo aviacijos viršininkas.
 VKII3, GD3, VD4, NM, SSV, Čeksl. BL4, Ital. CL3 ir 4, Lat.
 T22, Pranc. GL4, Šved. VOIHK1.

PULKININKAI

Grigiškis Juozas (tiek. sk. v-kas), GD3 ir 4, SM, NM
 Rapšys Juozas, gen. št. (štabo v-kas), GD4, SM, NM, Lat. NM

PULKININKAI LEITENANTAI

Reimontas Viktoras (mok. v-kas), VKII3, GD4, NM
 Gavelis Antanas (dirbt. v-kas), VKII3, NM
 Bruzdeilinas Vilius, san. (vyr. san. kar.), VD4, SM, NM
 Reichertas Eduardas, adm. (ūk. v-kas), VD4, NM
 Mikolajūnas Kazys (tiek. sk. turto dal. ved.), GD4, SM, NM
 Januškevičius Česlovas (mok. gr. vad.), VC5, VD5, SM, NM
 Liorentas Jonas (III gr. vad.), VC5, VD5, SM, NM, Čeksl. BL5,
 Ital. CI4, Šved. ŠO.
 Motuzas Antanas (komendantas), VC5, GD4, NM

MAJORAI

Čemarka Vytautas (II gr. vad.), GD4
 Adomaitis Jonas (naik. esk. vad.), GD5, NM
 Jablonskis Vytautas (foto tarn. v-kas), GD4, SM, NM
 Gricevičius Vytautas (tiek. sk. užp. dal. ved.), GD4, NM
 Mitalas Adollas (tarn. sk. v-kas), VD5, NM
 Senbergas Vsevolodas (techn. dal. ved.), VC5, GD4, SM, NM,
 SGV, SL, SSV, Ital. CI4
 Šešplaukis Ignas (art. žv. esk. vad.), GD4, NM
 Vaivada Bronius (karo meteorol. tarn. v-kas), GD4, NM
 Zagurskis Antanas (mokyklos karin. kl. ved.), VD5, NM
 Ferencas Narcyzas, gen. št., NM
 Augustinas Adomas (ryšių v-kas), GD4, NM
 Lapienis Petras (art. žv. esk. vad.), VD5, NM, UAP3
 Kutka Antanas (mok. gr. vyr. instr.), GD4, NM
 Jakštys Stasys (techn. dal. inž. kontrol.), VC5
 Šimkus Kazys (bomb. esk. vad.), VD5, NM
 Vaičius Juozas (naik. esk. vad.), GD4, NM

KAPITONAI

Karpus Petras, adm., NM
 Palėjus Jonas, adm., GD4, NM
 Kovas Jurgis, GD4, NM
 Tyškus Feliksas, GD4, SM, NM
 Pušneraitis Juozas, GD4, NM
 Leončikas Mikas, GD4, NM
 Mintautas Kazys, VD5, NM
 Puodžiūnas Petras, VD5, NM
 Brazauskas Mečys, NM
 Luža Stasys, NM
 Naujokas Andrius, NM
 Brazauskas Balys, NM
 Mikėnas Jonas, VD5, GD5, NM, Čeksl. BL5, Ital. CI5
 Baipšys Stasys, NM
 Kavaliauskas Petras, NM
 Sakalauskas Viktoras, NM
 Drunga Zigmąs, GD4, NM
 Svilas Alfonsas, NM
 Biknius Kostas, NM
 Masys Petras, VD5, NM
 Nausėdas Juozas, GD4, NM
 Tupčiauskas Vytautas, san., VD5, NM
 Varanavičius Vytautas, NM
 Marcinkus Romualdas, GD5, NM, Čeksl. BL5, Ital. CI5
 Heidrikas Grigorius, GD5, NM
 Vymeris Ernestas, NM
 Bulvičius Albinas, GD4, NM
 Krasnickas Antanas
 Adomkevičius Norbertas
 Vedeika Petras, NM
 Karalius Vincas, NM
 Seliokas Juozas, NM
 Šliukas Vladas, NM
 Staugaitis Andrius, NM
 Grincius Jonas
 Zilys Juozas
 Jasiunskas Stasys
 Zukas Vaclovas

Vaičieliūnas Juozas
Kazokaitis Jonas

LEITENANTAI

Drejeris Artūras, NM
Gudynas Kazys, NM
Ingaunis Mečys, NM
Armonas Bronius
Steponkevičius Vaitiekus
Kvedaravičius Alfonsas
Žižis Vytautas
Pupelis Alfonsas
Tindziulis Albinas
Kuzmickas Bronius
Rimas Kazys
Molis Albinas, NM
Mačulionis Pranas
Andriūšis Juozas
Draugelis Jurgis, GD5
Digrys Vytautas

Mariūnas Aleksas
Lendraitis Leonas, GDM3
Sribikė Jonas
Augutis Mykolas
Švarplaitis Albertas
Krasnickas Stasys, VDM3
Urbsaitis Kazys
Kasperavičius Juozas, VDM3
Irlis Valentinas
Radzišauskas Juozas
Navickas Antanas, VDM3
Masiulis Antanas
Landsbergis Leonas
Bieliauskas Vytautas-Kostas
Sostakauskas Stasys
Grinevičius Aleksandras, VDM3
Jonaitis Izidorius, SN

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Jusius Danielius

Oškinis Bronius
Gerdauskas Antanas
Liakšas Kostas, GDM3
Juodis Jurgis, VDM3
Kostkevičius Aleksandras
Lisaukas Eduardas-Kazys
Drunga Antanas
Valevičius Juozas
Bužinskas Mečys
Tribė Leopoldas
Stankūnas Vytautas
Kantauskas Viktoras
Kalasiūnas Juozas
Numgaudas Vaclovas
Norkus Bronius
Bulota Stasys
Malinauskas Vladas
Aleksandravičius Petras
Ruigys Albinas
Karosas Juozas
Strazdas Jonas

PRIEŠLEKTUVINĖ APSAUGA

PRIEŠLEKTUVINĖS APSAUGOS RINKTINĖ

Pulkininkas Alanta Povilas, priešl. aps. v-kas, VC5, VD4, GD4, SM, NM

PULKININKAI LEITENANTAI

Lavinskas Juozas (zenit. art. gr. vad.), VD4, GD4, SM, NM

MAJORAI

Bukevičius Sergijus (ūk. v-kas), GD4, NM
Asevičius Vincas (techn. sk. v-kas), VC5, GD4, NM, Čeksl. BL5, Lat. NM
Zavadskis Benius, GD4, NM, KAŽb
Vegneris Ernestas, GD4, NM, KAŽb

KAPITONAI

Salikas Bronius, VD5, NM
Kazlauskas Alfonsas, GD4, NM
Telksnys Jonas, NM
Zaluba Adolfas, GD5

Vaitkūnas Antanas (aukšt. karo mok.), NM
Mešlius Antanas

LEITENANTAI

Inčiūra Adolfas
Janulaitis Jonas (aukšt. karo mok.)
Jankauskas Julius
Gabriūnas Kazys, GD5
Monkevičius Jonas
Ponelis Bronius, VDM3
Grižas Povilas
Gamziukas Viktoras
Stelingis Antanas
Gužaitis Jonas
Dubinskas Mykolas

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Dimindavičius Antanas
Maceina Juozas
Puodžiūnas Kazys
Kneita Antanas
Simokaitis Antanas
Gabrėnas Antanas
Bakūnas Leonas
Rimkūnas Jonas, GDM3
Trakinskas Povilas
Virkutis Pranas-Jonas
Atutis Aleksandras
Dembinskas Jonas

KARIUOMENĖS MOKYMO ĮSTAIGOS

VYTAUTO DIDŽIOJO AUKŠTOJI KARO MOKYKLA

Brigados generolas Karvelis Vladas, gen. št., Mokyklos v-kas, VD3, GD4, SM, NM, Čeksl. BL5, Lat. NM

PULKININKAI

Zaskevičius Stasys, gen. št. (etat. lekt.), VD3, SM, ŠZ, NM
Kiršinas Vincas, gen. št. (inspektorius), VD3, GD4, NM, Lat. NM

MAJORAI

Mikštas Pranas, NM

KAPITONAI

Petrauskas Pranas, GD4, NM

LEITENANTAI

Rutelionis Vytautas

PIRMOJO LIETUVOS PREZIDENTO KARO MOKYKLA

Pulkininkas Skučas Kazys, mokyklos viršininkas, VD3, GD3, SM, NM, UAPI, Čeksl. BL3, Lat. NM

PULKININKAI

Banys Jackus (lektorius), VD3, VKII3, NM
Janulionis Linas, san. (vyr. san. kar.), VD3, VKII3, SM, NM
Jakutis Boleslovas, gen. št. (lektorius), VD3, VC5, GD3, NM, Belg. CM1, Suom. BR3, Lat. SK, Est. KK3, Ital. CI3, Lat. T23, NM

PULKININKAI LEITENANTAI

Surkus Antanas (bat. vad.), VD5, GD4, NM, Sved. ŠOIkl.
Gladutis Pranas (lektorius), GD3, VD4, SM, NM, UAP2, Lat. NM
Statkevičius Laurynas (ūk. v-kas), GD3, NM
Bartkus Tadas, gen. št. (lektorius), GD4, NM

MAJORAI

Keliotis Pranas, VD5, NM
Beinaravičius Bronius, GD4, NM

Stakionis Jonas, VD5, SZ, NM
Drongis Zenonas, VD5, GD5, NM
Racka Antanas, GD4, NM

KAPITONAI

Kazakevičius Juozas, san., VD5, SL
Vėbra Juozas, GD4, NM
Jaruševičius Petras, GD4, NM, UAP3
Geibavičius Jonas, VD5, GD5, NM
Ramanauskas Antanas, GD4, NM
Šapronas Petras, VD5, VDM3
Kazakaitis Henrikas (aukšt. karo mok.)

LEITENANTAI

Ūselis Juozas, GD5
Vaičius Liudvikas, GD5
Gužaitis Pranas (stip.)
Polujanskas Jurgis (stip.)
Sakalauskas Juozas
Petronis Pranas, GDM3
Žibinskas Vladas, GDM3
Sadzevičius Juozas
Zemaitis Ignas, GDM3
Šlapkauskas Domas
Šagamogas Ipolitas
Karosas Klemensas

Krikštonis Juozas
Lukšas Ignas, VDM3
Jablonskis Juozas, VDM3
Ališauskas Augustinas, VDM3
Ašmutaitis Herbertas
Stanevičius Vytautas
Reikalas Nikodemas, GDM3
Velykis Bronius
Kupstas Jonas

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Kaušakys Povilas
Tamulaitis Vytautas

ŠAULIŲ SĄJUNGA

ŠAULIŲ SĄJUNGOS ŠTABAS

Pulkininkas **Saladzius** Pranas, sąjungos vadas, GD3, VD4, SZ, NM, SSV, UAP1 ir 2, Lat. T22, NM, SK

PULKININKAI LEITENANTAI

Žukas Petras, gen. št. (štabo v-kas), GD4, SZ, NM

MAJORAI

Karaša Motiejus, VD5, SZ, NM, UAP2, Est. UK1 ir 2, Lat. UŽ1 ir 2, Suom. UK
Matulionis Jeronimas (ūk. v-kas), GD4, NM, Lat. NM

KAPITONAI

Gedmantas Antanas, adm., GD4, SZ, NM, Lat. NM
Gečas Albinas, adm., NM

KARIUOMENĖS ĮSTAIGOS

KARIUOMENĖS TEISMAS IR PROKURATORA

Brigados generolas **Mieželis** Vladas, teismo pirmininkas, GD4, NM
 Brigados generolas **Vimeris** Emilis, prokuroras, GD2, VD3, VKII3, NM, Lat. NM

PULKININKAI

Gurevičius Vincas (nuol. karo teis.), VC5, GD3, VD4, SM, NM
Sereika Tomas (prokur. pad.), GD3, NM
Matulevičius Julius (nuol. karo teis. ir Vyr. Trib. karo teis.), VC5, GD3, SM, NM, Lat. NM
Rudminas Kazys (ypat. svarb. byl. tard.), VD4, SM, NM
Lapšys Adolfas (nuolat. karo teis.), VD4, GD4, NM
Gruodis Antanas (prok. pad.), GD4, NM

PULKININKAI LEITENANTAI

Gudavičius Jonas (prokur. pad.), GD4, NM, Lat. NM
Dailidė Antanas (nuov. tard.), GD4, NM

Korla Jonas (nuov. tard.), GD4, SM, NM, Lat. NM
Macelis Antanas (teismo sekr.), VKII3, GD4, SM, NM

MAJORAI

Urbelis Antanas, VKII3, SM, NM
Sepetys Alfonsas, adm., VD5, GD4, NM
Mackevičius Stasys-Algirdas, GD4, NM

KAPITONAI

Vilutis Juozas, SM, NM, Lat. NM
Grigas Bronius, GD4, SM, NM

LEITENANTAI

Rudzianskas Mečys
Jakštys Jonas
Noreika Jonas

KARIUOMENĖS TIEKIMO VALDYBA

Brigados generolas **Gerulaitis** Zenonas, gen. št., kar. tiekimo viršininkas, VD3, VC5, GD3, SM, NM, Belg. C3, L2 ir 4, Lat. NM, Pranc. GL3 ir 4

PULKININKAI LEITENANTAI

Sliogeris Vaclovas, int. (ūkio insp.), VD4, GD4, SM, NM
Bukevičius Romanas (sąm. dal. ved.), GD3, NM, UAP3
Katinskas Juozas (pens. sk. v-kas), VKII3, GD3, NM, Lat. NM
Pridotkas Andrius (K. A. M-jos kanc. v-kas), GD4, SZ, NM, UAP2
Pažemeckas Kazys, int. (mob. reik. ved.), VD4, NM
Kriščiūnas Jonas (ūk. sk. v-kas), VD5, GD4, NM, Lat. NM

MAJORAI

Kuncaitis Justinas, GD4, SM, NM, Lat. NM
Prizgintas Vladas, adm., GD4, NM

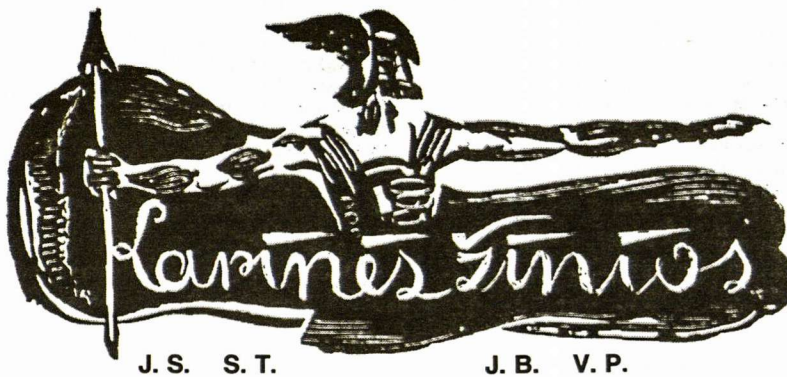
KAPITONAI

Kadžys Kazys, SM, NM, Lat. NM
Kuginis Petras, adm., VD5, NM
Mitkus Jurgis, adm., GD4, SM, NM
Penčyla Kazys, adm., VKII3, GD4, SM, NM, Lat. NM
Palubinskas Matas, GD4, NM
Matusevičius Jonas, NM, KA2b

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Sidaravičius Albinas

Artilerija — 50 metų praėjus

Šio rašinio informacija skiriama pirmiausia tiems, kurių žinios apie artileriją remiasi daugiausiai tuo, ką turėjome nepriklausomos Lietuvos keturiuose artilerijos pulkuose ir Priešlėktuvinės apsaugos rinktinėje. Nuo to laiko iki mūsų dienų artilerijos srityje yra padaryta milžiniška pažanga, kurią čia trumpai apžvelgsime, pasinaudodami populiaria literatūra.

Vėlesniais mūsų kariuomenės egzistavimo metais mes turėjome 75 mm prancūzų M 1897 modelio lauko patrankas, 105 mm prancūzų 1934 metų modelio Schneider - Creusot haubicas, raitoji artilerija turėjo rusų 1902 metų modelio 76,2 mm lauko patrankas, o priešlėktuvinė artilerija buvo ginkluota 75 mm Vickers-Armstrongs priešlėktuvinėmis patrankoms. Pagaliau, artilerijos uždavinius ribotu mastu atlikinėjo ir pėstinijos turimė 81 mm minosvaidžiai. Visų keturių pulkų artilerija judėjo arklių trauka, išskyrus pilnai motorizuotą priešlėktuvinę artileriją ir pėstininkų priemonėmis gabenamus minosvaidžius.

Kiek matoma iš Štabo Žinyno, mūsų artilerija naudojo tik dviejų pagrindinių tipų sviedinius: granatas, kurios daug buvo skirstomos į plieno ir plieno-ketaus granatas ir šrapnelius. Šrapneliai buvo naudojami kauti nepridengtus gyvus taikinius, o granatos, panaudojant skirtingus degtuvus, įvairiems kitiems uždaviniams, priklausomai nuo kautynių pobūdžio.

Dabartinė lengvoji lauko artilerija

naudoja pabūklus bent 105 mm kalibro, kurie šaudo tiek lėkšta, tiek ir rieta trajektorija. Kai kurių konstrukcijų pabūklai gali būti transportui išardomi ir, kaip kalnų artilerija, nelygia vietove transportuojami dalimis. Šios klasės pabūklai gali būti patogiai perkelti ir helikopteriais. Arklių trauka šių dienų artilerijoje iš viso nebenaudojama... Pavyzdžiui, štai tokio pabūklo duomenys.

Britų Royal Ordinance Factory (ROF) 105 mm lengvasis pabūklas, svoris ugnievietėje ir žygyje 1858 kg žygiui liemu pasukamas viršum stovo, metmenys tokioje padėtyje ilgis 4,88 m plotis 1.78 m aukštis 1,37 m. Pakilos kampas nuo plus 70° iki minus 5.5°, į šonus 11°, o naudojant platforma 360°, didžiausias tolinašumas 17.200 m. Šie pabūklai labai gerai pasirodė Falklandų salų operacijoje prieš Argentiną ir ir dabar yra naudojami britų kariuomenėje, JAV kariuomenėje kaip "M119". Australijoje kaip "Hamel" ir dar visoje eilėje

kitų valstybių. Jie vietoje gaminami Australijoje ir Indijoje.

Įvairios valstybės gamina traukiamą artileriją, nes ji dar reikalinga tam tikroms specifinėms sąlygoms. Ne visa kariuomenė yra taip judri kaip šarvuotųjų junginiai. Traukiamą artilerija yra pigiau gaminama ir lengviau aptarnaujama kaip savieigė, skirta veikti su šarvuočiais.

Kiek matoma literatūroje, Vakarų pasaulio valstybių traukiamos artilerijos daugiausia gaminama 155 mm kalibro. Tokia yra Argentinos, Austrijos, Prancūzijos, Izraelio, Jungtinė Italijos, D. Britanijos, Vokietijos, Pietų Afrikos, Švedijos ir JAV artilerija. Sovietai laikosi skirtingų kalibrų ir naudoja 122 mm, 130 mm ir 189 mm pabūklus. Šio pastarojo tolinašumas, naudojant raketos padedamą sviedinį, siekia 45.800 m.

Savieigė artilerija šiuo metu yra neišskiriamas jungtinių ginklų rūšių elementas, savo ugnies pavaldumu, šaudmenų rūšių skaičiumi bei judrumu kautynių lauke vaidinanti gyvybiniai sarbų vaidmenį. Prieinamoje literatūroje minimas tik vienas, čekoslovakų, 152 mm. pabūklas judantis ratais; visi kiti juda vikšrais. Kalibras svyruoja nuo 105 mm iki 203 mm, svoris svyruoja priklausomai nuo to, ar tarnybai apsaugoti pritaikyti šarvai, žygio greitis daugumoje apie 60 km/val. Dalis tarnybos žygyje važiuoja sunkvežimiais, kuriais vežami šaudmenys.

Kautynėse savieigė artilerija yra judresnė už traukiamą artileriją. Da-

1a. 105 mm lengvasis pabūklas australų kariuomenės "Hamel", JSV M119

bartinės elektroninės sekimo priemonės labai greit nustato prieš ugnievietę, į kurią nukreipiama savo artilerijos ugnis. Dėl šios priežasties artilerija vienoje ugnievietėje vengia užtrukti, paleidus ugnį, greit keičiama pozicija. Ugnies veiksmingumui padidinti įvairiose valstybėse naudojama automatinio užtaisymo sistema. Pvz., prancūzų 155 mm CCT pabūklas gali išleisti aštuonis sviedinius per minutę.

Įvairios valstybės savo turimą artileriją nuolat tobulina, todėl sunku patenkinti visai savieigai artilerijai bendrus duomenis. Kai kurie pabūklai yra tik įmontuoti ant vikšrinio vežimo, kuriuo važiuoja tik vairuotojas ir gal dar vienas karys. Ugnievietėje tarnyba yra neapsaugota nuo lengvųjų ginklų ugnies ir artilerijos skeveldrų. Trečiose valstybėse bokšteliai saugo tarnybą ir nuo ABC (atominų, bakteriologinių, cheminių) ginklų. Lyginant su tankais, savieigės artilerijos šarvai yra žymiai lengvesni ir jų bokšteliai (kur jie yra) turi tik ribotą horizontalų kampinį judrumą, tuo sutaupant svorį ir konstrukciją padarant paprastesnę. Čia trumpai apžvelgsime porą būdingesnių savieiginių pabūklų.

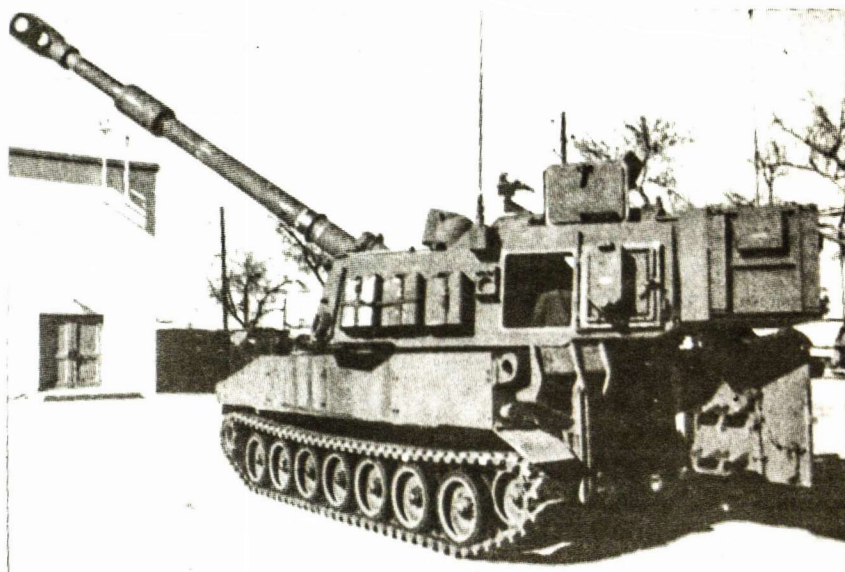
Sovietų SO-203 (NATO pavadinimu M1975) 203 mm buvo išvystytas po to, kai įvairūs Vidurio Rytų karai parodė, kad sovietų ligi to meto naudojami traukiami pabūklai savo judrumu negali prilygti savieigai artilerijai. Šis pabūklas išvystytas pradžioje naudojant 122 mm haubicą ir 152 mm patranką — haubicą. Tarnyba šarvais nesaugoma, naudoja iki 27.000 m siekiančias granatas, iki 37.000 siekiančius raketa padedamus sviedinius, gali šaudyti ir atominiais sviediniais. Vikšrinio vežimo variklis yra užpakalyje, priekyje yra šarvuota vairuotojo kabina. Pabūklas yra įmontuotas vežimo užpakalyje, žygyje jo vamzdis prilaikomas virš vairuotojo kabinos. Prieš šaudant, vežimo užpakalyje hidrauliniai nuleidžiamas ir į žemę įremiamas noragas — pastovumui padidinti. Sunkiems sviediniams ir

sviedžiamiesiems užtaisams į spyną paduoti naudojama hidraulinis keltuvas. Tarnybos didžioji dalis ir amunicija veždama pagalbinio šarvuotu, vikšrinio vežimu. Apytikriai duomenys: svoris, tuščio 37.000 kg, pakrauto 40.000 kg, variklis vienas dizelis 450 AJ, ilgis 12,80 m, vežimo ilgis 10.50 m, plotis 3.50 m, aukštis 3.50 m.

JAV M109 155 mm savieigė haubi-

Normalus šaudymo greitis yra vienas šūvis per minutę, bet trumpais tarpais gali siekti 3 šūvių per minutę. Haubica gali naudoti įvairių p. skirčių šaudmenis, granatos siekia iki 14.320 m. Žygyje kartu vežama 28 sviediniai ir tiek pat sviedžiamųjų užtaisų. Apsaugai nuo lėktuvų ant bokštelio įmontuotas 12,7 mm kulkosvaidis, kuriam vežama 500 šovinių.

Pradžioje naudotos trumpoko

155 mm JAV M109 savieigis pabūklas, naujausia HIP versija

ca yra vienas plačiausiai Vakarų pasaulyje paplitusių pabūklų. Per keletą metų išbandžius kelis vis tobulinamus prototipus, M109 pabūklas buvo įvestas kariuomenėje 1962 m. Kiekvienai šarvuotai ir mechanizuotai divizijai buvo duota po 54 pabūklus, suorganizuotus trijuose batalionuose po 18 pabūklų, batalione trys baterijos po 6 pabūklus.

Vežimo liemuo ir šarvuotas bokštelis yra iš suvirintų aliuminio plokščių, pamažu tekančias upes gali perplaukti savo vikšrų pagalba. Pabūklo vertikalus judrumas yra nuo plius 75° iki minus 5° horizontalus judrumas apima visus 360°. Pabūklo vamzdis turi dūmų ištraukėją ir atatrunkos stabdį.

vamzdžio haubicos, vėliau tobulinant pakeistos ilgesniais vamzdžiais, tuo padidinant tolnašumą iki 18.000 m. Toliau tobulinant pagerintas užtaisomasis ir atošliaužos mechanizmai. Šiuo metu JAV ginklavime esančios haubicos tobulinamos pagal HIP (Howitzer Improvement Programme) programą. Ją baigus, bokštelyje telpa 50 šovinių, šaudymo visi duomenys bus skaičiuojami kompiuteriu ir radiju perduodami pabūklams, plačiai išsklaidytiems, kad priešui būtų sunkiau juos šaudyti sutelkta ugnimi. Naudojant raketų padedamus sviedinius, tolnašumas sieks apie 30.000 m.

Čia pateikiami kai kurie techniniai duomenys apie M109 haubicą. Tar-

ryba — 6 kariai, svoris 23.786 kg, variklis 405 AJ dizelis, didžiausias greitis kelyje 56 km/val. maksimalus atstumas be kuro papildymo 386 km, gali kopti į 60% kliūtį, pervažiuoti 1,83 m griovį.

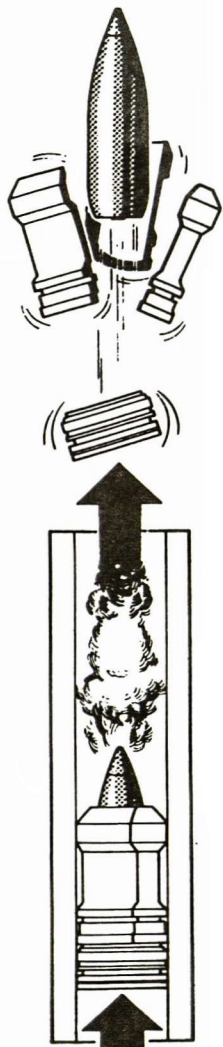
Nors tai neįeina į artilerijos kaip ginklų rūšies apimtį, bet reikia paminėti radikalias naujienas matomas artilerijos pabūkluose, įmontuotuose sunkiuosiuose tankuose, anglų kalba vadinamuose Main Battle Tank — MBT. Išaugęs tankų judrumas ir vis atsparesni šarvai pareikalavo pabūklo, kuris galėtų pirmas pataikyti į pasirodžiusį priešo tanką ir jį tuo pataikymu išvesti iš rikiuotės. Pabūklų kalibras dažniausiai svyruoja tarp 105 ir 120 mm, vamzdis būna graižtvuotas ar be graižtvų (lygus). Pabūklai naujausiuose tankuose užtaisomi automatiškai, šaudymo duomenys gaunami kompiuteriu.

Literatūroje minima visa eilė specializuotų šaudmenų, apie kuriuos smulkesnių duomenų nėra, tik iš jų pavadinimų galima spręsti apie jų kai kurių konstrukcijos arba paskirties savybes. Apie kai kurių konstrukciją yra ir trumpų aprašymų. Anglų kalba literatūroje įvairios šaudmenų rūšys žymimos jų pavadinimo santrumpomis — akronimais, kuriuos čia naudosime. Pažymėtina, kad literatūroje visai nebeminimi šrapneliai. Galima prileisti, kad tai dėl to, kad kariuomenė dabar juda daugiausia šarvų priedangoje, o neprisidengę veikia tik maži dalinėliai.

AFAP — Artillery Fired Atomic Projectile — artilerija iššaukiamas atominis sviedinys. Tai taktinio panaudojimo sviediniai, naudojami stambųjų kalibrų artilerijos.

APDS — Armor Piercing Discarding Sabot. "Sabot" yra prancūzų kalbos žodis reiškias klumpę. Šarvams pramušti kinetine energija (smūgiu) vartojamas sunkiausias, kiečiausias metalo, volframo (angliškai tungsten) ar išnaudoto uranijaus masyvus sviedinys, mažesnis už pabūklą kalibro. Šis sviedinys apsuptas kelių dalių lukštu, kuris nukrinta sviediniui

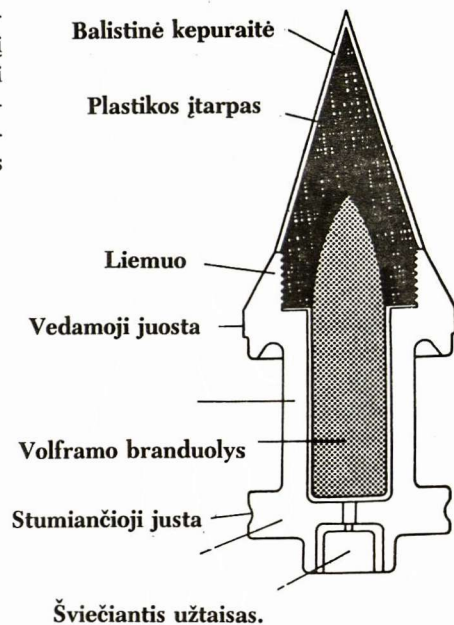
išlėkus iš vamzdžio. Tas lukštas ir vadinamas "sabot", mes bandykime jį vadinti sviedinio lukštu, skirtingai nuo sviedinio kevalo. Lukštas gaminamas iš lengvo metalo. Žymiai didesnio kalibro sviedžiamasis užtaisas

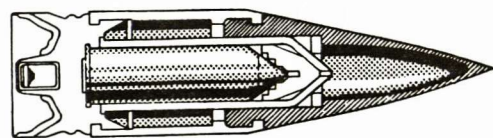
3. APDS — prieššarvinis sviedinys su numetamu lukštu.

vamzdyje esančiam palyginti lengvam (kartu su lukštu) sviediniui duoda didelį pradžios greitį, kuriuo toliau lekia tik sunkus mažesnis sviedinys, turįs didelę pramušamąją galią.

APFSDS — Armor Piercing Fin-Stabilized Discarding Sabot. Tai šar-

3A. Vokiečių sukonstruotas, vėliau sovietų kopijuotas prieššarvinis sviedinys.

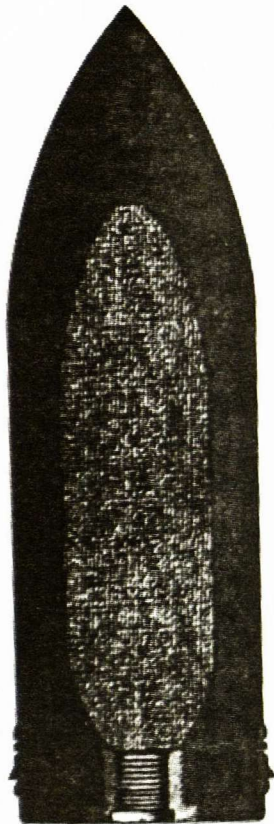
3B. Britų prieššarvinis sviedinys, kuriame lengvos dalys apsupta volframo branduolį.

vų pramušamasis sviedinys, naudojamas su lukštu, šaudomas iš negraižtvuotu vamzdžiu patrankos, tuo labai žymiai sumažinant trintį. Švio kryptčiai išlaikyti sviedinys turi uodegos sparnelius, kurie išsiskleidžia sviediniui išlėkus iš vamzdžio.

Binary Chemical — cheminiai sviediniai, kuriuose dviejuose atskiruose induose yra cheminės medžiagos, kurios kiekviena atskirai nėra nuodingos ir kurios sudaro nuodingą junginį tik susimaišiusios sviediniui sprogtant. Šis metodas taikomas tik kai kurioms karo cheminėms medžiagoms.

CLGP — Cannon-Launched Gui-

HEAT — prieštankinė granata. Jos konstrukcija atrodo paprasta, bet truko daug metų ir bandymų iki ji buvo sukonstruota. Jos smaigalis turi būti kietas šarvui pramušti, bet sienelės pakankamai elastingos atsispirti prasilaužimo pro šarvą įtampai. Sprogstamoji medžiaga turi būti pakankamai inertiška susidūrimo smūgiui, o degtuvas turi veikti tik perėjus pro šarvą.

ded Projectile. Pabūklo iššautas sviedinys elektroninėmis priemonėmis nuvairuojamas į taikinį.

HE — High Explosive. Sviedinys, kuris veikia sprogo smūgiu ir skeveldromis. Šiam sviediniui atitinka Lietuvos kariuomenėje naudotas granatos pavadinimas.

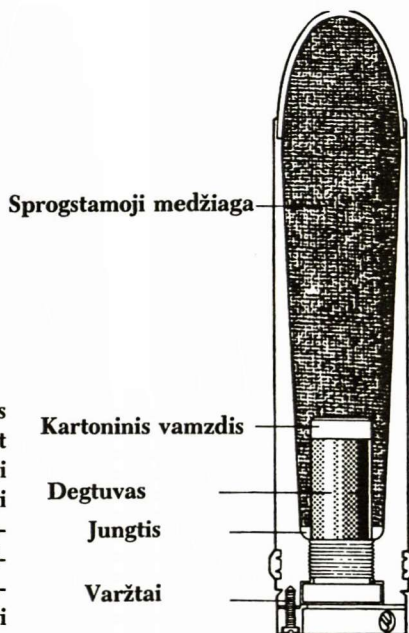
HEAT — High Explosive Anti-Tank. Prieštankinė granata.

HEATFS — High Explosive Anti-

granata, naudojama negraižtuotu pabūkle, kryptį išlaikant sparneliais, išsiskleidžiančiais po šūvio.

HESH — High Explosive Squash Head. Kovai su šarvuočiais naudojama granata, kuri prie taikinio prisiploja ir tik tada sprogo, to sprogo smūgiu šarvuočio viduje nuo šarvo atmušdama gabalą metalo, kuris kaina įgulą ar ardo įrengimus.

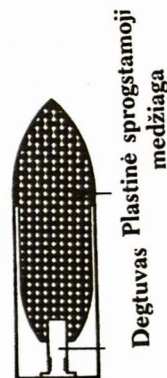
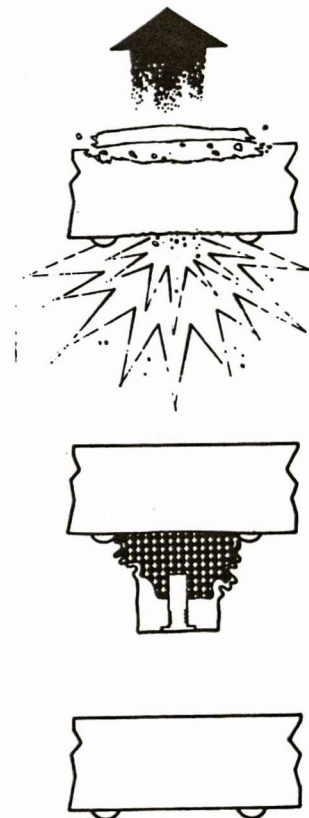
RAP — Rocket Assisted Projectile. Raketos padedamas sviedinys ir **HERA** — High Explosive Rocket Assisted — raketos padedama granata.

5. HESH – Prieššarvinė prisiplojanti granata

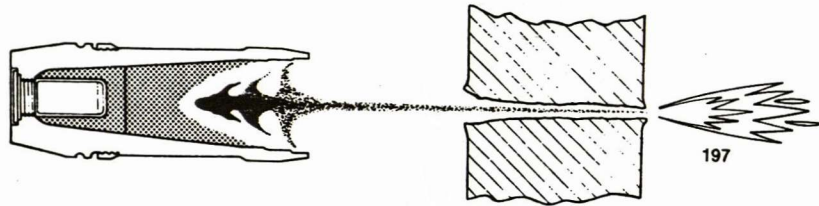
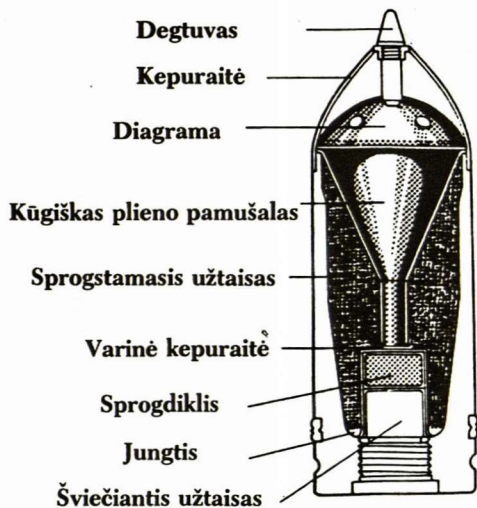
Tank Fin-Stabilized. Prieštankinė Pirmasis pavadinimas tinka bet kurios paskirties sviediniams, antrasis — granatomis. Šie sviediniai iššaunami iš pabūklo sviedžiamuoju užtaisų, bet pačiuose sviediniuose yra dar raketinis variklis, kuris pradeda veikti tik sviediniui pasiekus trajektorijos viršūnę, tuo duodamas jam naują impulsą. Literatūroje randama, kad tokie sviediniai naudojami stambiųjų kalibrų artilerijoje, pabūklo tolnašu-

mą padidinant apie 20-30%. Šio metodo neigiamybės yra tos, kad raketinis variklis užima sprogo užtaisui reikalingos vietos dalį, tuo sumažinant sviedinio veiksmingumą ir žymiai padidina sklaidą.

5A. Prisiplojančios granatos veikimas

6A. Tuščiavidurio užtaiso veikimas: karštos sproginimo dujos pradegina šarvą.

RAP — Rocket Assisted Projectile. Raketos padedamas sviedinys ir HERA — High Explosive Rocket Assisted — raketos padedama granata. Pirmasis pavadinimas tinka bet kurios paskirties sviediniams, antrasis — granatoms. Šie sviediniai iššaunami iš pabūklo sviedžiamuoju užtaisu, bet pačiuose sviediniuose yra dar raketinis variklis, kuris pradeda veikti tik sviediniui pasiekus trajektorijos viršūnę, tuo duodamas jam naują impulsą. Literatūroje randama, kad tokie sviediniai naudojami stambiųjų kalibrų artilerijoje, pabūklo tolnašumą padidinant apie 20 - 30%. Šio metodo neigiamybės yra tos, kad raketi-

nis variklis užima sprogstamam užtaisu reikalingos vietos dalį, tuo sumažinant sviedinio veiksmingumą ir žymiai padidina skaidą.

Čia išvardinta tik dalis viešai skelbiamų sviedinių rūšių. Šalia jų naudojami šviečiamieji, dūminiai, priešlėktuviniai su artumos degtuvais ir kitokie sviediniai.

Šioje apžvalgoje neminama dar daug artilerijos naujienų, pvz., daugiamazdė raketinė artilerija, kurios pradžią matėme II pasaulinio karo metu kaip "Stalino vargonus" ir vokiečių "Nebelwerfer". Pėstijos ginklavime šalia minosvaidžių, riestosios trajektorijos ginklo, atsirado kovai su

tankais ir lėktuvais skirti raketiniai ginklai, kaip TOW, "Stinger" ir panašūs lėkštos trajektorijos ginklai. Jų uždavinys nunešti į taikinį artilerijos sviediniui prilygstantį užtaisą. Visas šias artilerijos ir jai giminingas naujienas peržvelgti reikėtų plataus rašinio..

NAUDOTI ŠALTINIAI:

John Batchelor & Ian Hogg. *Artillery*. Ballantine Books, Inc., 1972.

Chris Bishop & David Donald. *The Encyclopedia of World Military Power*. The Military Press. 1987.

S. T.

Apgailėtina klaida

Šių metų "Kario" 2 Nr., 85 psl., po iliustracija įdėtas klaidingas parašas. Turėtų būti: **Martin Marietta b-vės lėktuvai — robotas.**

LIETUVOS KARININKŲ METRAŠTIS 1939 M.

Tai Lietuvos kariuomenės dokumentinis leidinys, rodantis nepriklausomos kariuomenės dalis bei jos įstaigas ir kt. su visų karininkų bei civilių tarnautojų (karininkų etatuose) sąrašais, baigiamas "Karyje" perspausdinti faksimile, tik perlaužant puslapius į "Kario" formatą. Leidinys svarbus Lietuvos istorijai, bet svarbus ir karininkų šeimų archyvams.

Jeigu atsirastų nors šimtinė norinčių šio leidinio atspaudą įsigyti, būtų galima padaryti atspaudus iš "Kario". Kainuotų apie 10 dol. Kas ketintų užsisakyti, pageidavimą *malonėkite siųsti "KARIO" redaktoriams adresu.*

Ižvalgūs patarimai Lietuvos vadams

Tėviškės žiburiai, pasinaudodami kovo 20 "Lietuvos rytu", balandžio 17 paskelbė buv. Lietuvos užs. reikalų ministerio Juozo Urbšio atvirą laišką Lietuvos Aukšč. tarybos pirm-kui Vytautui Landsbergiui ir Lietuvos komunistų partijos centro komiteto pirmajam sekretoriui Algirdui Brazauskui, pateikdamas jiems svarių minčių, su kuriomis verta susipažinti ir išseivijos lietuviams:

"Gerbiemieji, Atsiprašau, kad drįstu tarti ir savo žodį susidariusios politinės padėties tema. Žmonės mato ir girdi, kad mūsų politinis vežimas nors ir naujutėlis, nors tarytum gerų meistrų sukaltas, labai įartinai girgžda, jo ratai it netepti cypia, vis taiko išsukti iš tikro kelio. Į tą vežimą esame susėdę visi. Jį vieną teturime. Perlipę į šalimais ar toluoje grasinamai bildančius kitus vežimus, nuvažiuotume ne į tautos tikslą, o į priešingą nuo jo pusę, grįžtume į 'namus nevalios'. Jei pasirodytų, kad ratai netinkamai ant ašių sumaustyti, nesidrovėkime juos permaustyti — laiko dar kol kas turime. Tačiau gana metaforinės kalbos — vadinokime viską savo vardais..."

Į atgimstančios Lietuvos vadus jis taip kalba: (cituojame):

"Dabartinio mūsų politinio vežimo meistrai yra Sąjūdis ir savarankiškoji LKP. Sąjūdžio didžiuliai nuopelnai mūsų kelionėje į Nepriklausomybę yra akivaizdūs, nors nereikėtų užmiršti ankstyvesnių jo pirmtakų, gyvybe, lageriais, kalėjimais, tremtimi ruošusių jam kelią. Viešojo Sąjūdžio veikloje dalyvavo ir nemažas laisvųjų komunistų būrys. Sąjūdžio lyderiu

pelnytai tapo Vytautas Landsbergis. Garbė jam! Savarankiškos LKP lyderiu pelnytai laikome Algirdą Brazauską. Garbė jam! LKP, jam vadovaujant, herojiškai nutraukė grandinę, kuri ją rišo prie TSKP. Visi matėme jos XX suvažiavimą, kuris ją išlaisvino iš svetimos priklausomybės. Matėme A. Brazausko keliones į Maskvą ir užjausdami jautėme jį, apsuptą priešingų akių ir jėgų. Taip LKP pasidarė reikšminga jėga kelyje į Nepriklausomybę. Nemeskime jai po kojom akmenų ir neburnokime ant jos vien dėl to, kad ji vadinasi komunistine. Toks tos partijos vardas gelbsti jai kovoti su tam tikromis priešingomis Lietuvos Nepriklausomybei jėgomis".

PLB prašymas kraštų LB valdybom

PLB valdyba paprašė atskirų kraštų LB valdybas imtis tokių žygių Lietuvos laisvinimuisi padėti: (TŽ, 4.17):

1. Aplankyti įvairių valstybių ambasadas ir patirti jų vyriausybių nusitattymą Lietuvos atžvilgiu;
2. paveikti savo krašto vyriausybę, kad ji iškviestų prie jos akredituotą Sov. S-gos ambasados pareigūną pasiaiškinti, kai prieš Lietuvą pradedamos naujos represijos;
3. stengiasi, kad jos krašto vyriausybė pripažintų Lietuvos nepriklausomybę ir jos vyriausybė ir pasisakytų prieš sovietų vykdomą agresiją Lietuvoje;
4. palankius savo krašto vyriausybės veiksmus ar pareiškimus Lietuvos reikalu skubiai perduoti į Lietuvą;
5. daryti žygių Raudonajame kryžiuje ir Amnesty International, kad būtų paleisti iš kalėjimų Sov. S-gos armijoje atsakę tarnauti lietuviai.

Amerikos vyskupų susirūpinimas Lietuva

Tos pat dienos TŽ paskelbė tokią žinią ape JAV vyskupų susirūpinimą Lietuva. Cituojame:

JAV vyskupų tarptautinių reikalų komitetas vyskupo Roger M. Mahony 1990 m. balandžio 9 d. laišku kreipėsi į Sovietų Sąjungos ambasadorių Vašingtone ir nurodė, kad Amerikos katalikų vyskupai stipriai pritaria atvirumo ir pertvarkos politikai, padedančiai siekti laisvės, teisingumo ir tiesos Rytų Europoje ir pačioje Sovietų Sąjungoje. Šiandien yra matoma, kad visa tai taikiu būdu siekiama Lietuvoje, kurioje daug metų buvo paneigtas savarankiškumas. Mes esame labai susirūpinę šiomis dienomis besireiškiančiais jūsų valdžios veiksmais ir tikime, kad ji nepanaudos jėgos. Taip pat mums kelia rūpestį ir pranešimai apie didėjančią diskriminaciją prieš lietuvius, tarnaujančius sovietų armijoje. Mes nuoširdžiai meldžiamės, kad jūsų valdžia ir visi atsakomybę jaučiantys pareigūnai susitartų, taikiai išspręstų problemas ir įteisintų Lietuvos gyventojų siekius".

Paripазinimas de facto ir de jure

Lietuvai kovo 11 paskelbus nepriklausomybės atstatymo deklaraciją, pasidarė aktualus Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo de facto ir de jure klausimas. Kuo jie skiriasi, balandžio 25 *Drauge* aiškina Juozas Kojelis. Jo mintis, pasinaudojant Lietuvos prezidento patarėjo William J. H. Hough straipsniu "The Republic of Lithuania: A Case for international recognition" (Lietuvos respublika: tarptautinio pripažinimo byla), kuris buvo išspausdintas Lietuvoje leidžiamame *The Lithuanian Review* žurnale.

Šį klausimą autorius taip aiškina. Po I pasaulinio karo atsikūrusi Lietuva kitų valstybių buvo pripažinta de jure tarp 1920 ir 1922 m. Prieš tai jos buvo pripažinusios Lietuvą de facto. Per prieškarį dešimtmečius

išsivystė prievarta užimtų valstybių nepripažinimo doktrina ir tapo tarptautinės teisės normų integralia dalimi. Todėl, kai Sov. S-ga 1940 m. vasarą užpuolė Lietuvą pagal 1939 m. sudarytą Molotovo-Ribbentropo paktą, pasaulio valstybės atsisakė pripažinti Lietuvos aneksiją ir Lietuvos Sovietų socialistinės Respublikos sudarytą marionetinę vyriausybę. Tos valstybės, kurios laikėsi tarptautinės teisės, ir toliau pripažino Lietuvos valstybę de jure, nors de facto ji jau neegzistavo. Kovo 11 atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, kurios pripažinimas de jure ir toliau egzistavo, iškilo klausimas, ar dabartinę jos vyriausybę kitos valstybės turėtų pripažinti de facto ar de jure?

Pagal jį dabartinė padėtis yra panaši į po I karo susidariusią padėtį: Lietuva turi vyriausybę, kuri yra nepriklausoma ir naudoja efektingu autoritetu beveik visoje teritorijoje, tačiau deryboms su Maskva Lietuvos vyriausybė dar nėra įgijusi "pakankamo stabilumo" ir pakankamų perspektyvų kitiems pripažinimo reikalavimams, kaip pajėgumo išpildyti tarptautines prievolės. Tad atrodo nuoseklu, remiantis Lietuvoje įvykusiu laisvu apsisprendimu pripažinti de facto Landsbergio vyriausybę. Nuo de jure pripažinimo galėtų būti susilaikyta, nes negalima numatyti, ar dabartinė vyriausybė išsilaikys.

Deryboms su Maskva esant sėkmingoms ir vyriausybei pavykus pašalinti iš Lietuvos valstybinius sovietų organus, ateitų laikas de jure pripažinimui.

Toliau autorius pabrėžia, kad vyriausybės pripažinimas yra politinis aktas, o prievartinis teritorijos užėmimo nepripažinimo faktas yra tarptautinės teisės nuostatas.

De facto pripažinimo principas taip pat yra svarbus, nes pripažinimą suteikianti valstybė gali jį atšaukti, jei pripažintoji vyriausybė yra nušalinama.

Landsbergio vyriausybės de facto pripažinimas suteiktų jai stipresnes

pozicijas derybose su Sovietų Sąjunga, o jei antidemokratinėm jėgom pavyktų perimti krašto kontrolę, tada užsienio valstybės de facto pripažinimą galėtų atšaukti, nepatirdamos politinių ar diplomatinių nepatogumų.

Suomijos pažiūros į Lietuvos nepriklausomybės atstatymą

Šiuo klausimu *Tėviškės žiburiai* gegužės 22 išspausdino A. Lembergo išsamų straipsnį, su kurio mintim verta susipažinti.

Buv. Suomijos ambasadorius prie J. T. Max Jakobson Helsinkio laikraštyje *Helsingvin saanomat* teigia, kad Suomijos vyriausybė iki šiol nepaskelbė savo nusistatymo Pabaltijo valstybių savarankiškumo reikalu. Suomų visuomenė aiškiai stovi pabaltiečių pusėje, bet vyriausybė bijo užrūstinti Maskvą, todėl geriausia yra tylėti. Tai tradicinis Suomijos vyriausybės nusistatymas, bet Jacobson su šia mintimi nesutinka, nes Pabaltijo klausimas nesąs toks keblus ir sunkus, kaip buvo manoma. Pagal jį pirmiausia reikėtų išsiaiškinti teisės požiūrius. Suomija niekada nepripažino de jure Pabaltijo valstybių prijungimo prie Sov. S-gos. Todėl jis tvirtina, kad galima laikytis pažiūros, kad naujo pripažinimo akto nereikia, nes ji pripažįsta valstybes, o ne vyriausybes, ir savo nusistatymo Pabaltijo valstybių atžvilgiu niekada neatšaukė.

Stalino ir Brežnevo laikais socialistinės respublikos pagal konstituciją turėjo aiškią teisę išstoti iš sąjungos, o Gorbačiovo konstitucijos pataisos išstojimo galimybes pasunkino.

Per 50 m. Pabaltijo kraštai buvo gausiais ryšiais prijungti prie Sov. S-gos. Pabaltijo erdvė labai svarbi Sov. S-gos gynybai. Be to reikia atsivėlgti ir į ten gyvenančių rusų padėtį. Kol šios problemos neišspręstos, Pabaltijo valstybių nepriklausomybė lieka tik formos dalyku.

Suomija iš savo patirties žino, ką reiškia formali ir faktiška nepriklausomybė, Suomija tapo nepriklau-

soma tik tada, kai teisėta jos vyriausybė paėmė į savo rankas tikrąją valdžią.

Parincipo požiūriu sovietų vyriausybė yra pasirengusi derėtis su Pabaltijo respublikomis dėl jų atsisakymo ir pripažįsta jų teisę apsispręsti. Ar tada kuri kita vyriausybė gali atsisakyti šios teisės nepripažinti? Pagal jį Pabaltijo klausimą reikia svarstyti Europos bendrosios raidos sąlygomis. Vakarai i JAV stengiasi taip veikti, kad Pabaltijo nepriklausomybė nepakenktų Rytų ir Vakarų suartėjimui.

Pagal autorių anksčiau ar vėliau Pabaltijo klausimas turės būti į Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimus. Jį rengiasi iškelti iš komunistų valdžios išsivadavusios Lenkija, Čekoslovakija ir Vengrija.

Klausimai apie britų parduotą Lietuvos auksą

Laisvos Europos radijas kovo 14 d. transliavo pranešimą apie Baltijos valstybių auksą Anglijoje. Pasak Britanijos užsienio reikalų ministresijos atstovo, prieš karą šios valstybės įdėjusios į Anglijos Banką 13 tonų aukso, bet Britanija jį pardavė 1967 metais. Šiandien šis auksas būtų vertas apie 180 milijonų dolerių — 20 sykių daugiau kaip prieš 23 metus. Atstovas paaiškino, kad Britanija pardavė pabaltiečių auksą, norėdama kompensuoti britų investuotojus už jų patirtus nuostolius, kai Sovietų Sąjunga 1940 m. užėmė Baltijos valstybes. Paklaustas, ką Britanija darys, jei nepriklausoma Lietuva pareikalaus sugrąžinti auksą, atstovas atsakė nežinąs.

(Iš *ELTOS Informacinio biuletenio* Nr. 5 (1282), 1990)

Lietuviai ir rusai

Š. m. birželio 19-osios *Draugas* išspausdino b. kv. prasmingą vedamąjį, liečiantį lietuvių rusų santykius. Čia perspausdiname keletą iš to straipsnio sakinių.

Mūsų tautai noroms nenoroms tenka su rusais geruoju ar piktuoju ben-

drauti ir kažin ar dar greit pajėgsime nuo jų „atsikabinti“ — per daug esame ekonomiškai prie Rusijos pririšti.

Taigi labai svarbu pažinti rusus. Jie, kaip ir kiekviena kita tauta, turi gerų ir blogų savybių. Neigiamos savybės žiaurumas, nesaikumas, neveiklumas, stoka iniciatyvos, pilietinės drąsos, paviršutiniškumas, nepatrauklumas, besaikis girtavimas, keikimasis, nepareigingumas ir daugelis kitų ypatybių. Iš kitos pusės teigiamos ypatybės: nuoširdumas, trumpas patvarumas, drąsa, sugebėjimas spartietišškai tenkintis mažu, pakęsti vargą, skurdą, alkį, pasyviai kentėti.

Nuo 1917 m. spalio revoliucijos Rusijoje viskas pasikeitė. Tarp carinės ir sovietinės Rusijos nėra tęstinumo. Bolševizmas buvo rusų tautai primestas jėga bei apgaule. Didžiama to meto komunistų veikėjų bei politbiuro narių nebuvo rusai. Rusai be galo nelaiminga tauta. Jie visą laiką kentėjo ir dabar kenčia nuo savo neprotingų ir nežmoniškų vadų. Rusija neteko daugybės žmonių tikrosios Rusijos žemės apleistos, ūkiai išnyko.

Jie nebeįstengia nugalėti vergijos metais išugdytą tingėjimą, nerūpestingumą abejingumą. Po 70 metų trukusio religinio genocido, sunku jiems grįžti prie Dievo.

O vis dėlto Rusijoje yra nemaža šviesių žmonių kurie ir sunkiausio režimo sąlygomis puoselėjo žmoniškumo idėjas. Mums lietuviams ypač prisimintinas rusas disidentas Sergiejus Kovaliovas, energingai gynęs lietuvių disidentų bylą Vilniuje ir dėlto kalintas Liublankoje. Kitas mūsų gynėjas — garsusis mokslininkas akademikas Andriejus Sacharovas, memorandumais ir geru žodžiu užtarė lietuvius disidentus ir dėlto nukentėjęs. (Mirė šiais metais).

Šių eilučių autoriui teko palaikyti kai kuriuos korespondencinius ryšius su garsiuoju rusų akademiku kalbininku — baltistu dr. Vladimiru N. Toporovu (gim. 1928 m. Maskvoje).

Gavęs Lietuvoje išleistą antrąją lai-

dą *Mūsų Lietuvos* I tomą, jis mums rašo: „Šios knygos išleidimas lemtinomis Lietuvai dienomis man turi didelę simbolinę reikšmę. Ir aš, ir mano artimieji, draugai, kolegos ir daug rusų žmonių šiomis dienomis yra širdyje su jumis, linki Lietuvai laimingo gyvenimo ir lietuvių žygdarbį vertina kaip pavyzdį mums visiems“. Nūdien Rusijoje reiškiasi tvirtos demokratinės intelektualinės jėgos. Tikėkime, kad jos parems ir mūsų laisvės siekius.

Toliau rašo: „Ir štai šiandien mūsų akyse prieš Lietuvą, išniekintą mūsų sesę, imamasi išties baisių priemonių...“

Kalbėdamas apie blokadą, jis pamerkia įsisiautėjantį žaliuką (rusų internacionalistą), kuris „vidurdienos visų žmonių akyse vartoja smurtą prieš vaiką, moterį, senį, prieš fiziškai silpnesnį, prieš niekuo jam nenusikaltusį“.

Šią temą b. kv. pratęsė š. m. birželio 26-osios „Drauge“. Štai keletas sakinių.

Nesvarbu, kokia bus ateities Rusija — raudona, balta, demokratinė ar carinė — vis vien su ja mes turėsime daugybę reikalų. Bent jau daugiau, kaip su anglais, amerikiečiais. Čia mums greitomis galėtų padėti intelektualai. Reiktų pradėti laišku rašymu rusų ir kitų pavergtų tautų intelektualams, akademikams, spaudos darbuotojams. Turime duomenų, kad jie tokiais dalykais domisi ir gautus iš užjūrio atsiliepimus aukštai vertina. Daugelis jų jau yra Lietuvai dang padėję, ją užtarę. Reiktų ir jiems padėkoti už gerą žodį Lietuvos laisvės bei blokados nuėmimo reikalu, už mus ginančius rašinius rusų periodinėje spaudoje, už mums palankias mintis aukščiausioje taryboje, suvažiavimuose, mitinguose.

— 0 —

O gerų Lietuvai draugų rusų tarpe turime, ir tai nemažai. Neseniai į Lietuvą iš Rusijos atvyko daugiau kaip 100 rusų intelektualų, akademikų, rašytojų, žurnalistų, deputatų. Jie

važinėjo po įvairias Lietuvos vietas, domėjosi dabartiniu gyvenimu, blokada. Kalbėjo susirinkimų bei mitingų metu. Paskutiniai kalbėtojo žodžiai buvo: „Jūs nugalėsite!“ Pažymėtina, kad minėti pasiuntiniai į Lietuvą vyko savo lėšomis, nutraukdami savo darbus, atostogas.

— 0 —

Yra sovietuose ir daugybė kitų Lietuvos draugų. Štai keletas pavyzdžių. Neseniai Maskvoje vyko pasaulio šachmatų varžybos. 42 garsių šachmatininkų tarpe buvo ir vilnietis Viktoras Gavrikovas. Jis pareikalavo, kad visuose jo dokumentuose, kur pažymima „šalis“, būtų parašyta „Lietuva“. Taip ir buvo padaryta. O garsusis pasaulio šachmatų čempionas, vienas iš organizacinio komiteto vadovų, G. Kasparovas pareiškė: „Lietuva — savarakiška nepriklausoma valstybė“.

— 0 —

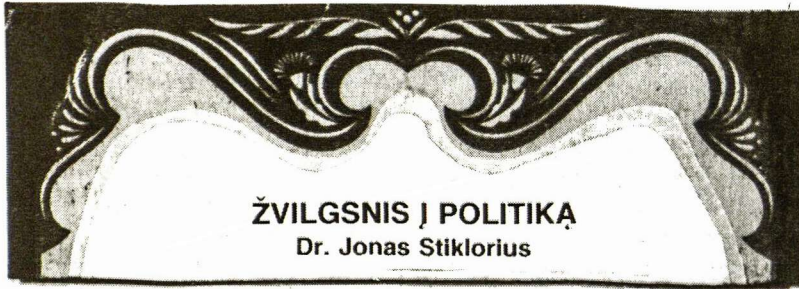
Sovietų Mokslo akademijos Lebedovo Fizikos instituto 142 darbuotojai pasiuntė M. Gorbačioviui ir Lietuvos prezidentui V. Landsbergiui laiškus, kurie pareikalavo nedelsiant atšaukti Lietuvos blokadą.

— 0 —

“Pasaulio lietuvių” (Nr. 6-7) vedamajame skaitome, kokia išeivijos veiksmų darbo kryptis turėtų būti:

“Mes turime vykdyti nepriklausomos Lietuvos Respublikos Aukščiausios tarybos nuspręstą politiką ir daryti turime visa išeivija bendrai. Todėl mums visiems reikia burtis po viena vadovybe, visa politinė veikla tegali būti koordinuojama tik iš vieno centro, nuolat turinčio ryšį su Lietuvos Respublikos valdžia. Suderinti reikalavimai turi būti keliami ir Gorbačioviui, ir Bushui, ir tomis pačiomis kryptimis jie turi būti veikiami, nes prie jų taikysis ir kitų kraštų valdžios. Teigiame, kad šie du politikai šiuo metu mums yra reikšmingiausi, tad tegu jie būna ir mūsų svarbiausi taikiniai prasiskirti kelią į Lietuvos nepriklausomybę. Prie Busho eikime per Kongresą, prie Gorbačiovo per Bushą — to paties Kongreso pagalba”.

ŽVILGSNIS Į POLITIKĄ

Dr. Jonas Stiklorius

VOKIEČIAI

Vokiečiai yra mums lietuviams įdomūs įvairiais atžvilgiais. Visų pirma, jie yra — ar bent buvo iki 1945 m. — mūsų artimi kaimynai, jau nuo tų laikų, kai Mazovijos kunigeikštis Konradas pakvietė vokiečių kryžiuočių ordiną, ir tas ordinas atsirado paprūsėje 1228 metais, atseit prieš daugiau negu septynis šimtmečius. Vytautas Didysis irgi turėjo su vokiečiais reikalų, tai bėgdamas pas juos pagalbos, tai kariaudamas prieš juos. Vienas iš ryškiausių mūsų istorijos įvykių buvo Žalgirio mūšis, kuriame Vytautas sumušė kryžiuočius 1410 metais. Vytautas, nors sumušęs vokiečių ordiną, paliko dalį Lietuvos — su Karaliaučiaus, Įsručio, Tilžės, Klaipėdos miestais — vokiečių valdžioje, tuo suskaldydamas Lietuvą į dvi dalis — Mažąją ir Didžiąją, — ir tas skirtumas išliko iki šių dienų. Tuo tarpu, kai didesnioji — Didžioji Lietuva liko rusų ir ypač lenkų įtakoje, mažesnioji — Mažoji — šimtmečius buvo vokiečių valdoma ir tuo, žinoma, stipriai įtaigojama. Bet ir kitur, ypač Suvalkijoje, vokiečių įtaka jaučiama iki šios dienos.

Visą eilę šimtmečių vokiečiai gyveno susiskaldę į daugybę valstybių, valstybėlių, kunigaikštysčių, kurios dažnai savo tarpe nesutikdavo ir dėl to kariaudavo.

Vokietis katalikas, Augustinijonų vienuolis Martynas Liuteris, atsiskirdamas nuo Katalikų Bažnyčios, sukėlė visą eilę karų vokiečių tarpe, iš kurių ypač vadinamasis trisdešimties metų karas buvo sunkus ir baisus. Dar Napoleono laikais, po didžiosios prancūzų revoliucijos, vokiečiai buvo

prūsų, lietuvių giminaičių). Pagaliau tik Prūsijos kancleriui, ministrui pirmininkui, kunigaikščiui Bismarkui, laimėjus 1871 m. karą prieš prancūzus, pavyko sujungti visus vokiečius į vieną Vokietijos reichą ir Prūsijos karalių padaryti "kaizeriu", imperatorium. Kol Bismarkas buvo pareigose, jis vedė nuosaikią, apdairią politiką, ypač siekdamas gerų santykių su Rusija. Po to tačiau Vokietijos reichas

VYTAUTAS DIDYSIS 1410. VII. 15 Žalgirio mūšyje sutriuškino kryžiuočių ordiną. Prieš 580 metų įvykusioje Vytauto Didžiojo pergalėje buvo išspręstas Lietuvos valstybės likimas, o Lietuvos karybos istorijoje Žalgirio mūšis yra skambiausia ir didingiausia karinio genijaus apraiška. *Paveikslas J. Mateikos.*

susiskaldę į eilę valstybių, kurių didžiausioji ir stipriausioji buvo Prūsija (savo pavadinimą perėmusi iš

kaizeris Vilhelmas II pasinešė į gana arogantišką, imperialistinę politiką, neslėpdamas savo intencijos padaryti

Vokietiją stipriausiąja valstybe Europoje, kas pagaliau privedė prie Pirmojo pasaulinio karo. Vokietija tą karą pralaimėjo, ne dėl to, kad jos kariuomenė buvo blogesnė, bet kad Wilhelmo politika buvo susidariusi per daug priešų, pagaliau dėl to, kad D. Britanija sugebėjo įtikinti Jungtines Amerikos valstijas, kad jos pačios interesas yra palaikyti Angliją ir eliminuoti Vokietiją. Tas karas buvo baigtas garsiąja Versalio sutartimi, kuri, — istorikai dabar pripažįsta — buvo per daug sunki, kieta, ir vokiečių tauta buvo įstumta į sunkų, bėgalinį vargą. Tas iššaukė Adolfą Hitlerį, kuris iškėlė vokiečių tautą iš desperacijos, įpūtė jai naujos dvasios ir ją paruošė naujiems, dideliems žygiams. Hitleris savo charizma, ryžtu, veržlumu, fanatizmu iškėlė ir sustiprino vokiečių tautą iki tokio aukščio, kad ji sugebėjo padaryti žygius, lig šiol istorijoje dar negirdėtus — sumušti Lenkiją ir ją nugalėti per porą savaičių, o Prancūziją per šešias savaites. Hitlerio pertempta ambicija ir jo klaidos, ypač jo žiaurus traktavimas žydų tautos, privedė prie Vokietijos Antrojo pasaulinio karo pralaimėjimo. Šį kartą tačiau aliantai — Jungtinės Amerikos Valstijos, Didžioji Britanija, Prancūzija — nekartoto klaidos, kurią jie padarė priversdami vokiečius pasirašyti Versalio sutartį, jos neįstūmė į vargą, nepažemino.

Aliantai suprato, kad karo pagrindu buvo varžybos tarp dviejų diktatorių, Hitlerio ir Stalino, kurie abu siekė to paties, būtent: savo valdžioje suvienyti visą Europą. Taip kaip aliantai negalėjo leisti Hitleriui užvaldyti visą Europą ir po to gal ir visą pasaulį, lygiai taipogi jie negalėjo leisti Staliniui padaryti tą patį, ir tam tikslui jie turėjo padaryti vokiečius savo sąjungininkais. Buvo sugalvota įdomi, originali formulė, kurios tikslas, vartojant vieno istoriko išsireiškimą, buvo „nugikluoti Vokietiją, ją apkabinant“. Tai buvo padaryta tuo būdu, kad plienas ir anglis, atseit svarbiausios žaliavos ginklams gaminti, buvo išimtos iš Vokietijos, Prancūzijos ir kitų val-

stybių valdžios ir pavesta tarptautinei kontrolei.

Aliantai po 1945 metų Vokietiją nuginklavo, bet ilgai netrukus įsitikino, kad be vokiečių vis dėlto negali apsieiti ir dėjo dideles pastangas vokiečius patraukti į Vakarų pusę. Šitokios politikos pagrindu glūdi įdomi teorija. Ta teorija sako štai ką: jeigu kam nors — ar tai Hitleriui, ar Staliniui, ar dar kam kitam pavyks sujungti Vokietiją ir Rusiją vienoje rankoje, vienoje valdžioje, tas valdys pasaulį. Vokiečių tautos darbo etikos, drausmingumo, sumanymo, išradingumo kombinacija su Rusijos milžiniškais žemės turtais, metalais, mineralais, nafta etc. būtų tokia jėga, kad visos kitos jėgos — ar tai Vakarų Europa, ar Amerika, ar Japonija su Kinija negalėtų prieš tokią galybę atsilaikyti.

Šiai tezei yra įdomi iliustracija: 1939 metų rugpjūčio mėnesį Hitlerio užsienio reikalų ministras Joachim von Ribbentrop skrido į Maskvą pasirašyti tos nelemtos, garsios Hitlerio - Stalino sutarties, kuri įgalino Hitlerį pulti Lenkiją ir tuo padėti Antrąjį pasaulinį karą ir kuri taipogi davė leidimą Stalinui okupuoti visas tris Pabaltijo valstybes. To vizito proga Stalinas, žinoma, iškėlė Ribbentropui šaunų banketą, kuriame, sakydamas kalbą, Ribbentropas, tarp kitko, išsireiškė štai kaip: „Vokietijai ir Rusijai visados buvo gera, kai jos būdavo draugais, ir buvo negera, kai jos nebūdavo draugais“. 1941 metų birželio mėnesyje Hitleris puolė Sovietų Sąjungą su milžiniška jėga. Jo pagrindinis tikslas buvo, kaip jis pats sakėsi, gauti vokiečių tautai „Lebensraum“, atseit, erdvės gyventi, bet už to tikslo slėpėsi dar kitas: įkūnyti, realizuoti tą seną svajonę, būtent, sujungti Vokietiją ir Rusiją ir valdyti ne tik Europą, bet vėliau gal ir visą pasaulį. Hitleriui nepasisėkė nugalėti Sovietų Sąjungos dėl keleto priežasčių: distancijos, blogų kelių, klimato (žiauri žiema) ir, tur būt, svarbiausioji priežastis — aliantų, ypač Amerikos, dosni pagalba tankais, lėktuvais,

ginklais, automobiliais, net maistu ir drabužiais.

Aliantai — anglai ir Amerika — gerai žinojo, kad negalima leisti Hitleriui sujungti Vokietiją ir Rusiją į vieną valdžią, nes tai sudarytų tiesiog mirtiną pavojų jiems patiems. Rezultate, 1945 m. Hitleris karą pralaimėjo ir vokiečių tauta atsidūrė tokioje blogoje, tiesiog katastrofiškoje padėtyje. Milijonai žmonių, karių ir civilių, žuvę, miestai sugriauti, sudeginti, visa ekonomija sunaikinta. Visai buvo galima galvoti, kad vokiečių tauta jau yra amžiams sunaikinta, sumaišyta su purvu, ir kad ji jau niekad nebeatsikels. Įvyko tačiau visai kitaip negu ekspertai galvojo ir tikėjosi: vokiečių tauta pajėgė prisikelti iš katastrofos ir sunkiu darbu bei sumanumu ir energija sėkmingai atsikūrė taip gražiai, kad dabar, praėjus tik maždaug pusei šimtmečio nuo Antrojo pasaulinio karo katastrofos, Vokietija yra geriausiai susitvarkiusi valstybė Europoje, yra didžiausias eksportuotojas Europoje, ir jos valiuta (vokiečių markė — „Deutsche Mark“) yra stipresnė už anglų svarą bei prancūzų franką ir jau lyginasi su Amerikos doleriu.

Pasaulyje rodosi reiškinys, fenomenas, kol kas dar tik silpniau žiūrimas, bet kuris gali turėti ir, turbūt, turės lemiamos reikšmės viso pasaulio istorijoje: viso pasaulio valstybės (išskyrus, bent kol kas, komunistus) jungiasi į tris didelius pagrindinius vienetus:

1. Europos ekonominė bendruomenė; joje jau yra dvylika valstybių su maždaug 320 milijonų gyventojų; eilė kitų valstybių jau prašosi priimamos.

2. Jungtinės Amerikos Valstijos su Kanada ir su centraline ir pietine Amerika.

3. Japonija, kuri jungia smulkius, bet reikšmingus vienetus kaip Taiwan, Hong-Kong ir Singapore ir kuri turi visai aiškias, neslepjamias užmačias į milžinišką Kiniją, su daugiau negu tūkstančiu milijonų gyventojų.

Europos junginyje jau ligi šiol Vo-

kietija tam tikrais atžvilgiais pirmavo: ekonominiu pajėgumu ir finansine stiprybe. Dabar, kai pagaliau jungiasi ir greitai visai susijungs Vakarų ir Rytų Vokietijos, šios naujos Vokietijos galia ir svoris dar padidės, pirmiausia jau žmonių skaičiumi — naujoji Vokietija turės netoli 80 milijonų gyventojų, tuo tarpu kai kitos Europos valstybės — D. Britanija, Prancūzija, Italija turi maždaug po 55 milijonus.

Pasaulio istorijoje vyksta tam tikri pasikeitimai. Ligi šiol per ištisus šimtmečius valstybių galia buvo matuojama valdomų žemių plotais — juo daugiau žemės, tuo daugiau galios, ir dėl to karai vykdavo daugiausia dėl žemės plotų. Net ir mūsų Vytautas laikėsi tos pažiūros — užkariauti milžiniškus, nors ir nelietuviškus žemės plotus. Dabar įsitikinta kitaip: valdomi žemės plotai nustojo daug reikšmės. Ryškus pavyzdys yra Japonija, kuri žemės turi tikrai labai mažai, bet jos ekonomija jau pasiekė pasaulinio masto. Kitas taipogi reikšmingas pavyzdys yra ta pati Vokietija, kuri, nors ir nepajėgusi užvaldyti ir dominuoti milžiniškus žemės plotus

Rytuose, Rusijoje, vis dėlto sukūrė labai stiprią ekonomiką.

Cia, žinoma, kyla įdomios mintys ir gaunasi savotiška hipotezė. Jau yra reiškinų, rodančių, kad naujoji Vokietija ruošiasi ekonominiai infiltruoti ne tik Rytų Europos tautas — Lenkiją, Čekiją, Vengriją, Rumuniją, — bet ir pačią Sovietų Sąjungą, Rusiją. Tai atitinka naujam dominavimo supratimui. Anksčiau buvo priimta galvoti, kad viena valstybė dominuotų kitą, reikėjo tą kitą valstybę okupuoti karine jėga ir tada ją valdyti. Dabar įsitikinta kitaip: militarinis dominavimas yra brangus finansiniai ir iš viso nepatogus: žiūrėkime, kokių bėdų turi sovietai su Kubos sala. Daug geresnis, efektingesnis būdas dominuoti kitą valstybę yra infiltruoti ją ekonominiai: eksportu, paskolom, etc. Tokiu būdu ta infiltruojamoji valstybė, tegul bus ir toliau formaliai nepriklausoma, atsidurs faktinėje valstybės infiltruotosios įtakoje, kas gali ne per sunkiai priversti prie visiško, tegul ir neformalaus dominavimo.

Dar prezidento Reagan laikais Amerikos favoritė Europoje, su kuria turėta „special relationship“, buvo D. Britanija ir ypač jos ministrė pir-

mininkė Margaret Thacher, kartais vadinama „geležine moterim“. Dabar, prezidento Bush eroje, tą vietą užėmė Vokietija, ypač jos kancleris (ministras pirmininkas) milžinas Helmut Kohl. Kitos Europos valstybės, pvz. Prancūzija ir jos prezidentas Mitterand, įsitikino, kad jiems yra geriau ir naudingiau artimai bendradarbiauti su vokiečiais, bet anglai labai nepatenkinti tokia įvykių raida ir net nelabai stengiasi tą nepasitenkinimą slėpti. Toks reiškinys visai suprantamas: dar tik prieš šimtmetį D. Britanija buvo didžiausia, stipriausia imperija visame pasaulyje. Visai su pagrindu anglai tada gyrėsi, kad „britų žemėje saulė niekadosis nenusileidžia“. Dabar, kai anglų ekonominė ir tuo pačiu ir karinė jėga mažėja ir menkėja, jiems, žinoma, labai nepatinka, kai jų kadaise turėtą dominuojančią poziciją kėsinausi užimti vokiečiai.

Numatyti ateitį yra sunku, praktiškai neįmanoma, tačiau net dabar visi reiškiniai rodo, kad sujungtos Vokietijos ekonominė, finansinė ir kartu, žinoma, politinė galia plėsis ir didės, kol Vokietija Europoje užims dominuojančią poziciją.

1933.VII.15 Darius ir Girėnas pakilo iš Niujorko skrydžiui per Atlantą, tačiau žygis, skirtas Lietuvos garbei, baigėsi tragiškai: liepos 17 d. Lituanica, nuskrudusi per 37 val. 11 min. 3984 mylias (6411 km), ties Soldinu, Vokietijoje, sudužo ir lakūnai žuvo.

Nuotraukoje skulptoriaus B. Pundziaus Puntuko akmenyje (prie Anykščių) iškalti Dariaus ir Girėno breljefai su jų reikšminguoju testamentu, prasidedančiu „*Lietuvių tauta laukia iš savo sūnų ir drąsesnių žygių...*“

IŠ
GROŽINĖS
LITERATŪROS

DULKĖS RAUDONAM SAULĖLEIDY

V. RAMONAS

Faksimilė — ištrauka

Tęsinys iš "Kario" Nr. 3)

Kažkas paskambino.

— Onute, bėk, atidaryk. Arba aš pati.

Už durų su lagaminu rankoj stovėjo jaunas vaikinai, tamsiai pilku kostiumu, apsiaustą užsimetęs ant rankos.

— O, ponas Žolynas! Prašom, prašom. Tai bus naujienų!

Tai buvo vidutinio ūgio, plačiapetis jaunuolis. Jo tamsūs plaukai buvo truputį garbinuoti. Ryškūs, lenkti antakiai ir tiesi nosis teikė jo veidui beveik moteriško švelnumo. Kai jis šyptelėjo, sužibėjo balti dantys, o didelės, tamsiai mėlynos akys nušvito gerumu ir atvirumu.

— Ar dėdė namie? — paklausė pasisveikinęs.

— Namie, bet prašau truputį pas mus. Papasakosit, kaip ten Kaune. Prašom čia lagaminą. Spėsit, spėsit pas dėdę. Jis dabar truputį prigulęs. Tegul pasilsis žmogus.

Salionėly Žolynas atsisėdo prie lango. Viduriu gatvės ėjo trys ginkluoti raudonarmiečiai. Žolynas susiraukė ir nusigręžė į sieną.

— Tai ko sulaukėm, Ponas Vincai! Tai ko sulaukėm! Dieve, Dieve... O Kaune? Ar daug išbėgo?

— Išbėgo, kiti dar tik bėga. — Jis valandėlę tylėjo. — Girdėjau, jūsų pulkas buvo išbėgęs?

— Iki Vilkaviškio, o paskui vėl sugrįžo.

— Be reikalo sugrįžo. Tik pakenkė tėvynei. Šitaip amžinai nebus. Grįš visi, bet kas kita grįžti be nieko ir grįžti su ginklu rankoj.

— Dieve, kaip mes visi nusiminę. Sakykit kas bus?

Žolynas tik patraukė pečiaus ir pašaipiai nusišypojo: "Irgi klausimas!"

— Dieve, kaip pagalvoji, kad tuoj nebus nė medžiagų, nė batų.

— Batų! Ką batai! Aš ne apie tai — turėsim įrodyti, ar mūsų tauta verta žemėje turėti vietą.

— Įrodyti? Jie patys pamatys! Ar jie gali su mumis lygintis? Juk Rusijoje toks skurdas, kad tik komisarų žmonos turi šilkines kojines. Mes, lietuviai, ačiū Dievui, mokam gyventi.

Žolynas pažvelgė į ją nustebejęs ir susimąstė. Po

valandėlės jis kalbėjo lyg vienas sau, žiūrėdamas į toli.

— Taip, taip... Komisarai... Mes laikysim labai, labai sunkius egzaminus. Mes neišsižadėsime savo kalbos, savo papročių, bet už tai mūsų lauks kalėjimai, kankinimai ir mirtis. Bet geriau garbingai mirti, su panieka žiūrint kankintojui į akis, nekaip laizyti prispaudėjo batą ir supūti svetimoj baloj.

Norkaitienė bailiai mirksėjo akimis.

— Ponas Žolynai, bet jeigu niekur nieko... sau ramiai gyveni... pildai, ką liepia... Jeigu tik savo šeima rūpiniesi? Ach, jūs taip baisiai kalbat! Patrijotas jūs, ponas Vincai, bet dar labai jaunas jūs. Labai, labai jaunas. Neįsižeiskit, bet žmogus pirmiausia turi pavalgyti, apsirengti ir tik paskui galvoti apie patrijotizmus, pasiaukojimus, kilnumus ir taip toliau. Kasdieninė duona — pirmiausia. Ir Viešpaties maldoj ji minima pirmoj vietoj. Geriau jau sakykit — jūs ilgam?

— Ketinu ilgiau pagyventi. Dėdė man rašė, kad yra tuščias kambarys.

— Kur ta bolševikų armija? — klausinėjo žmonės. — Pasirodė keli pėstininkai ir vėl dingo. Kareivinėse dar mūsų škiečiai, o mieste vaikštinėja tik vienas kitas jų karininkas.

— Miškuose, — aiškino kiti. — Ilsisi. Jie pas mus visą mėnesį ėjo pėsti. Patys sako.

Vieną popietę į miestą atvažiavo būrys karininkų, nuėjo į policiją, o paskui su policijos vadu ir nematytai civiliais išėjo po gatves pasivaikščioti. Priėina prie gražesnio namo, apžiūri, užsirašo. Eina toliau.

Kitą dieną policininkai ir nepažįstami civiliai ėjo iš vienu namų į kitus ir trumpai įsakinėjo:

— Tuoju išsikraustyti.

— Kaip? Išsikraustyti? Juk čia mano namas.

— Buvo, o toliau pažiūrėsim. Iš darbo žmonių prakaito šis namas pastatytas.

— Tai kur gi mums kraustyti? — klausia nusigandęs žmogus.

— Kur nori.

Žmonės šoko ieškoti vežimų. Vežimų pritrūko. Bėgo į kaimus. Ir suvažiavo iš kaimo ilgadrobnyės išvežti faneros spintų, pliušinių kėdžių. Visi skubėjo. Po valandos gali ir baldų neleisti išvežti. Vežė į miestą pakraščius, ieškojo kur mažesnio namuko.

Į Norkaičių namus atėjo jaunas Dagys. Su užrašų knygute rankoj.

— Čia kas gyvena?

— Gimnazijos inspektorius, — atsakė Norkaitienė. Ji kalbėjo stengdamasi paslėpti baimę.

— Inspektorius. Aha. Gali likti. O čia?

— Čia mūsų salionėlis.

— Vadinasi, niekas negyvena. Kambarys laisvas. Užrašysim.

— Kaip gi laisvas? Juk čia mūsų salionėlis. Ateis svečių, kur gi mes juos priimsim? Ir baldai naujutėliai. Kur juos dėsime?

— Ar jūs nežinot, kur daugybė geriausių žmonių — darbininkų iki šiol gyveno? Pogrindžiuos puvo. Dabar jie išeis iš pogrindžių.

— Ar nebūt galima, ponas...

— Ponas? Ką, ar aš koks išnaudotojas? Ponas! Užteks, užmirškite!

— Dovanokit, iš papratimo. Draugas Dągy, viršuj yra du kambariai. Ten gyvena Kubilius. Jis darbo neturi, galėtų kur kaime gyvent, pas gimines.

— Kubilius? Žinau. Amerikos darbininkas. Liogotas žmogus. Tegu gyvena. O kitas?

— Jo giminaitis, studentas.

— Jo giminaitis? Studentas? Aha... Žolynas, ar ne? Net ir apsigyveno čia? Taip, taip... Gerai, labai gerai... Mokslo žmogui reikia atskiro kambariuko. Niekur taip negerbiami mokslo žmonės, kaip Sovietų Sąjungoj. Draugas Stalinas pasakė: "Mums trūksta kadru". O salionėlio baldus palikit visus. Tik šituos vadinamųjų šventųjų paveikslus išneškite. Negaliu žiūrėti į šitų psichinių ligonių veidus. Tik šitą palikit. Kaip čia ji?

— Magdelena.

— Palikit. Graži merga. Yra į ką pažiūrėti. Tik vieną tokią gražią žinau, tik anos kasos geltonos, o šitos, ve, juodos. Čia gyvensiu aš.

Norkaitienė greitai mirksėjo akimis. Atrodė, kad jai į akis vėjas prinešė dulkių.

Dągys išėjo niūniudamas: "Jesli zavtra voina".

— Onute, tuoj nešk į miegamąjį šituos paveikslus, staltiesę, kilimą, gėles. O, Viešpatie Jėzau Kristau! Veidrodį ponas padės išnešti.

Iš miesto uždusęs sugrįžo Norkaitis.

— Elenute, turim tuoj surasti vietos baldams. Vienuolynui įsakė tuoj išsikraustyti. Kai kuriuos geresnius daiktus aš pasiūliau pas mus padėti. Kas žino, kas čia bus. Tie daiktai gali mums ir visai likti. — Jis pasilenkė prie jos ausies. — Jeigu kunigus kur išvežtų, kaip ten, Rusijoje, ko neduok Dieve... Pianinas, sidabrinės žvakidės... kailiai...

— Bet mūsų salioną paima!

— Ir mūs? Tai kodėl tu jiems nesakei, kad mes su darbininkais, ve, su tarnaitė, kaip viena šeima!

— Galėsi tu pats pasakyti. Salioną paima ir dar baldus liepia palikti. Dągys čia gyvens... tas valkata...

— Tai ką dabar daryti? Daiktus iš vienuolyno jau veža, Viešpatie!

Jis atsisėdo kėdėn ir, plačiai pravėręs akis, žiūrėjo į laikrodį.

Sieninio laikrodžio švytuoklė švytavo ramiai, tik stalo laikrodis cikksėjo susierzinęs.

— Jau! Žinau! Sunešim į malkų sandėlj. Ten ir grindys yra. Visuomet sunkiose valandose Viešpats apšviečia mane. Pasitikėjimas Dievu — žmogaus išsigelbėjimas. Tuoj bėgu padaryti vietos.

— Paskubėk, Onute, — atsiduso ponias Norkaitienė, sėsdama kėdėn. — Ką aš čia dabar norėjau?

Į kambarį įėjo jauna mergaitė su puokšte gėlių.

— Laba diena, ponai. Kas čia pas jus šiandien? Atrodo, lyg kunigas atkalėdoja.

— Jau atkalėdojo, panele Broniuke. Išmetamus.

— Argi?

— Liepė iš salionėlio išsikraustyti. Liepia gyventi ten, kur jie nurodo. Tai ar čia gyvenimas? Ar pas jus dar nėra?

— Buvo užsukę trys karininkai. Paprasė valgyt. Įdomu — sviestą kabina su arbatiniu šaukščiu ir deda į burną.

— O Viešpatie! Kur jie buvę ir ką jie matė!

Po pusryčių Kubilius pakvietė Žolyną eiti kartu į miestą.

— Pasižiūrėjus į bolševikų žmonas, darosi aišku, kad po metų kitų mes vaikščiosim basi ir nuplyšę. Noriu nusipirkti medžiagos kostiumui. Galėsi ir sau išsirinkti.

— Ačiū, dėde. Aš tik pasiimu batus. Reik nuešt pataisyti.

— Nešk Dągiui. Vis tiek reikės pas jį užėti, atnaujinti ryšius. Be to, gal senis ką išplepės, vieną stikliuką per daug paėmęs.

Pamatęs įeinančius, Dągys metė plaktuką į šalį ir delnu pliaukštelėjo per savo odinį žiurstą:

— Na, na, na! Tai vėjai vėjeliai! Kad pūstelėjo nauji vėjai, tai net Žolynų Vincelij pas mane atpūtė! Tik nesupyk: aš džiaugiuosi, kad atėjai. Batus? Mesk ten į kampą. Rytoj atsiimsi. Mama, — šuktelėjo jis, atsisukęs į uždarytas duris. — Statyk ant stalo butelį: giminės atėjo. Atnešk raugintų agurkų.

Senis vėl pasiėmė plaktuką, atsідėjęs pažiūrėjo į Žolyną ir, dėdamas į burną vinutę, gudriai šyptelėjo, net jo paakiai susiraukšlėjo daugybe smulkių brūkšnelių.

— Tai visgi užėjai. Lyg ir su reikalu. O juk ir gyveni čia pat. Su Juozu vienam name. Luktelkit, aš tik pabaigsiu šitą batą. Jau visai baigiu. Tuoj ateis atsiimti. Į didelius ponus išėjo tas mano sūnus. Susilygink dabar su juo: ant kėdės užsilipęs nepasieksi.

— O kokią jis tarnybą turi? — paklausė Kubilius.

— O galas jį žino. Aš ir pats nežinau. Kad sūnus, tai sūnus! Ir į mokslus leidau, ir šeriau, kai neturėjo darbo, o dabar? Išsikraustė ir nė akių nerodo. Laukiau, laukiau — neateina. Užimtas, neturi laiko, sakau, užėsiu pats. Nusibodo, matot, man šitos ylos

(Nukelta į viršelio 3-įjį psl.)

TREMTIES TRIMITAS

Redaguoja S. Kaunelienė
8650 Shari Drv., Westland, MI 48185
Šiuo adresu siųsti visą "Tremties trimitui" skirtą medžlagą

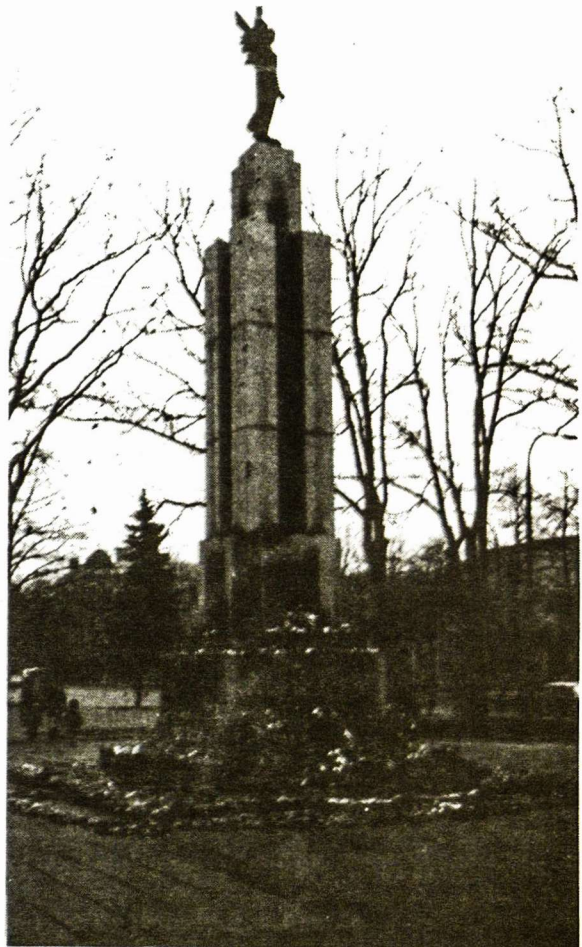
IR ŠIRDĮ IR PROTĄ — TĖVYNĖS RYTOJUI

Ir širdį ir protą — Tėvynės rytojui — tokiu užrašu pasitiko dalyvius LŠS laikinosios tarybos surengta konferencija buvusiuose šaulių namuose, Kaune, šių metų vasario 15 d. Čia buvo susirinkę netoli 200 Šaulių Sąjungos narių ir kviestinių svečių. Šaulių S-ga Lietuvoje nebuvo nei atkuriamą, nei įkuriama, o tik pradėjo tęsti savo veiklą. Šaulių S-ga, kaip ir tauta, buvo gyva lietuvių širdyje. Atlaikiusi terorą, Sibirą ir tremtį, Šaulių S-ga pradeda šventą ir svarbų darbą, siekiant Lietuvos Nepriklausomybės parlamentiniu keliu. Šautuvus šiuo metu palieka tik simboliu. Šauliai, kaip ir visa tauta, turi kitą ginklą, kuris yra didesnis ir galingesnis — tai patriotizmo idėja, tėvynės meilės ir gėrio idealas.

Vadovaujantis šiomis mintimis buvo pradėta Šaulių S-gos konferencija, kurios metu išrinktas pirmininkas Aleksandras Bendinskas, buvęs 1941 m. sukilimo Kauno štabo Aktyvistų Fronto viršininkas, centro valdyba iš 12 asmenų ir patvirtintas laikinasis statutas.

Šiuo metu Lietuvoje yra daugiau kaip 3000 Šaulių S-gos narių, kurių apie 60 procentų jaunimas. Džiugu ir kartu jaudina, kad galėjome sulaukti dienos, kada Šaulių Sąjunga pradės tęsti savo veiklą tėvynėje. Dar šiais metais nutarta sušaukti suvažiavimą ir tikimasi iki to laiko turėti 15,000 narių.

Vasario 16-toji buvo iškilminga ir jaudinanti; šauliai, dalis uniformuotų, su vėliavomis žygiuojame Nežinomo Kario paminklo link. Nors dar anksti, bet prie paminklo jau daug žmonių. Šauliai užima sargybas prie paminklo. Dalyvauja daug iškilų asmenų: jo eminencija kardinolas V. Sladkevičius, Vytautas Landsbergis — Lietuvos Sąjūdžio, Ant. Razma —

1990 m. Vasario 16 Laisvės statula Kauno Vytauto Didžiojo muziejaus sodely papuošta gėlėmis

Gelės prie Žuvusiems už Lietuvos laisvę ir Nežinomoj Kario paminklo, pašventinto 1990 m. vasario 16 dieną

Lietuvių Bendruomenės, buvusių karo veteranų ir kitų organizacijų atstovų.

Paminklą šventina Jo eminencija kardinolas V. Sladkevičius. Jo kalbos pagrindinė mintis: nors dar laisvės neturime, bet didžiujamės, kad vėl atstatėme šį didingą Nežinomo Kario paminklą. Mes pasirinkome akmenį kaip stiprybės ženklą. Akmuo yra atsparus visoms oro atmainoms ir nekinta, jis pastovus visais metų laikais. Turi svorį ir nepasiduoda bet kokiam vėjo papūtimui. Bet tas akmuo priklauso nuo mūsų proto ir mūsų valios. Akmenis surinkę, mes sukuriame didingą paminklą, bet bloga valia gali tą akmenį panaudoti piktam ir su juo gali ir gyvybę atimti.

Po šventinimo apeigų sveikino įvairių organizacijų atstovai: Sąjūdžio, Lietuvių Bendruomenės ir kit. Lietuvos Šaulių S-gos vardu sveikino pirmininkas Aleksandras Bendinskas. Karo muziejaus sodelis atrodė didingai ir iškilmingai. Vasario 15 d. į sodelį buvo grąžinti visi biustai, jų tarpe ir Vlado Pūtvio, prie kurio 12 šaulių davė priesaiką Dievui, Tėvynei ir Šaulių Sąjungai.

Vasario 21 d. su vicepirmininku Juozu Remeikiu vykstame į audienciją su Jo eminencija kardinolu V. Sladkevičium. Susitikimas šiltas ir įspūdingas. Dėkojame už pagalbą Šaulių Sąjungai.

Gen. Žukausko portretas grąžintas į Vytauto Didžiojo Karo muziejų

Po to lankome Vlodo Pūtvio kapą Kelmėje, Romo Kalantos susideginimo vietą ir kapą. Dalyvauju Centro valdybos posėdžiuose, lankau šaulių būrius ir į Vilnių grįžtu tik vasario 23 d., kur dalyvauju Vilniaus šaulių rinktinės specialiame posėdyje. Aplankau žymesnes vietas Vilniuje ir va-

sario 25 d. baigiu mielą viešnagę tėvynėje.

Tarp šaulių ir kitų organizacijų pajutau lietuvių gilų tautinį susipratimą ir pasiryžimą siekti laisvos ir nepriklausomos Lietuvos.

Mykolas Abarius, LŠST pirmininkas

LŠST p-kas M. Abarius tarp Vilniaus rinktinės šaulių Vilniuje

LŠST p-kas m. Abarius tarp Vilniaus šaulių motociklistų

LIETUVOS ŠAULIŲ SAJUNGOS CENTRO VALDYBA

(Šis istorinis dokumentas yra gautas per J.D. š. kp. vicepirm. Kazį Karužą).

Gerbiamas pone Kazy,

Labai ačiū už atsiųstas iškarpas iš laikraščių, nes mums labai svarbu, ką galvoja apie paskelbtą Lietuvos Nepriklausomybę JAV politiniai ir visuomeniniai veikėjai bei kokia žmonių nuomonė. Jau mėnuo, kai paskelbtas Nepriklausomybės aktas, bet mes dar gyvename okupacinėmis sąlygomis. Rytų slibinas kaip sužeistas žvėris vis dar rodo savo kruvinus dantis ir taiko įkąsti. Sovietams nėra nieko švento: užiminėja pastatus, grobia ir muša žmones, kurie pasislepia ligoninėse po Raudonojo Kryžiaus vėliava. Tie, kurie bando ginti beginklius žmones, būna stipriai sumušami. Dieną naktį po gatves važinėja tankai, skraido lėktuvai ir sraigasparniai. Miesto gatvėse pilna ginkluotų sovietinių kareivių, kurie jūliai elgiasi ir stengiasi išprovokuoti riaušes. Bet mes, sukandę dantis ir susapaudę kumščius, vieningai laikomės savo užsibrėžto tikslo — gyventi Laisvėje. Mūsų organizacija jau įregistruota Lietuvos Respublikos Ministrų Taryboje ir esame paskirti dirbti Krašto Apsaugos komisijos nurodymu. Todėl šiomis dienomis turėjome atlikti nemažą darbą saugojant mums paskirtus objektus ir Lietuvos Deputatus. Teko saugoti ir Aukščiausios Tarybos rūmus. Šauliai savo užduotis įvykdė tikrai gerai, nes mums patikėti pastatai išliko neužimti, nors mėginta buvo. Šauliai pasirodė tik iš gerosios pusės ir nuo Ryšių ministro gavome padėką už Kauno pašto rūmų apsaugojimą, kai į juos veržėsi sovietų kareiviai. Šauliams teko po kelias paras budėti ir dirbti atsakingą darbą. Taip pat teko saugoti ir savo Šaulių namus (Laisvės alėjoje), kuriuos atgavome, ir jiems grėsė užgrobimas. Dabar šiek tiek okupantų reakcija ir aktyvumas sumažėjo, nes Maskvos įgaliotinis buvo Vašingtone ir greitai atvykęs sovietų lyderis tarsis su E. Bush. Gal Dievas išklausys mūsų maldas ir greičiau suteiks tikrąją laisvę. Mes turime daug darbų, o be to greitai suvažiavimas ir jam reikia rimtai pasiruošti. Kita bėda: savo namus atgavome tuščius — be jokio baldo. Todėl iškilo didelė problema, nes dabar parduotuvėse nieko nusipirkti neįmanoma, o laikyti tuščius namus negalima.

Esame priversti prašyti tautines organizacijas mums padėti baldais ar šiaip koku nors inventoriu. Taip kad problemų daug. Galime pasidžiaugti tuo, kad šaulių gretos sparčiai auga ir šiuo metu po

šaulių vėliava buriasi apie 4000 narių ir atstovauja 27 Lietuvos miestam ir miesteliam. Šį mėnesį, po 50 metų pertraukos, pasaulį išvys eilinis "TRIMITO" numeris. Nutarta, kad kiekviena rinktinė ir kuopa gaus dovanų šiuos atgimusius "TRIMITO" numerius.

Stasys Ignatavičius

Kaunas, 1990.04.9

LŠST įkūrėjo Vlodo Pūtvio biustas 1990 m. vasario 15 d. atstatytas Vytauto Didžiojo Karo muziejaus sodelyje

1990 m. VI.10 d. Panevėžio m. šaulių kp. nariai po iškilmingos priesaikos

GEN. T. DAUKANTO JŪRŲ ŠAULIŲ KUOPOS NARIŲ METINIAME SUSIRINKIME

Jau netoli 40-ties metų Čikagoje lietuvių visuomenėje, patriotinėje ir organizacinėje veikloje, plačiai reikiama Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje nariai, susijungę Vytauto Didžiojo šaulių ir Nemuno jūrų šaulių rinktinių apimtyje. Metų metais Čikagoje ir už jos ribų rengiamuose minėjimuose, šventėse, eisenose ir kitose lietuviškosios veiklos apraiškose, ar tai būtų iškilimėse prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo, bažnyčioje pamaldose, ar apeigose lietuvių kapinėse, matome su vėliavomis drausmingas uniformuotų šaulių darnias, pasigėrėjimą sukeliančias gausias gretas, reprezentuojančias ne tik savo organizaciją, bet ir Lietuvą savųjų bei

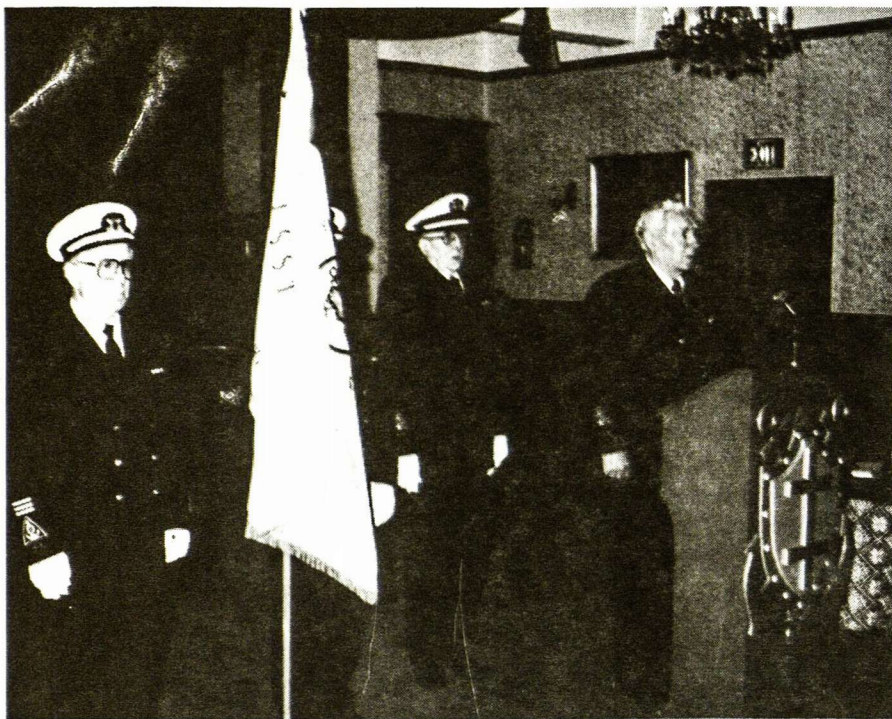
kitataučių tarpe. Dažnai skaitome spaudos skiltyse apie šaulių skiriamas stambokas finansines aukas lietuvių bei, lietuviškosios spaudos, radijo programų išlaikymo bei šalpos reikalingiems paremti.

Tame gana gilią jūriniai šauliškos veiklos vagą yra įrėžusi ir Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopa, savo veikloje jungianti daugiau šimto narių, sėkmingai besireiškianti Čikagoje. Praėjusių dviejų metų laikotarpio kuopos veiklą peržvelgti, ją įvertinti, 1990 - 1992 m. kadencijai naujus valdomuosius organus išsirinkti ir ateities veiklos gaires aptarti š. m. balandžio 22 d., Šaulių namuose, buvo susauktas Gen. T. Daukanto jūrų šau-

lių kuopos visuotinis — metinis narių susirinkimas.

3 val. p.p. susirinkimą atidarė ir jį pravedė ilgametis kuopos pirm. E. Vengianskas. Sekretoriauti kviečiamas J. Utara. Buvo įnešta kuopos vėliava. Perskaitytas Tėvynės Prisiminimo tekstas. Minutės susikaupimu visiems atsistojus, prisiminti 35 kuopos mirusieji ir pagerbti 1988 - 89 m. mirę nariai: Akvilė Maletienė, Albertas Stočkus, Erikas Holtzas ir Antanas Martinkus. Buvo priimta susirinkimo dienotvarkė, kurią sekant, pirmiausiai išklaudyti Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos valdomųjų organų pareigūnų veiklos apžvalginiai pranešimai.

Daukantėnų vėliava š. m. balandžio 22 d. visuotiniame kuopos narių susirinkime Čikagoje. Nuotr. A. Aleksandravičiaus

Kuopos pirm. E. Vengianskas, savo pranešimą pradėdamas, pristatė susirinkimui buvusius 1988 - 1989 m. kuopos valdybos bei Kontrolės komisijos pareigūnus. Toliau, kalbėdamas apie kuopos veiklą, nurodė, kad paskutinių dviejų metų laikotarpyje kuopos valdyba turėjo 8 protokoluočius posėdžius ir einamaisiais reikalais 9 neprotoluočius pasitarimus. Valdybos veikla buvusi darni ir darbinga. Ryšio su nariais palaikymo ir bendros informacijos reikalams buvo išleista 12 valdybos bendraraščių ir apie kuopos veiklą lietuviškoji visuomenė spaudos puslapiuose reguliariai buvo informuojama. Kadencijos laikotarpyje buvo surengti 5 metiniai parengimai Čikagoje, 4 išvykos už Čikagos ribų ir 28 kart kuopa su vėliava kitų rengiamose šventėse, minėjimuose, eisenose ir sukaktuviniuose renginiuose buvo reprezentuojama. Veikloje glaudžiai bendradarbiauta su giminingais Čikagoje ir už jos ribų veikiančiais šaulių daliniais, Lietuvos

kūrėjų savanorių, ramovėnų, birutinių organizacijų vadovybe ir nariais.

1988-siais metais iškilmingai buvo atšvęsta ir paminėta Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos, tuo pačiu ir Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje Jūrų Šaulių šakos 25-rių metų prasmingos veiklos sukaktis Čikagoje, kuri buvo iškilminga akademinė dalmi bei banketu Šaulių namuose, pamaldomis Tėvų jėzuitų koplyčioje ir apeigomis prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo pažymėta. Šia proga buvo išleistas specialus sukaktuvinis leidinys, gausiai kuopos veiklos istorine medžiaga ir nuotraukomis iliustruotas.

Įvairiems lietuvių palaikymo, šalpos, lietuviškos spaudos, radijo ir kt. reikalams iš kuopos kasos paaukota 3.940,00 dol., kurių 2.000,00 buvo skirta Lietuvos buriuotojų kelionei per Atlantą ir jų iškilmingą sutikimą Čikagoje paremti. Nežiūrint senėjimo, kuopos narių bendra nuotaika

organizuota, veiklai gana entuziastinga. Tarpusavio santykiai geri ir kadencijos metu prasižengimų šauliškai drausmei bei asmeninių nesusišpratumų nebūta.

Baigdamas savo pranešimą, kuopos pirmininkas E. Vengianskas dėkojo visiems kuopos valdybos pareigūnams ir Kontrolės komisijos nariams už pasišventimą eitose pareigose. Kuopos moterims — dvejus metus susirinkimams ruošusioms užkandžius. Kuopos nariams — už talką valdybai bei aktyvumą veikloje ir asmenines aukas. Giminingoms organizacijoms: Lietuvos kūrėjų savanorių s-gos, LKVS "Ramovė", LDK Birutės d-jos, Vytauto Didžiojo šaulių rinktinės ir Cicero Klaipėdos jūrų šaulių kuopos vadovybėms ir nariams — už malonų bendradarbiavimą. Čikagoje išėinančių lietuviškų laikraščių redaktoriams ir radijo programų vedėjams — už kuopos veiklos pasireiškimų spaudoje ir radijo bangomis garsinimą. Visiems jūriniai šauliškosios veiklos rėmėjams — už moralinę bei materialinę paramą kuopai. Ir išskirtinę padėką pareiškė kuopos vėliavos tarnybos pareigūnams N. Martinkui, B. Petrauskui, J. Marui, V. Utarai, J. Janušauskui, A. Aleksandravičiui ir vadovui V. Zinkui — per du metus, dažniausiai sekmdieniais aukojusiems brangų poilsio laiką su vėliava Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos reprezentacijai.

Iždininkas J. Markus susirinkimą painformavo apie kuopos kasos ir bendrą finansinį stovį nurodydamas, kad Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopa finansiniai yra gana gerai susitvarkiusi. Kuopa, kaip iki šiolei, taip ir toliau, reikalui esant, bus pajėgi lietuvių veikloje iškilnius gyvybinius darbus ir reikalavimus, ypatingai surištus su Lietuvos laisvinimo reikalais, finansiniai paremti. Atkreipė visų dėmesį į statutinę metinio nario mokesčio apsimokėjimo prievolės atlikimą.

Kuopos parengimų vadovas V. Uta savo pranešime nurodė buvusius kuopos parengimus ir kvietė visus dalyvauti š. m. gegužės mėn. 5

d. rengiamame Čikagos rajono jūrų šaulių Nemuno rinktinės pobūvyje, kuris skiriamas sutelkti lėšas Lietuvos laisvinimo darbams paremti.

Kontrolės komisijos pirmininkas B. Budraitis perskaitė kuopos kasos ir finansinės atskaitomybės patikrinimo aktą, pagal kurį Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos finansiniai reikalai ir atskaitomybės dokumentacija vedama kruopščiai ir tvarkingai. Siūlo kuopos išdininkui J. Marui ir kuopos valdybai išreikšti padėką.

Jokių klausimų padarytų pranešimų temomis neatsiradus, visi pranešimai buvo plojimu priimti ir patvirtinti. Toliau sekė 1990 - 1991 metams Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos valdomųjų organų pareigūnų rinkimai. Buvusiems valdybos pareigūnams ir kuopos pirmininkui suteiktus pasilikti pareigose, susirinkimas gausiu plojimu, vienbalsiai, kuopos pirmininku aštuntai dviejų metų kadencijai perrinko g. š. E. Vengianską. Į valdybą perrenkami: V. Utara, J. Marus, N. Martinkus, V. Zinkus. J. Utara, G. Martinkienė, G. Kuzmienė, U. Zinkienė, J. Janušauskas, B. Petrauskas, A. Aleksandravičius. Balsuojant viešai kuopos moterų vadove išrinkta M. Gydienė, jos pavaduotoja — S. Krasauskienė. Į Kontrolės komisiją išrenkami B. Budraitis — pirmininkas, P. Mikštienė ir Z. Krasauskas — nariai, kandidatas — V. Dijokas.

Išsirinkus sekančių dviejų metų kadencijai kuopos valdomuosius organus, klausimuose ir sumanymuose

Po darbingo metinio narių susirinkimo daukantėnai Čikagoje užkandžiauja. Nuotr. A. Aleksandravičiaus

buvo aptarti ir svarstyti Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos ateities veiklos reikalai. Lietuvių "Hot Line", atsikūrusios Lemont, Ill., reikalams, paskirta 500 dol. ir patvirtintas buvusios valdybos nutarimas dienraščiui Draugas ir radijo programai Margutis skirti po 50 dol. auką. Kalbėta ir apie artimiausius kuopos veiklos pasireiškimus — artėjantį Nemuno rinktinės parengimą gegužės mėn. pabaigoje, dalyvavimą mirusių pagerbimo apeigose Šv. Kazimiero ir Tautinėse kapinėse. Dalyvavę susirinkime paraginti susitvarkyti vasarines uniformas ir aktyviai visuose kuopos renginiuose dalyvauti.

Dienotvarkę išsėmus, sugiedojus Lietuvos himną ir išnešus kuopos vėliavą, visuotinis metinis Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos susirinkimas, padėjęs tvirtus pagrindus tolimesnei veiklai, buvo uždarytas. Visi susirinkime dalyvavę buvo pakviesti prie vaišių stalų M. Gydienės, S. Krasauskienės, G. Martinkienės ir I. Petrauskienės skaniai pagamintais užkandžiais, kavute ir p.p. Anų dovanotais pyragais pasivaikinti.

Geriausios sėkmės Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopai, 1990 - 1992 m. tvirtai žengiant jūriniai šauliškos veiklos keliu Čikago padangėje.

krspd.

PAŠVENTINTAS ŽUVUSIEMS LIETUVOS LAISVĖS GYNĖJAMS PAMINKLAS BROCKTON, MASS.

Birželio mėnuo, kur begyventų lietuvis, tebėra ir nebus jos vaikų užmirštas. Šventovėse, salėse ir aikštėse iškilmingai minimas. Žuvusiems Lietuvos gynėjams paminklų statymas — jų pagerbimui ir kitų tautų supažindinimui su Lietuva ir jos vaikų kančiomis.

Brocktono Šv. Kazimiero parapijos lietuviai prieš metus nutarė pastatyti dėl Lietuvos laisvės žuvusių gynėjų pagerbimui paminklą. Buvo sudaryti garbės ir paminklo statymo komitetai, kurių sumanymas įvykdytas ir š. m. birželio 10 d., sekmadienį, pašventintas paminklas.

4 val. p.p. Šv. Kazimiero šventovės altoriai gėlėmis ir žvakėmis išpuošti. Vargonais grojant muz. Jūratei Lalieinei, uniformuoti šauliai su JAV, Lietuvos ir Martyno Jankaus kp. vėliavomis, vedant paminklo statymo komiteto pirm. R. Bielkevičiui, įžygiavo į šventovę. Juos sekė su kryžiumi šv.

mišių patarnautojai, parapijinės mokyklos mokiniai ir dvasiškiai: Brocktono vyskupijos vyskupas Daniel Hart, Šv. Kazmiero par. klebonas kun. Petras Šakalys, dr. kun. A. Jurgelaitis, kun. A. Abračinskas.

Iškilmingas padėkos mišias angliškai atnašavo vysk. D. Hart, asistuojant kunigams, parapijos choras mišias ir šventei parinktas giesmes giedojo lietuviškai. Tos giesmės jaudino lietuvius ir kitataučius.

Vysk. D. Hart savo pamoksle linkėjo lietuviams ir Lietuvai būti vėl laisviems. Pasibaigus šv. mišioms visi sugiedojo "Marija, Marija" ir Lietuvos himną ir nuėjo prie paminklo, gėlėmis ir vėliavomis papuošto, saulės apšviesto. Klebonui perskaičius maldą, vysk. D. Hart pašventino paminklą.

Po iškilmingų ir turiningų apeigų šventovėje ir prie paminklo, šventė buvo tęsiama. Chistos II svetianėje, 770 Crescent St., Brocktone, įvyko banketas su programa. Prie apvalių, gėlėmis ir trispalvėmis papuoštų stalų, rengėjai paskirstė vietas 270 svečių. Garbės stalą užėmė vėliau atvykę vysk. D. Hart, klebonas P. Šakalys ir dr. kun. Antonijus Jurgelaitis, O.P. Visus svečius pasveikino paminklo statymo komiteto pirm. R. Bielkevičius. Sekė klebono P. Šakalio žodis ir malda prieš vaises. Birželio 9 d. gimtadienį atšventė kun. A. Jurgelaitis, o 10 d. švenčia klebonas kun. P. Šakalys, tad jiems dalyviai sugiedojo "Ilgiausių metų". Šauliai kleboną papuošė juosta ir abu sukaktuvinkus apdovanojo knygomis. Vyskupui įteikė menišką, lietuvišką koplytėlę ir knygą "Mes lietuviai". Visi garbės stalo svečiai gėrėjosi gražiai išleista, gausiai iliustruota, lietuvių ir anglų kalba knyga.

Banketo metu turiningas ir gražiais linkėjimais kalbas pasakė vysk. D. Hart, klebonas kun. P. Šakalys, LŠST garbės pirm. Vaidevutis Mantautas, garbingoji viešnia Nijolė Sadūnaitė, Brocktono miesto mero pavaduotojas J. Cataldo ir banketo vadovas dr. Petras Bizinkauskas. Visus sveikintojus svečiai palydėjo audringais plojimais.

Martyno Jankaus šauliai prie pašventinto paminklo žuvusiems Lietuvos laisvės gynėjams. Nuotr. Vyt. P. Sužiedėlio

Besivaišinančius svečius linksmino Bostono vyrų sekstetas, vadovaujamas muz. Daivos Matulionytės - de Sa Pereira. Seksteto vyrai: Bronius Banaitis, Vytas Eikinas, Helmutas Lingertaitis, Norbertas Lingertaitis, Ričardas Lizdenis ir Gintas Simonaitis pirmoje dalyje padainavo Ramovėnų maršą — K. Inčiūros, Prie Dūšios — aranž. Daivos Matulionytės, Trys ąžuolai — V. Juozapaičio, Nemunėli — A. Bražinsko. Antroje dalyje: Oi, griežle, griežle mano — A. Raudonikio, Naktigonės daina —

aranž. Daivos de Sa Pereira ir Papatario žiedas — V. Kairiūkščio. Svečiai nepagailėjo katučių sekstetui ir jo vadovei už gražų dainavimą.

Banketo užbaigai visi sugiedojo Lietuva brangi ir God Bless America. Padėkos maldą sukalbėjo kleb. kun. P. Šakalys. Kupini įspūdžių visi skirstėsi.

Paminklas pastatytas prie Šv. Kazimiero bažnyčios ant plataus pagrindo, 7 m. aukščio, su viršuje šviečiančiu lietuviško stiliaus kryžiumi. Paminklą suprojektavo inž. Juozas

Stašaitis. bendro paminklo statymo komiteto, talkininkų darbo, gerširdžių aukotojų — organizacijų ir pavienių piniginių aukų — buvo pastatytas tikėjimo ir laisvės simboli's visai apylinkei liudys mūsų tautos solidarumą.

Rugsėjo mėnesį Šv. Kazimiero bažnyčios priėngy bus įmontuota bronzinė lenta su įrašytais stambesniais aukotojais.

Visagalis Dieve, padėki Lietuvai vėl klestėti!

E. Ribokienė

WORCESTERIO ŠAULIŲ VAKARAS “SU BROLIAIS ALIUKAIS” IŠ LIETUVOS

Gegužės 12 d. Dr. Vinco Kudirkos šaulių kuopa Maironio Parko didžiojoje salėje surengė šaunų pavasario vakarą, kuriame programą atliko “Brolių Aliukų Ansamblis” iš Nepriklausomos Lietuvos. Į šį vakarą atsilankė ne tik mūsų kolonijos lietuviai, bet ir daug atvyko iš apylinkių: Providence, Bostono, Brocktono ir kitų. Visus svečius, kurių buvo prisirinkusi pilna salė, trumpu žodžiu pasveikino Dr. Vinco Kudirkos šaulių kuopos pirm. inž. A. Grigalauskas. Programai vadovavo inž. E. Meilus, Jr., kuris įdėjo daug kruopštaus darbo ir pastangų, kad galėjome gauti šiam vakarui “Brolius Aliukus”.

Jų dainos — populiaros, patriotinės ir estradinės. Dainuoja pritardami vairiais muzikos instrumentais ir turi nemažą jų repertuarą. Dainų žodžiai jaudinantys, iš akių ašaras spaudžiantys, persunkti Lietuvos meilės. “Lietuva — mažas žemės kampelis, koks esi tu lietuviui brangus”. “Man, lietuvaite, atleisk, kad išvykau taip toli, ten svetimoj šaly būsi mano širdy”. “Sugrįšiu, brangi mamyte, mūsų žemė bus laisva”. Apdainavo ir Sibiro tremtinių aimanas, gražiąją Lietuvos gamtą, čiulbuonėlius paukštelius. Dainuodami apie Vilniaus Gedimino pilies bokštus išsireiškė, kad “Gedimino pilin vėliavą iškelsiu”. Jie vežasi drauge ir Nepri-

klausomos Lietuvos trispalvę vėliavą. Šiuo mometu vienas iš jų paėmė ją į savo rankas, bet pirmiausiai pabučiavo. Tada iškėlė, ir taip po ilgų priespaudos metų ne tik Gedimino pilies bokšte, bet ir čia, Maironio Parke, mūsų brolių atvežta suplevėsavo Nepriklausomos Lietuvos trispalvė. Tai buvo jaudinantis momentas. Jie apdainavo ir žalią rūtą, “Sėk, sesute žalią rūtą, kad Lietuva laisva būtų, sėk sesute ir česnaką, kad neliktų jų nė kvapo”. Protarpiais įpynė ir patriotinių eilėraščių, o taip pat gražaus humoro, kuris linksmai nuteikė publiką. Kai kurias dianas įjungė į vaidybinį meną, o į kitas įtraukė ir publiką.

Po pirmos dalies buvo vaišės, kurias paruošė š. O. Pajėdienė su talkininkėmis. Visiems pasistiprinus, Brolių Aliukų ansamblis tęsė programą toliau. Pabaigoje T. Miliauskaitė ir L. Savickaitė jiems prisegė po gėlytę, o programos vedėjas inž. E. Meilus, jr., padėkojo. Nepaprastą

dėkingumą išreiškė publika po kiekvienos dainos karštais aploclismen-tais. Jie grojo ir šokiams, kurie tęsėsi iki vėlyvos nakties.

Buvo malonu praleisti vakarą su mūsų broliais, atvykusiais iš Nepriklausomos Lietuvos. Manau nesuklysiu pareiškus, kad tai pirmasis “Brolių Aliukų ansamblis” svečiuojasi JAV-se, atvykęs iš Nepriklausomos Lietuvos. Jie tikrai mūsų tarpe pasijuto, kaip atvykę pas savuosius ir mes juos pamilome. Nusiskundė, kad sunkiais priespaudos laikais negalėjo taip laisvai dainuoti, kaip dabar.

Kuopos pirm. inž. A. Grigalauskas padėkojo visiems, kurie bet kokiū darbu prisidėjo prie šio taip gražaus vakaro suruošimo; ypatingai programos atlikėjams, Maironio Parko pirm. K. Adomavičiui ir visai vadovybei, o taip pat ir visiems svečiams, taip gausiai atsilankiusiems.

Janina M.

MŪSŲ MIRUSIEJI

RAMOVĖNAI - KARIAI, ŠAULIAI, BIRUTIETĖS . . .

A. A. LTN. JONO LEBEDŽIŪNO 3 METŲ MIRTIES SUKAKTĮ PRISIMENANT

PLP karo mokyklos XX kadro karininkų laidos 50 metų jubiliejaus suvažiavime (1989.IX.09) mano pasiūlymą paženklinti a.a. Jono Lebedžiūno poilsio vietą bent mažu žymeniu-akmenėliu (Granite marker) visi kolegos priėmė ir pavedė man tai įvykdyti, pažadėdami finansinę paramą. Nedelsdami su meile pradėjo siųsti savo aukas, kurių gauta daugiau 600. — kanadiškų dol. Šiam tikslui aukojo (alfabetiškai): T. Balčiūnas, Vl. Bložė, S. Butrimas, E. Čižinauskas, K. Eidukonis, A. Jankūnas, V. Kažemėkaitis, V. Kubolius, A. Mažeika, V. Poderis, J. Stelmokas, S. Zaharka ir aš. Nuoširdi padėka kolegoms.

A. a. Jonas Lebedžiūnas, paliestas sunkaus fizinio negalavimo, buvo patalpintas prieglaudos namuose, kur aš jį lankydavau. Džiaugdavosi mane išvydęs, nors kalbėti beveik negalėdavo. Po kiek laiko jo ten neberadau: pranešė, kad miesto atstovas (Public Trustee) išvežė jį į Doktorų ligoninę. Suradęs tą ligoninę, bandžiau jį aplankyti, tačiau manęs neįleido, pranešdami, kad tik artimieji šeimos nariai gali lankyti, nors ir aiškinau, kad aš esu vienintelis iš artimųjų, tačiau tai negelbėjo. Po kelių savaitių paskambinus ligoninėn, pranešė, kad jis mirė nuo širdies priepuolio ir palaidotas.

A. a. Jonas Lebedžiūnas gimė

1914.2.2, PLP Karo mokyklą baigė 1939 m. Tarnavo artilerijoje. Mirė 1987.7.27 d.

Palaidotas Mt. Pleasant kapinėse, sekcijoje 38, vieta 46. Kapinių adresas: 375 Mt. Pleasant Road, P. O. Box 152, Station Q, Toronto, Ontario, M4T 2M1 Canada. Tel. (416) 485-9129.

A. a. Jono Lebedžiūno 3 metų mirties atminimui atlaikytos mišios Priskėlimo parapijos bažnyčioje, 1011 College Str., 1990.7.29 dieną. Suaukotų pinigų likutis \$114.27 aukojamas žurnalui *Kariui*.

K. Lukošius

A. A. MJR. JONAS TAPULIONIS

1990 m. balandžio 25 d. po ilgos ir sunkios ligos Čikagoje mirė Lietuvos kariuomenės majoras Jonas Tapulionis ir balandžio 28 buvo palaidotas lietuvių Šv. Kazimiero kapinėse šalia anksčiau mirusios žmonos Magdalenos Leonaitės.

Jonas Tapulionis buvo gimęs 1896 m. sausio 1 d. Nemunėlio Radviliškyje, ūkininkų šeimoje. Jis mokėsi Palangos gimnazijoje ir vėliau baigė Joniškėlio žemės ūkio mokyklą. 1915 m. rugpjūčio 6 d. Jekabpils mieste, Latvijoje, įstojo į rusų kariuomenės 261. pėst. pulką, kuriame baigė mokomąją kuopą ir buvo paskirtas neetatiniu štabo raštininku. Karo metu pulkas stovėjo ar veikė Lydoje, Malačačinoje, Rygoje, Valke, o karui baigiantis atsидūrė Novgorode. 1917 m. balandžio mėn. Tverėje buvo palei-

stas iš kariuomenės ir Jaroslavyje prisijungė prie iš Lietuvos pasitraukusios savo tėvų šeimos. Su šeima ir dar būriu kitų lietuvių vargais negalais praskverbė pro rusų vokiečių frontą ir sugrįžo į Nemunėlio Radviliškį. Tik pradėjus tvarkytis, Tapulionį palietė 1919 m. paskelbta inteligentų (daugiau prasilavinusių) mobilizacija. Stoti į Karo mokyklos organizuojamą II laidą buvo per vėlu ir jis buvo paskirtas į elektrotechnikos batalioną. 1920 m. pradžioje Tapulionis buvo priimtas į Karo mokyklos III laidą, kuri buvo išleista 1920 m. spalio 17 d. Kaip geriausias šaulys, Tapulionis buvo apdovanotas laikrodžiu, o baigęs leitenanto laipsniu, buvo pakeltas Karo mokykloje instruktorium ir įvairioms kitoms pareigoms: gimnastikos ir sporto vadovo, mokyklos

ginklininko ir kt. 1923 m. sausio mėn. savanoriu dalyvavo Klaipėdos atvadavime. Savo karinės tarnybos metu baigė V. D. Aukštuosius karininkų kursus, dvejus, kpt. Pauro čekoslovakų metodu ir plk. Jurgelionio prancūzų metodu, vestus kūno kultūros kursus, Administracijos karininkų kursus ir prie Švietimo ministerijos įsigijo brandos atestatą.

1930 m., jau pakeltas vyr. ltn., buvo perkeltas į 5 pėst. pulką, paskirtas kuopos vadu, o lapkričio mėn. pakeltas kapitonu. 1934 m. pakeltas į majoro laipsnį ir paskirtas bataliono vadu, o vėliau pulko ūkio viršininku. Bolševikams Lietuvą okupavus, paskirtas į intendantūros priėmimų komisiją, o vėliau perkeltas į Vilnių korpso artilerijos pulką pulko vado padėjėju ūkio srityje.

Prasidėjęs vokiečių puolimas pulką užklupo Varėnos poligone. Atsipalaidavęs iš sovietinės armijos, mjr. Tapulionis pasiekė Vilnių, kur, Lietuvos kariuomenės likučius tvarkant, jis buvo paskirtas 2 pėst. pulko vadu, iš kur buvo perkeltas į Savisaugos dalinių štabą tiekimo viršininku. Dėl ligos iš karinės tarnybos pasitraukęs, pradėjo dirbti Vilniaus miesto savivaldybės transporto viršininku.

1944 m. nuo artėjančios antros bolševikinės okupacijos pasitraukęs, gyveno Vokietijoje Hanau pabėgėlių stovykloje. 1949 m. atvyko į JAV ir apsigyveno Eldon, Missouri, iš kur sekančiais metais persikėlė į Čikagą. Čikagoje įstojo į LKV S-gą "Rammovė", 1955 ir 1958 m. buvo Čikagos skyriaus valdybos vicepirmininkas, vienus metus išdininkas, o 1980 m.

centro valdybos revizijos komisijos pirmininkas. 1973 m. "Kariui" parašė savo atsiminimus apie Klaipėdos krašto išvadavimą, taip pat "Kariui" talkino: savo vertimais iš latvių karinės spaudos.

Mjr. Tapulionio rūpesčiu ir pastangomis 1944 m. iš Lietuvos buvo į Vakarų išgabentos dvi didelės dėžės su gen. Raštikio archyvu, tuo išsaugant Lietuvos istorijai labai vertingos medžiagos, kuri skaitytojais yra pasiekusi gen. Raštikio atsiminimų forma.

Už pavyzdingą pareigingumą buvo apdovanotas D.L.K. Gedimino ketvirtuo laipsnio ordinu, Nepriklausomybės medaliu ir Klaipėdos atvadavimo bronziniu ženklu. Čikagoje liko velionio dukterys Marija Žygienė ir Meilutė Kusak.

V. Statkus

MIRĖ GEN. ŠT. MJR. ROMUALDAS GINTAUTAS

(1939 m. karininkų metraštyje — Kiaulėnas)

Gimė 1905 m. lapkričio 22 d., Bendrinių vls., Pandėlio vlsč., Rokiškio apsk. Baigęs Rokiškio gimnaziją, stoji Lietuvos karo mokyklon, o šią užbaigęs ir įsigijęs pakankamai stažo baigė Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą. Dirbo Lietuvos kariuomenės štabe, o kiek vėliau buvo paskirtas Lietuvos Karo atašės padėjėju Berlyne.

Pirmosios bolševikinės okupacijos metais buvo areštuotas ir vežtas Rusijon, bet, progai pasitaikius, iš ešalono pabėgo ir grįžo Lietuvon. Hitlerinės okupacijos metu 1944 metų pradžioje areštuotas ir iki karo pabaigos kalintas įvairiose Vokietijos koncentracijos stovyklose.

Amerikiečių išlaisvintas Beyreuth mieste, dirbo UNRRA ir IRO tarnautoju vadinamajame kontrolės centre. 1949 su žmona Irena Adomavičiūte ir jos globėja Trinkauskiene emigravo į JAV, St. Louis miestą Missouri, vėliau persikėlė į East St. Louis. Čia gimė vienintelė jų dukrelė Guoda.

Ypač brangindamas savo karinę

priesaiką, jis nesiekė ir nepriėmė šio krašto pilietybės.

Čia mjr. Gintautas dirbo sunkų darbą, bet niekad savo dalia nesiskundė, dalyvavo vietiniame lietuviškame veikime ir aktyviai reikėsi Lietuvos Bendruomenėje, Alte, Balfė, Tautinėj sąjungoj. Ilgus metus buvo Altos ir Bendruomenės valdybose.

Vėliau išsikėlęs į Caseyville miestelį sulaukė pensininko amžiaus. Kol jėgos leido jis vis dalyvavo lietuviškame veikime, rašinėjo spaudai.

Po sunkios ir ilgos ligos mirė kovo 27 d. Nuliūdime liko žmona Irena, duktė Guoda su šeima ir giminės Lietuvoje.

A. A. Antanas Zumasas.

Mirė 1989.X.18.

Nekrologas išspausdintas š. m. "Kario" Nr. 2, psl. 127.

A. A.
ONAI JUŠKAITIENEI mirus,
"Kario" įgaliotinį Čikagoje ir jo artimuosius
nuoširdžiai užjaučia

"K A R Y S"

Paminklinė lenta Žuvusiems už Lietuvos laisvę Montrealio Lietuvių Aušros Vartų šventovėje. Nuotr. J. Šiaučiulio

Atkelta iš psl. 223

Frankfurt am Main, nes ten yra sukoncentruota apie 10.000 lietuvių ir gaunama daug nusiskundimų. Jis įsako mano viršininkams į ten mane komandiruoti trims savaitims.

Gana ilgoka ir varginanti kelionė, Traukiniai prikimšti, pilni kareivių. Tenka stovėti lyg silkių statinėje. Preėjo laikai, kada galėjau keliauti antra klase ir skaityti knygą. Gerai nors tai, kad Arbeitfrontas iš anksto užsakė viešbutį ir nereikia pačiam ieškoti.

Nuvykęs, sekančią dieną nueinu į Gauvaltungo įstaigą, kur jie painformuoti apie mano atvykimą. Lietuviai darbininkai išmėtyti 26 apskrityse ir yra daug važinėjimo ir vargo, oras irgi nemalonus, lyja ir šalta. Gaunu palydovą ir pradėdau lankyti darbininkų darbovietes.

Pradedam nuo vaisių konservų fabriko, kur darbininkės apgyvendintos gražiam kurortiniame pastate: atskiri gražūs, švarūs kambariai, po dvi lovas. Pirmą kartą tenka pamatyti taip gražiai apgyvendintas darbininkes. Palydovas veda mane į fabriką pažiūrėti, kaip mergaitės dirba. Nueiname į vieną skyrių, kur mergaitės uždarinėja vaisių konservų dėžutes. Mus lydi fabriko vadovybė. Gražus mergaičių būrys, švariai apsirengusios, tikros gražuolės, ir darbo patalpos šviesios ir švarios. Bosas sustabdo

Niujorko Simo Kudirkos šaulių kuopos aktyviam šauliui, buvusiam "Tremties trimito" bendradarbiui

A. A.

KAZIMIERUI BAČAUSKUI

amžinybėn iškeliauvus, jo artimiesiems nuoširdi užuojauta.

"TREMties TRIMITAS"

A. A.

birutietei LIUCIJAI SPERAUSKIENEI mirus, nuoširdžiai užjaučiame vyrą Antaną, sūnus Algį ir Tomą su šeimomis bei visus artimuosius.

NIUJORKO RAMOVĖNAI IR BIRUTIETĖS

A. A.

birutietei LIUCIJAI SPERAUSKIENEI mirus, "Kario" bendradarbi, gen. št. plk. ltn. Antaną Sperauską, sūnus Algį ir Tomą su šeimomis bei visus artimuosius nuoširdžiai užjaučia

"K A R Y S"

mašinas, sukviečia mergaites ir pristato joms mane. "Laba diena, lietuvaitės, aš esu lietuvių darbininkų reikalams įgaliotinis Vokietijoje. Kaip jūs čia gyvenate ir kaip jums čia sekasi?" — paklausiau. Tyla. Aš vėl pakartoju. Vėl tylą. Visi vokiečiai žiūri į mane, aš irgi nežinau, kas čia darosi. Staiga dingteli mintis — prakalbinsiū lenkiškai. Taip ir padarau. Mergaitės nušvinta ir pradeda gagėti kaip žąsys. Atsidūstu: gerai, kad durniai vokiečiai nesupranta, kas čia darosi. Aš paaiškinu jiems, kad jos nedrąsios mergaitės. Pasirodo, kad jos visos yra iš Vilniaus krašto, kalbančios lenkiškai. Pasikalbu su jomis ir patariu, kad jos ir toliau vaidintų lietuvaiteis, nes Vilnius dabar priklauso Lietuvai. Vokiečiai patenkinti jų darbu ir elgesiu, tik retkarčiais pasitaiko, kad alkanos mergaitės praduria konservų dėžutes ir išgeria sultis, kas jau yra sabotažas, nes visi vaisių konservai siunčiami į povandeninius laivus.

Lankau kitus darbininkų lagerius ir kalbu tik lenkiškai, nes ten visi darbininkai iš Vilniaus krašto. Viename lageryje traktuojami kaip lietuviai, kitame kaip lenkai, ar rusai. Neaiški mišrainė. Einu į Frankfurto srities tolius. Niekam nerūpi lietuvių darbininkų padėtis, jie turi užtektinai savo rūpesčių. Grįžtu atgal į Dresdeną, kur dar ramu.

(Bus daugiau)

ADMINISTRATORIAUS PRANEŠIMAS

AUKOS KARIUI:

\$1000.00
Adelė Pabrėža, ILL, a. a. LEONO
PABRĖŽOS, kovų dalyvio už Lie-
tuvos laisvę, atminimui

\$100.00
Rūta Sakienė, CA a. a. PETRUI
SAKUI atminti jo 5-čio mirties
metinėse

\$95.00 (U.S.)
K. Lukošius, ONT a. a. j. Int.
JONO LEBEDŽIŪNO atmin.

\$50.00
V. E. Dudėnai, NY

\$30.00
Al. J. Atučiai, CA a. a. VLADUI
ŠIMOLIŪNUI atminti

\$26.00
Pranė Lauraitytė, NY.

\$25.00
LKVS RAMOVĖS Omahos sk., NE
per išd. J. Agurkį

\$23.00
K. Toliušis, QUE

\$20.00
Dr. Aug. Laucis, IL

\$18.00
St. Dargis, IL

\$15.00
El. Ribokas, MA

\$10.00
A. Aidukas, FL
Kl. Čeputis, ONT
A. Mažeika, CA

Br. Mudėnas, MA
V. Sakas, ONT

\$9.00
L. Leveckis, ONT

\$4.00
K. Kamarauskas, Anglija
Val. Kutkevičius, NY
J. Paškauskas, Australija
Aug. Paulionis, FL
A. Valiuškis, RI
V. Urniežius, MAN

Visiems šimteriopas A Č I Ū !

☆

Apgailėtina klaida!

Š. m. "Kario" Nr. 3. išspausdinta:
a. a. Vl. Šimoliūno atminimui 100
dol. aukojo M. Petrušaitis. Turi būti:
Stasė ir Petras Petrušaičiai.

Atkelta iš psl. 244

ir kurdaliai. Kai jau dabar taip viskas pasikeitė, kai jau visi iš sklepų ir palėpių išlindę sėda prie žalio stalo, tai, sakau, gal ir aš gausiu kokią vietą. Jei sargas gali būti fabriko direktorium, tai ir aš, taip sau manau, galiu šį tą tvarkyti, kada mano sūnus prie pačios valdžios. Taigi užėinu, o jis nė kalbėti nenori! Sako — kiekvienam pagal nuopelnus. Prisdėk prie naujos santvarkos kūrimo. „Ar aš neprisdėjau?“ sakau. „Ar neplatinau proklamacijų tais metais?“ — „Platinai!“ kerta sūnus. „O paskui desėtkus metų tik šnapsą gėrei“. O kaip aš galiu prisidėt? Jei taip, girdi, tai turi darbą ir sąžiningai dirbk. Taip aš ir neiškenčiau: „Tai žydam“, sakau, „vietas laikai? Tėvo nereik?“ O jis kad šoks: „Ir tu jau nacionalinius klausimus keli?“ Jokių aš nacionalinių klausimų nekeliu, o jis tuoj už kepurės, „neturiu laiko“, ir pro duris. Tai štai tau ir sūnus, ir nacionaliniai klausimai!

— Aš neypkstu, tegu... — kalbėjo senis, traukdamas dūmą. — Pagal nuopelnus! O koki tavo nuopelnai! Gal kad iš trečios klasės išmetė? Laisvė, geresnis gyvenimas! Kiek seniau toki padai kašta-

vo? — atkišo jis odos gabalą Kubiliui ir vėl numetė ant žemės. — A? O kiek dabar? O kiek sviestas? Tiek to sviestas, imkim tą pačią duoną. Tai ką? — klausė jis, žiūrėdamas čia į Kubilių, čia į Žolyną, lyg laukdamas, katras jam atsakys.

Žolynas šypsojosi. Jam buvo smagu klausytis šito senio kalbos.

— Dar tik pradžia, pamatysim toliau, — pagaliau atsakė jis. — Jeigu darbininkų gyvenimas pagerės, tai visas kraštas tikrai bus laimingas.

— Darbininkų, darbininkų! Tas darbininkas dabar ant visų liežuviu. Pasigardžiuodami ir uždusdami visi tik kartoja, tik kartoja, o tas darbininkas jau darosi išpaikintas vaikas. Pagerės! Pasakokit! Maņes neapgausit. Sako, Rusijoje visko yra. Kad ir ve: išjojo šandie mūsų kareiviai. Vyras į vyrą, o čebatai tai bent čebatai. O rusų? Audekliniais au-lais! Aš tik į čebatus pažiūrėjęs galiu pasakyti, kiek žmogus kaštuoja, ar jis turi prie duonos, ar ne. Visko yra! Jeigu visko yra ir jie šitaip atrodo, tai, vadinasi, tvarkos nėra.

"KARIO" PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St.,
North Geelong, Vic. 3215

S. Pačesa, 7/31 Valentine Street,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. —

V. A. Aušrotas, St. Prakapas.

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALST.

BROCKTON, MA —

A. Šeduikis, 990 N. Main St.

CHICAGO, IL —

"Gifts International", "Parama", "Patria" Gifts & Electr.

DETROIT, MI —

V. Čižauskas (Šv. Antano parapijos
Spaudos kioskas).

WATERBURY, CT —

"Spauda"

ANGLIJOJE

S. Kasparas, 32 Puteaux House, Roman Road, London E 2. ORF, England

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Raiffeisenstr. 4.

Spausdina:

FRANCISCAN PRESS

341 Highland Blvd.

Brooklyn, N.Y. 11207